

МОНГОЛ УЛСЫН
ҮНДЭСНИЙ СТАТИСТИКИЙН ХОРОО

АЖИЛЛАХ ХҮЧНИЙ СУДАЛГААНЫ ҮНДСЭН ТАЙЛАН 2014

Улаанбаатар хо
2015 он

Хаяг: Засгийн газрын III байр,
Улаанбаатар- 20а, Монгол Улс
Утас: 322424, 326414, 265543
Факс: (976 -11) - 324518
Цахим хаяг: information@nso.mn
Веб хаяг: <http://www.nso.mn>
<http://www.1212.mn>

Гарчиг

БҮЛЭГ I. СУДАЛГААНЫ ЗОРИЛГО, ХАМРАХ ХҮРЭЭ, АРГА ЗҮЙ, ЗОХИОН БАЙГУУЛАЛТ1

1.1	Нийтлэг зүйл	2
1.2	Судалгааны зорилго	3
1.3	Судалгааны хамрах хүрээ	3
1.4	Судалгааны түүвэрлэлт	3
1.5	Судалгааны зохион байгуулалт.....	5
1.5.1	Судалгааны асуулгын хуудас.....	5
1.5.2	Мэдээлэл цуглуулалт	6
1.5.3	Мэдээлэл боловсруулалт	7
1.6	Ойлголт, тодорхойлолт.....	7

БҮЛЭГ II. ХҮН АМ ЗҮЙН БОЛОН ӨРХИЙН ҮЗҮҮЛЭЛТҮҮД15

2.1	Нийтлэг зүйл	16
2.2	Өрх, хүн амын тоо, байршил, бүс нутгаар	16
2.3	Хүн амын нас, хүйсийн бүтэц	20
2.4	Хүн ам зүйн ачаалал	20
2.5	Гэрлэлтийн байдал	21
2.6	Боловсролын түвшин, бичиг үсгийн мэдлэг	22

БҮЛЭГ III. ХҮН АМЫН ЭДИЙН ЗАСГИЙН ИДЭВХ25

3.1	Нийтлэг зүйл.....	26
3.2	Хүн амын хөдөлмөр эрхлэлтийн байдал	27
3.3	Ажиллах хүчний оролцооны түвшин	28
3.3.1	Насны бүлэг дэх оролцооны түвшин	28
3.4	Эдийн засгийн идэвхгүй хүн ам	31

БҮЛЭГ IV. ХӨДӨЛМӨР ЭРХЛЭЛТ.....33

4.1	Тухайн үеийн ажиллагчид.....	34
4.2	Ажиллагчид, эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбараар	36
4.3	Ажиллагчид, ажил мэргэжлийн ангиллаар.....	39
4.4	Ажиллагчид, хөдөлмөр эрхлэлтийн байдлаар	40
4.5	Ажиллагчид, байгууллагын хариуцлагын хэлбэрээр	41

4.6	Давхар хөдөлмөр эрхлэлт	43
4.7	Бүрэн бус хөдөлмөр эрхлэлт.....	44
4.7.1.	Тухайн үед бүрэн бус хөдөлмөр эрхэлсэн 15, түүнээс дээш насны хүн ам.....	44
4.7.2.	Нэмэлт хөдөлмөр эрхлэх боломжгүй байсан шалтгаан.....	47

БҮЛЭГ V. АЖИЛГҮЙДЭЛ49

5.1	Нийтлэг зүйл	50
5.2	Ажилгүй иргэд	50
5.3	Ажилгүйдлийн түвшин.....	52
5.4	Ажилгүй иргэдийн боловсролын түвшин	54
5.5	Ажилгүй иргэдийн хөдөлмөр эрхлэхгүй байгаа шалтгаан	55
5.6	15-24 насны залуучуудын ажилгүйдэл	57

БҮЛЭГ VI. АЛБАН БУС СЕКТОР ДАХЬ ХӨДӨЛМӨР ЭРХЛЭЛТ.....59

6.1	Нийтлэг зүйл	60
6.2	Ойлголт, тодорхойлолт, арга зүй.....	60
6.3	ХАА болон ХАА-н бус салбар дахь хөдөлмөр эрхлэлт	62
6.4	Албан бус сектор дахь ажиллагчид.....	63
6.5	Албан бус сектор дахь ажиллагчид, эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбараар	66
6.6	Албан бус сектор дахь ажиллагчид, ажил мэргэжлийн ангиллаар.....	68

БҮЛЭГ VII. АЖИЛЛАХ ХҮЧНИЙ УЛИРЛЫН ХЭЛБЭЛЗЭЛ.....71

7.1	Нийтлэг зүйл	72
7.2	Хүн амын эдийн засгийн идэвхийн байдал	72
7.3	Ажиллагчид	73
7.4	Ажилгүй иргэд	75

БҮЛЭГ VIII. АЖИЛЛАХ ХҮЧНИЙ 2012, 2013, 2014 ОНЫ СУДАЛГААНЫ ҮНДСЭН ҮР ДҮНГИЙН ХАРЬЦУУЛАЛТ79

8.1	Нийтлэг зүйл	80
8.2	Хүн амын эдийн засгийн идэвхийн байдал	80
8.3	Ажиллагчид	81
8.4	Ажилгүй иргэд	84

БҮЛЭГ IX. ТҮҮВРИЙН АЛДАА85

9.1	Түүвэрлэлт	86
9.2	Түүврийн алдаа	90

Хүснэгт, зургийн жагсаалт

Хүснэгт 1.1	Ажиллах хүчний судалгааны түүвэр, түүврийн анхан шатны нэгж (ТАШН), өрхийн тоо, судалгааны бүлэг тус бүрээр	4
Хүснэгт 2.1	Өрх, хүн ам, өрхөөс гадуур байгаа хүн ам, бүсээр	16
Хүснэгт 2.2	6 сараас дээш хугацаагаар өрхөөс гадуур байгаа гишүүдтэй өрхийн тоо, байршлаар, бүсээр	17
Хүснэгт 2.3	Өрхийн бүтэц, ам бүлийн тоо, байршил, бүсээр, хувиар	18
Хүснэгт 2.4	Нийт өрхөд эмэгтэй тэргүүлэгчтэй өрхийн эзлэх хувь, ам бүлийн тоо, байршлаар	18
Хүснэгт 2.5	Ажиллагчид, өрхийн ам бүл, өрхөд ажиллаж байгаа хүний тоогоор	19
Хүснэгт 2.6	Ажилгүй иргэд, өрхийн ам бүл, өрхөд ажилгүй байгаа хүний тоогоор	19
Хүснэгт 2.7	Хүн ам зүйн ачаалал, байршил, бүсээр	21
Хүснэгт 2.8	18, түүнээс дээш насны хүн амын гэрлэлтийн байдал, байршлаар, бүсээр	21
Хүснэгт 2.9	15, түүнээс дээш насны хүн амын бичиг үсэг тайлагдалтын түвшин, байршил, бүс, хүйсээр	22
Хүснэгт 2.10	15, түүнээс дээш насны хүн амын бичиг үсэг тайлагдалтын түвшин, насны бүлэг, байршил, хүйсээр	23
Хүснэгт 2.11	15, түүнээс дээш насны хүн ам, боловсролын түвшин, байршил, хүйсээр, дүнд эзлэх хувиар	24
Хүснэгт 3.1	15, түүнээс дээш насны хүн амын хөдөлмөр эрхлэлтийн байдал, байршил, хүйсээр	27
Хүснэгт 3.2	15, түүнээс дээш насны хүн амын ажиллах хүчний оролцооны түвшин, насны бүлэг, байршил, хүйсээр	29
Хүснэгт 3.3	15, түүнээс дээш насны эдийн засгийн идэвхгүй хүн ам, идэвхгүй байгаа шалтгаан, хүйс, байршлаар, дүнд эзлэх хувиар	31
Хүснэгт 4.1	Ажиллагчид, байршил, бүс, хүйсээр	34
Хүснэгт 4.2	Ажиллагчид, аймаг, нийслэл, хүйсээр	35
Хүснэгт 4.3	Ажиллагчид, эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбарын ангилал, хүйсээр	36
Хүснэгт 4.4	Ажиллагчид, аж ахуйн нэгж, байгууллагын хариуцлагын хэлбэр, байршлаар	42
Хүснэгт 4.5	Сүүлийн 7 хоногт давхар хөдөлмөр эрхэлсэн хүн ам, ажил мэргэжлийн ангилал, хүйсээр	43
Хүснэгт 4.6	Нэмэлт хөдөлмөр эрхлэх боломжтой хүн ам, байршил, бүс, хүйсээр	47

Хүснэгт 4.7	Нэмэлт хөдөлмөр эрхлэх боломжтой хүн, ажил хайсан хэлбэр, байршлаар	46
Хүснэгт 4.8	Нэмэлт хөдөлмөр эрхлэх боломжтой хүн амын бүтэц, боломжтой байсан хугацаа, байршил, бүсээр	46
Хүснэгт 4.9	Нэмэлт хөдөлмөр эрхлэх боломжгүй байсан хүн ам, шалтгаанаар	48
Хүснэгт 5.1	Ажилгүй иргэд, ажилгүйдлийн түвшин, байршил, бүс нутаг, хүйсээр	50
Хүснэгт 5.2	15, түүнээс дээш насны хүн амд ногдох ажилгүй иргэд, бүсээр	51
Хүснэгт 5.3	Ажилгүй иргэд боловсролын түвшнээр, хүйсээр, дүнд эзлэх хувиар	54
Хүснэгт 5.4	15-24 насны ажилгүй иргэд, ажилгүйдлийн түвшин, насны бүлэг, хүйсээр	57
Хүснэгт 5.5	15-24 насны ажилгүй иргэд, ажилгүйдлийн түвшин, насны бүлэг, байршлаар	58
Хүснэгт 6.1	ХАА болон ХАА-н бус салбарт тухайн үед ажилласан, 15 ба түүнээс дээш насны хүн ам, байршил, бүс, хүйсээр	62
Хүснэгт 6.2	Албан бус сектор дахь ажиллагчид, хүйс, байршил, бүсээр	63
Хүснэгт 6.3	Албан бус сектор дахь ажиллагчид, аймаг, нийслэл, бүс, хүйсээр	65
Хүснэгт 6.4	Албан бус сектор дахь ажиллагчид, эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбар, хүйсээр	66
Хүснэгт 6.5	Албан бус сектор дахь ажиллагчид, эдийн засгийн үйл ажиллагааны үндсэн салбараар	67
Хүснэгт 6.6	Албан бус секторт ажиллагчид, ажил мэргэжлийн ангиллаар, хүйсээр	68
Хүснэгт 7.1	15, түүнээс дээш насны хүн амын эдийн засгийн идэвх	72
Хүснэгт 7.2	15, түүнээс дээш насны хүн амын хөдөлмөр эрхлэлтийн үзүүлэлтүүд, улирлаар	74
Хүснэгт 7.3	15, түүнээс дээш насны ажилгүй иргэд, ажилгүйдлийн түвшин, хүйс, байршлаар, улирлаар	76
Хүснэгт 8.1	15, түүнээс дээш насны хүн амын эдийн засгийн идэвх, судалгааны оноор	80
Хүснэгт 8.2	15, түүнээс дээш насны ажиллагчид, хөдөлмөр эрхлэлтийн үзүүлэлтээр	82

Зураг 2.1	Хүн амын насны бүтэц, АХС-ны сүүлийн 3 жилийн дүнгээр	20
Зураг 2.2	15, түүнээс дээш насны хүн ам, боловсролын түвшнээр, хувиар	23
Зураг 3.1	Ажиллах хүчний оролцооны түвшин, байршил, хүйсээр	28
Зураг 3.2	Ажиллах хүчний оролцооны түвшин, насны бүлэг, хүйсээр	30
Зураг 3.3	Ажиллах хүчний оролцооны түвшин, насны бүлэг, байршлаар	30
Зураг 3.4	15, түүнээс дээш насны эдийн засгийн идэвхгүй хүн амын бүтэц, шалтгаанаар, хувиар	32
Зураг 4.1	Ажиллагчид, байршил, хүйсээр	35
Зураг 4.2	Ажиллагчид, эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбарын ангиллаар, дүнд эзлэх хувиар	37
Зураг 4.3	ХАА-н салбарт цалин, хөлстэй ажиллаж буй эмэгтэйчүүд, салбараар, хувиар	38
Зураг 4.4	Ажиллагчид, ажил мэргэжлийн ангиллаар	39
Зураг 4.5	Ажиллагчид, ажил мэргэжлийн ангилал, хүйсээр	40
Зураг 4.6	Ажиллагчдын хөдөлмөр эрхлэлтийн байдал, хувиар	40
Зураг 4.7	Ажиллагчдын хөдөлмөр эрхлэлтийн байдал, хүйсээр	41
Зураг 4.8	Ажиллагчид, байгууллагын хариуцлагын хэлбэр, бүсээр, дүнд эзлэх хувиар	42
Зураг 4.9	Нэмэлт хөдөлмөр эрхлэх боломжтой ч хөдөлмөр эрхлээгүй шалтгаан, хувиар	45
Зураг 4.10	Нэмэлт хөдөлмөр эрхлэх боломжгүй байсан ажиллагчид, хүйс, байршил, бүсээр	47
Зураг 5.1	Ажилгүй иргэдийн насны бүтэц, хүйсээр, хувиар	52
Зураг 5.2	Ажилгүйдлийн түвшин, насны бүлэг, хүйсээр	53
Зураг 5.3	Ажилгүйдлийн түвшин, аймаг, нийслэлээр	53
Зураг 5.4	Ажилгүйдлийн түвшин, боловсролын түвшин, хүйсээр	55
Зураг 5.5	Ажилгүй иргэд, хөдөлмөр эрхлээгүй шалтгаанаар, хувиар	55
Зураг 5.6	Ажил хайгаад олдохгүй байгаа ажилгүй иргэд, эзэмшсэн ажил мэргэжлээр, хувиар	56
Зураг 5.7	Мэргэжилд тохирох ажил олдохгүй байгаа ажилгүй иргэд, эзэмшсэн ажил мэргэжлээр, хувиар	57
Зураг 5.8	15-24 насны ажилгүй иргэд, хөдөлмөр эрхлээгүй шалтгаанаар, хувиар	58
Зураг 6.1	Албан бус сектор дахь ажиллагчид, байршил, бүсээр, хувиар	61
Зураг 6.2	Албан бус секторт ажиллагчид, эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбараар, хувиар	67
Зураг 6.3	Албан бус секторт ажиллагчдын сэтгэл ханамжийн байдал	69
Зураг 7.1	Ажиллах хүчний оролцооны түвшин, хүйсээр	73
Зураг 7.2	Ажиллагчид, эдийн засгийн үйл ажиллагааны үндсэн салбараар, улирлаар	74

Зураг 7.3	15, түүнээс дээш насны хүн амын хөдөлмөр эрхлэлтийн түвшин, байршлаар, улирлаар	75
Зураг 7.4	Ажилгүйдлийн түвшин, хүйсээр, улирлаар	76
Зураг 7.5	Ажилгүй иргэд, шалтгаанаар, улирлаар, хувиар	77
Зураг 7.6	Ажилг хайгаад олдохгүй байгаа шалтгаантай ажилгүй иргэд, боловсролын түвшин, улирлаар	78
Зураг 8.1	Ажиллах хүчний оролцооны түвшин, хүйсээр, судалгааны оноор	81
Зураг 8.2	Ажиллагчид, эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбарын бүтцээр, хувиар, судалгааны оноор	83
Зураг 8.3	Ажиллагчдын хөдөлмөр эрхлэлтийн байдлын бүтэц, 2013, 2014 оны байдлаар	83
Зураг 8.4	Хөдөлмөр эрхлэлтийн түвшин, байршлаар	84
Зураг 8.5	Ажилгүйдлийн түвшин, хүйсээр, судалгааны оноор	84

БҮЛЭГ I

СУДАЛГААНЫ ЗОРИЛГО,
ХАМРАХ ХҮРЭЭ, АРГА ЗҮЙ,
ЗОХИОН БАЙГУУЛАЛТ

1.1. Нийтлэг зүйл

Монгол Улсын “Статистикийн тухай” хуулийн дагуу тус хорооноос Ажиллах хүчний судалгааг улирал бүр зохион байгуулан явуулдаг бөгөөд 2014 оны нэгдсэн үр дүнг танилцуулж байна.

Ажиллах хүчний судалгаа нь олон улсад мөрдөж буй нийтлэг тодорхойлолт, арга зүйн дагуу хүн амын эдийн засгийн идэвхийг сүүлийн 7 хоногийн буюу тухайн үеийн, сүүлийн 12 сарын буюу байнгын идэвхийн аргачлалаар тооцох замаар хүн амын хөдөлмөр эрхлэлтийн байдлыг тодорхойлон, хөдөлмөр эрхлэлт, ажиллах хүчний шалгуур үзүүлэлтүүдийг үндэсний хэмжээнд, бүс нутаг, хот, хөдөө, аймаг, нийслэл, дүүрэг, эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбар, ажил мэргэжлийн ангилал, хөдөлмөр эрхлэлтийн байдлаар улирлын нөлөөллийг тусган тооцож гаргадгаараа чухал ач холбогдолтой юм.

Ажиллах хүчний судалгааны 2014 оны тайлан нь дараах 9 бүлгээс бүрдэнэ. Үүнд:

- 1-р бүлэгт судалгааны зорилго, хамрах хүрээ, арга зүй, зохион байгуулалтын талаар,
- 2-р бүлэгт хүн ам зүйн болон өрхийн үзүүлэлтийн талаар,
- 3-р бүлэгт ажиллах хүч, ажиллах хүчний оролцооны түвшин, эдийн засгийн идэвхтэй болон идэвхгүй хүн амын талаар,
- 4-р бүлэгт тухайн үед хөдөлмөр эрхэлж буй 15 ба түүнээс дээш насны хүн амын талаар мөн давхар болон нэмэлт ажлын талаар,
- 5-р бүлэгт ажилгүй иргэд, ажилгүйдлийн түвшин, ажилгүй иргэдийн хөдөлмөр эрхлэхгүй байгаа шалтгааны талаар,
- 6-р бүлэгт 15 ба түүнээс дээш насны хүн амын албан бус сектор дахь хөдөлмөр эрхлэлтийн талаар,
- 7-р бүлэгт ажиллах хүчний улирлын хэлбэлзлийн талаар,
- 8-р бүлэгт сүүлийн 3 жил буюу 2012, 2013, 2014 онд явуулсан судалгааны үндсэн үр дүнгийн харьцуулалтын талаар,
- 9-р бүлэгт түүврийн алдааны талаар тус тус дурдсан болно.

1.2 СУДАЛГААНЫ ЗОРИЛГО

Монгол Улсын “Статистикийн тухай” хуулийн заалтыг хэрэгжүүлэх, хөдөлмөрийн статистикийн суурь мэдээллийг баяжуулж, хөдөлмөр эрхлэлтийн хэв шинжийг бүрэн хамруулсан дүн шинжилгээ хийх, хөдөлмөр эрхлэлтийг нэмэгдүүлэх, ажилгүйдэл, ядуурлыг бууруулахад чиглэгдсэн Засгийн газрын бодлого, хөтөлбөр боловсруулах, тэдгээрийг хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаанд хяналт, шинжилгээ хийх, үнэлэлт дүгнэлт өгөх, хөдөлмөрийн зах зээлийг зөв төлөвшүүлэн хөгжүүлэхэд бодлого боловсруулагчид, шийдвэр гаргагчид, бизнес эрхлэгчид, шинжлэн судлаачид, төр захиргааны ажилтан хэн бүхэнд гарын авлага, тогтмол мэдээллийн эх сурвалжийг бий болгоход судалгааны зорилго оршино.

1.3. СУДАЛГААНЫ ХАМРАХ ХҮРЭЭ

Ажиллах хүчний судалгаагаар хүн амын хөдөлмөр эрхлэлтийн талаарх бодит тоон мэдээллийг улсын хэмжээнд болон бүс нутаг, аймаг, нийслэл, дүүргийн түвшинд тооцож тодорхойлно. Иймд судалгааг байршлын хувьд Монгол Улсыг бүхэлд нь хамруулан өргөн цар хүрээнд явуулж, улсын хэмжээнд 5 бүс нутгийн /Төв, Баруун, Зүүн, Хангай, Улаанбаатар/ нийт 12816 өрхийг хамрууллаа. Энэ нь хүн амын хөдөлмөр эрхлэлтийн үзүүлэлтийг бодитой тооцоход хангалттай төлөөлөл болно гэж үзлээ. Жилийн хугацаанд судалгаанд 12816 өрх хамрагдаж, эдгээр өрхийн дөрөвний нэгийг тухайн улирлын судалгаанд хамруулсан болно. Судалгааны мэдээллийг сар бүр цуглуулан, үр дүнг улирлаар нэгтгэж, боловсруулалт хийсэн. Судалгаа нь өрхөд суурилан явагдаж байгаа тул цэргийн хуаран, дотуур байр, засан хүмүүжүүлэх газар, сүм хийд болон нийтийн байранд түр амьдрагчид, байнгын орон гэргүй хүн амыг хамруулаагүй болно.

1.4. СУДАЛГААНЫ ТҮҮВЭРЛЭЛТ

Судалгааны түүвэрлэлтийн нэгж нь өрх бөгөөд нэг орон байранд хамт амьдардаг, нэгдмэл төсөвтэй, хүнс, амьдралын наад захын хэрэгцээгээ хамтран хангадаг хэсэг бүлэг хүмүүсийг “өрх” гэж ойлгоно. Өрхийн гишүүд нь хоорондоо гэр бүл, ураг төрөл болон хамаатан садны холбоотой хүмүүс, зарим гишүүд нь огт хамааралгүй байж болно. Өрхийн ам бүлийн тоонд тухайн өрхөд 6 сараас дээш хугацаагаар эзгүй байгаа /хугацаат цэргийн албан хаагч, оюутан сурагчид, гадаадад ажиллаж амьдарч байгаа болон цагдан хоригдож байгаа/ иргэдийг оруулаагүй болно.

Хүснэгт 1.1. Ажиллах хүчний судалгааны түүвэр, түүврийн анхан шатны нэгж /ТАШН/, өрхийн тоо, судалгааны бүлэг тус бүрээр

Бүлгийн дугаар	Аймгийн нэр	Нийт хүн ам	Түүврийн нэгжийн тоо	Судалгаанд хамрагдсан инйт өрхийн тоо	Улиралд хамрагдсан өрхийн тоо	Сард хамрагдсан өрхийн тоо
1	Архангай	92 451	40	480	120	40
2	Баян-Өлгий	90 878	40	480	120	40
3	Баянхонгор	82 106	36	432	108	36
4	Булган	58 888	36	432	108	36
5	Говь-Алтай	56 208	36	432	108	36
6	Дорноговь	62 484	36	432	108	36
7	Дорнод	75 101	36	432	108	36
8	Дундговь	44 408	40	480	120	40
9	Завхан	69 788	36	432	108	36
10	Өвөрхангай	111 824	36	432	108	36
11	Өмнөговь	58 555	36	432	108	36
12	Сүхбаатар	56 347	36	432	108	36
13	Сэлэнгэ	105 234	40	480	120	40
14	Төв	88 399	40	480	120	40
15	Увс	75 518	40	480	120	40
16	Ховд	80 217	36	432	108	36
17	Хөвсгөл	125 896	36	432	108	36
18	Хэнтий	69 188	36	432	108	36
19	Дархан-Уул	93 554	36	432	108	36
20	Орхон	91 135	36	432	108	36
21	Говь-Сүмбэр	15 694	20	240	60	20
Аймгийн дүн		1 603 873	764	9 168	2292	764
Улаанбаатар						
22	Сонгино хайрхан	131 097	40	480	120	40
23	Баян зүрх	31 742	24	288	72	24
24	Баянгол	304 323	44	528	132	44
25	Сүхбаатар	33 235	24	288	72	24
26	Хан Уул	200 163	44	528	132	44
27	Чингэлтэй	133 293	40	480	120	40
28	Налайх	155 859	44	528	132	44
29	Багануур, Багахангай	277 312	44	528	132	44
Улаанбаатарын дүн		1 267 024	304	3 648	912	304
УЛСЫН ДҮН		2 870 897	1 068	12 816	3204	1 068

Судалгаанд 21 аймаг тус бүрийг нэг бүлэг, Улаанбаатар хотын 9 дүүргийг 8 бүлэгт хамгийн цөөн өрхтэй 2 дүүргийг нэг бүлэгт хамруулсан/ хувааж нийт 29 бүлэг болгон хамруулсан. Судалгааны ТАШН нь Улаанбаатар хотын хувьд дүүргийн хорооны хэсэг, харин аймгийн хувьд багууд болно. Энэ түүвэр судалгаанд Улаанбаатар хотоос түүврийн анхан шатны 304, аймгаас 764, нийт 1068 нэгжийг, тухайн нэгж тус бүрээс 12 өрхийг сонгон хамруулснаар судалгааны үр дүнг аймаг, нийслэл, дүүргийн түвшинд тооцох боломжтой болж байна.

1.5 СУДАЛГААНЫ ЗОХИОН БАЙГУУЛАЛТ

1.5.1 Судалгааны асуулгын хуудас

Судалгааны асуулга нь 8 бүлэг 142 асуултаас бүрдэж байна. Судалгааны зорилго, зорилтууд, хамрах хүрээг харгалзан, эдийн засгийн тухайн үеийн болон байнгын идэвхийн тодорхойлолт, тооцох аргачлалын дагуу судалгааны асуулгад дараах мэдээллийг багтаасан болно. Үүнд:

1. Өрхийн гишүүдийн байдал (өрхийн тэргүүлэгчтэй ямар хамааралтай болох, хүйс, төрсөн он, сар, өдөр, хөгжлийн бэрхшээлтэй эсэх, хөгжлийн бэрхшээлтэй болсон шалтгаан, гэрлэлтийн байдал, шилжих хөдөлгөөнд оролцсон эсэх);
2. Боловсрол ба сургалт (сургуульд суралцсан, суралцаж байгаа эсэх, сургуулиас завсардсан шалтгаан, боловсролын түвшин, бичиг үсгийн мэдлэг, мэргэжил олгох болон ур чадвар олгох сургалтанд хамрагдсан эсэх);
3. Сүүлийн 7 хоног буюу тухайн үеийн идэвх (эдийн засгийн болон эдийн засгийн бус үйл ажиллагаа, түүнд зарцуулсан цаг, эдийн засгийн идэвхтэй, идэвхгүй байдал, үндсэн болон давхар хөдөлмөр эрхлэлт, эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбар, байгууллагын төрөл, хөдөлмөр эрхлэлтийн статус, ажил мэргэжлийн ангилал, үндсэн ажлынхаа цалин хөлсийг ямар хугацааны давтамжтай авдаг, авч буй цалин, хөлс, орлого);
4. Нэмэлт ажил хийх боломж (нэмэлт ажил хийх боломжтой эсэх, нэмэлт ажил хийх боломжгүй байсан шалтгаан, нэмэлт ажил хайсан хэлбэр);
5. Ажилгүй иргэн (ажил хийхэд бэлэн байсан эсэх, эдийн засгийн идэвхгүй байсан шалтгаан, ажил хайсан хугацаа, ямар төрлийн/ажил мэргэжлийн ажил хийх хүсэлтэй байгаа, авахыг хүсэж буй цалингийн хэмжээ (өдрийн, сарын), хөдөлмөр эрхлэлтийн байгууллагад бүртгэлтэй эсэх, сүүлийн 30 хоногт ажил хайсан эсэх, ажил хайсан хэлбэр, ажил хайгаагүй шалтгаан, ажилгүй байсан хугацаа);
6. Эдийн засгийн байнгын идэвх (сүүлийн 12 сарын буюу эдийн засгийн байнгын идэвх, сүүлийн 12 сарын хугацааны үндсэн болон давхар хөдөлмөр эрхлэлт, хөдөлмөр эрхлэлтийн статус, ажил мэргэжил, эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбар, байгууллагын төрөл, ажилгүй байсан хугацаа, ажил хайсан хэлбэр, сүүлийн 12 сард үндсэн болон давхар хөдөлмөр эрхлэлтээс авсан дундаж цалин хөлс, орлого);
7. Өмнөх үеийн хөдөлмөр эрхлэлт (өмнөх үеийн хөдөлмөр эрхлэлт, ажил мэргэжил, хөдөлмөр эрхлэлтийн байдал, эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбар, байгууллагын төрөл, хамгийн сүүлийн ажлыг гүйцэтгэсэн хугацаа, хамгийн сүүлийн ажлаа хийхээ больсон шалтгаан, ажилгүй байх хугацаан дахь амьжиргааны эх үүсвэр);
8. Цалин хөлсгүй ажил, үйлчилгээ (өрхийн гишүүд цалин хөлсгүй ажил, үйлчилгээнд оролцсон эсэх, түүнд зарцуулсан цаг);

1.5.2 Мэдээлэл цуглуулалт

Судалгааны ажилтан болох судлаач нь сонгогдсон өрхөд очиж 15 ба түүнээс дээш насны гишүүн бүртэй нэг бүрчлэн уулзаж, ярилцлага хийх замаар мэдээллээ цуглуулсан.

Энэ удаагийн судалгааны мэдээлэл цуглуулалтын онцлог нь судлаач уламжлалт аргаар нүүр тулан ярилцлага авах замаар цаасаар асуулгын хуудсыг бөглөн мэдээллээ цуглуулж байсанг шинэчлэн, мэдээллийг таблетанд суурилсан програмаар цуглуулдаг болсон явдал юм. Судлаач планшетаар мэдээлэл цуглуулан, зааврын дагуу шалгаж, кодлон интернэт орчинд ҮСХ-ны төв серверт байршуулна. Судлаачийн төв серверт байршуулсан мэдээллийг тухайн аймаг, нийслэлийн судалгааны багийн ахлагч сервер хуу хандан орж шалган, ахлагчийн планшетаас эцэслэн дамжуулах замаар ҮСХ-нд мэдээлэл нэгтгэгддэг.

Судлаач сонгогдсон өрхөө судалгаанд бүрэн хамруулахын тулд судалгаа авах үеэр өрх эзгүй байх тохиолдолд тухайн өрхөд эргэж 2-3 удаа очиж, судалгааны хамралтыг нэмэгдүүлдэг. Судалгаанд өрхийг бүрэн хамруулах, мэдээллийн чанарыг сайжруулах зорилгоор судалгааны багийн ахлагч, аймаг, нийслэлийн статистикийн газар хэлтсээс хяналт тавьж мөн ҮСХ-ны дарга, дэд даргаар ахлуулсан “Цогц үнэлгээний баг” болон судалгааг хариуцсан газар, нэгжийн мэргэжилтнүүдээс бүрдсэн хяналтын баг АХС-ны ажлын явцыг хянаж шалган, гарсан ололт, дутагдлыг тухай бүр нь танилцуулж, шаардлагатай арга хэмжээг авч ажилласан.

1.5.3 Мэдээлэл боловсруулалт

Судалгааны мэдээлэл боловсруулах ажлыг 2 үе шаттайгаар явуулдаг. Судалгааны асуулга боловсруулах болон мэдээллийн орох программыг бэлтгэх, мэдээллийн бүрдэлтийг шалган хүлээн авах, хянах, боловсруулах, нэгдсэн үр дүнг гарган авах ажлуудыг ҮСХ-ны, харин мэдээлэл цуглуулалтын ажлыг нийслэл, аймгийн статистикийн газар, хэлтсийн ажиллах хүчний судалгаа хариуцсан багийн ажилтнууд хийж гүйцэтгэсэн.

АХС-ны мэдээллийн орох, шалгах, засварлахдаа тооллого, судалгааны мэдээлэл боловсруулдаг CPro багц программыг, бэлэн болсон мэдээллийн үр дүнг нэгтгэж боловсруулах, холбогдох хүснэгтүүдийг тооцож гаргах ажлыг SPSS программыг тус тус ашиглан, улмаар статистикийн дүн шинжилгээ хийж, судалгааны боловсруулалтын үр дүнг хянан, илэрсэн алдааг засварласны үндсэн дээр судалгааны үр дүнг боловсруулсан.

1.6. ОЙЛГОЛТ, ТОДОРХОЙЛОЛТ

Судалгааны асуулгын хуудсанд тусгагдсан зарим үзүүлэлтүүдийн ойлголт, тодорхойлолтыг 2009 оны 6 дугаар сард батлагдсан “Хөдөлмөр эрхлэлт, ажиллах хүчний статистикийн үзүүлэлтийг тооцох аргачлал”, Нэгдсэн Үндэстний Байгууллага болон ОУХБ-аас санал болгосон олон улсын нийтлэг стандарт бүхий ойлголт, тодорхойлолттой нийцүүлэн тусгасан. Ингэснээр энэ судалгааны үр дүнг ҮСХ-ноос явуулсан болон явуулж байгаа бусад судалгаа, олон улсын зарим судалгааны үр дүнтэй зэрэгцүүлэн дүн шинжилгээ хийх боломжийг олгож байна.

Өрх

Нэг орон байранд хамт амьдардаг, нэгдмэл төсөвтэй, хүнс, амьдралын наад захын хэрэгцээгээ хамтран хангадаг хэсэг бүлэг хүмүүсийг “өрх” гэнэ. Өрхийн гишүүд нь хоорондоо гэр бүл, ураг төрөл болон хамаатан садны холбоотой хүмүүс, зарим гишүүд нь огт хамааралгүй байж болно. Өрх нь гэр бүл гэдэг ойлголтоос ялгаатай. Нэг өрхөд нэг болон хэд хэдэн гэр бүл амьдардаг байж болно.

Өрхийн тэргүүлэгч

Өрхийн тэргүүлэгч гэдэг нь бусад гишүүд нь өрхийн тэргүүн хэмээн хүлээн зөвшөөрсөн өрхийн гишүүн бөгөөд насанд хүрсэн хүн байна. Хэрвээ тухайн сууцанд нэгээс олон өрх амьдран сууж байвал төдий тооны өрхийн тэргүүн байна.

Хөдөлмөр

Оюуны болон биеийн хүчний ажлыг хамруулсан өргөн хүрээтэй ойлголт бөгөөд ажил эрхлэх чадамжийг ойлгоно.

Ажил эрхлэлт

Ажилтан болон ажил олгогчийн хооронд үүссэн эрх зүйн харилцаа буюу гэрээний үндсэн дээр хийгдэж буй үйл ажиллагааг ойлгоно.

Хөдөлмөрийн статистик

Хөдөлмөрийн зах зээлийн эрэлт, нийлүүлэлтийн хэмжээ, бүтэц, тэдгээрт гарч буй өөрчлөлтийг тодорхойлох, дүн шинжилгээ хийхэд ашигладаг тоон мэдээллийн багц юм.

Эдийн засгийн үйл ажиллагаа

Зах зээлд болон хувийн хэрэглээнд зориулж үйлдвэрлэсэн бараа, үйлчилгээг хамруулна. Үндэсний тооцооны системийн хүрээнд бараа, үйлчилгээнд худалдах, солилцох, өөрийн аж ахуйд хэрэглэх зорилгоор боловсруулсан түүхий эд материал, зах зээлд нийлүүлж байгаа бүхий л бүтээгдэхүүн, үйлчилгээ, зах зээлд худалдах, өөртөө хэрэглэх зорилгоор өрхөд үйлдвэрлэж байгаа бараа, үйлчилгээг хамруулна. Энэ нь цалин хөлстэй болон цалин хөлсгүй, албан болон албан бус хэлбэртэй байж болно. Жишээлбэл, өөрийн өрхийн аж ахуйн бизнест цалин хөлсгүй оролцож буй хүнийг эдийн засгийн үйл ажиллагаанд оролцож байна гэж ойлгоно.

Эдийн засгийн бус үйл ажиллагаа

Хүүхэд, өндөр настан асрах, гэр цэвэрлэх, хоол унд бэлтгэх зэрэг цалин хөлс, орлого олохгүй үйл ажиллагааг хамруулна. Үүнд:

- Гэр орон цэвэрлэх, хувцас, бусад нэхмэл, сүлжмэл эдлэл оёх, арчлах;
- Хувцас угаах, индүүдэх, гэр байшин, эд хогшил сэргээн засах;
- Хоол унд хийх, аяга таваг угаах;
- Хүүхэд асрах;
- Өвчтэй хүн, өндөр настан асрах;
- Гэрийнхээ хэрэгцээт зүйлийг худалдаж авах, дэлгүүр явах гэх мэт

Ажиллагч

Ажиллагч гэдэг нь цалин хөлс, орлого олох зорилгоор эдийн засгийн үйл ажиллагаанд оролцож, хөдөлмөр эрхлэлтийн аль нэг статуст хамрагдаж буй иргэнийг ойлгоно. Цалин хөлс, орлого олох зорилгоор эдийн засгийн үйл ажиллагаанд сүүлийн долоо хоногт нэгээс дээш цагаар оролцсон бол ажиллагч гэж үзнэ.

Хувиараа хөдөлмөр эрхлэгч

Дангаараа буюу бусадтай хамтран өөрийн багаж, тоног төхөөрөмж, бусад материалыг ашиглан эдийн засгийн үйл ажиллагааг хараат бусаар явуулж, урт хугацаагаар ажилтан авч ажиллуулдаггүй (харин богино хугацаагаар түр авч ажиллуулж болно), бизнесийнхээ үйл ажиллагаанд нөлөөлөх шийдвэрийг бие даан гаргадаг иргэнийг хэлнэ.

Мал аж ахуй эрхлэгч

Жилийн дөрвөн улирлын туршид өөрийн мал аж ахуйг эрхэлж, түүний бүтээгдэхүүн, ашиг шимээр орлого олж, амьжиргааны эх үүсвэрээ хангаж буй иргэнийг хэлнэ.

Өрхийн үйлдвэрлэл, үйлчилгээнд цалин хөлсгүй оролцогч

Мал аж ахуйгаас бусад өрхийн үйлдвэрлэл, үйлчилгээ, аж ахуй эрхлэх үйл ажиллагаанд цалин хөлсгүй оролцон, хувийн хэрэглээгээ хангаж буй тухайн өрхийн гишүүн болон тухайн өрхөд хамт амьдрахгүйгээр аж ахуй эрхлэх үйл ажиллагаанд нь оролцож байгаа иргэнийг хэлнэ.

Ажил хайгч иргэн

Ажилгүй эсхүл ажилтай боловч ажлын нөхцлөө сайжруулах, нэмэлт орлого олох зорилгоор ажил хайж байгаа иргэнийг хэлнэ.

Ажилгүй иргэн

Тухайн хугацаанд ажилгүй байсан, ажил хийхэд бэлэн, ажил идэвхтэй хайж байгаа хөдөлмөрийн насны, хөдөлмөрийн чадвартай иргэнийг хэлнэ.

- а/ “ажилгүй байсан” гэж сүүлийн долоо хоногт Хөдөлмөрийн тухай болон Иргэний хуулийн 359 дүгээр зүйлд заасан хөлсөөр болон ажил гүйцэтгэх гэрээгээр ямар нэг ажил гүйцэтгээгүй, хувиараа ажил, үйлчилгээ эрхэлж орлого олоогүй байхыг;
- б/ “ажил хийхэд бэлэн” гэж Хөдөлмөрийн тухай болон Иргэний хуулийн 359 дүгээр зүйлд заасан хөлсөөр ажиллах болон ажил гүйцэтгэх гэрээ байгуулахаас татгалзахгүй байхыг;
- в/ “ажил идэвхтэй хайж байгаа” гэж ажилд зуучлах төрийн болон хувийн байгууллагад бүртгүүлж, нэгээс доошгүй удаа ажлын байрны талаар мэдээлэл авсан эсхүл ажлын зар, цахим хуудсаар ажил олгогчид хандах, нийтийн үйлчилгээний газруудын мэдээллийн самбар, хэвлэл мэдээллийн хэрэгсэлд зар тавих зэрэг ажил олох оролдлого идэвхтэй хийснийг тус тус ойлгоно.

Эдийн засгийн идэвхтэй хүн ам (ажиллах хүч)

Үндэсний тооцооны системийн хүрээнд, тухайн цаг хугацаанд бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх, үйлчилгээ үзүүлэхэд ажиллах хүчээ нийлүүлж байгаа ажиллагч, нийлүүлэхэд бэлэн байгаа ажилгүй иргэдийг хамруулна. Эдийн засгийн идэвхтэй хүн ам (ажиллах хүч)-ыг эдийн засгийн байнгын идэвхтэй хүн ам, эдийн засгийн тухайн үеийн идэвхтэй хүн ам гэж хоёр ангилна.

Эдийн засгийн байнгын идэвхтэй хүн ам

Урт хугацаагаар буюу сүүлийн арван хоёр сарын хугацаанд үндсэн үйл ажиллагааны шинж байдлаараа ажиллаж байсан болон ажилгүй байсан хөдөлмөрийн насны хүн амыг хамруулна.

Эдийн засгийн тухайн үеийн идэвхтэй хүн ам

Сүүлийн долоо хоногт эрхэлсэн үндсэн үйл ажиллагааны шинж байдлаараа ажиллаж байсан болон ажилгүй байсан нь тодорхойлогдох ажиллагч болон ажилгүй иргэдийг хамруулна.

Эдийн засгийн идэвхгүй хүн ам

Эдийн засгийн идэвхтэй хүн амд хамаарагдахгүй хөдөлмөрийн насны нийт хүн ам болон хөдөлмөрийн насанд хүрээгүй хүн ам, хөдөлмөрийн наснаас дээш насны хүн амыг хамруулна. Эдийн засгийн идэвхгүй хүн амд хөдөлмөрийн нөхцөл, онцлогоос шалтгаалан тэтгэврийн наснаас өмнө тэтгэвэр, тэтгэмж тогтоолгосон хүн ам, хөдөлмөрийн чадвараа зургаан сараас дээш хугацаагаар түр болон бүрэн алдсан иргэн, хөдөлмөрийн насны өдрөөр суралцагч, хүндэтгэх ба хүндэтгэх бус шалтгаанаар хөдөлмөр эрхлээгүй болон хөдөлмөрийн насанд хүрээгүй хүн амыг хамруулна. Эдийн засгийн идэвхгүй хүн амыг эдийн засгийн байнгын идэвхгүй хүн ам, эдийн засгийн тухайн үеийн идэвхгүй хүн ам гэж хоёр ангилна.

Эдийн засгийн байнгын идэвхгүй хүн ам

Урт хугацаагаар буюу сүүлийн арван хоёр сарын хугацаанд эрхэлсэн үндсэн үйл ажиллагаагаараа эдийн засгийн идэвхтэй хүн амд тооцогдохгүй (ажиллагч болон ажилгүй иргэнд хамаарахгүй) хүн амыг, тухайлбал оюутан, сурагч, гэрийн ажилтай болон өндөр насны тэтгэвэр тогтоолгосон хүн амыг хамруулна.

Эдийн засгийн тухайн үеийн идэвхгүй хүн ам

Сүүлийн долоо хоногт сургуульд суралцаж байгаа, гэрийн ажилтай, өндөр насны тэтгэвэр тогтоолгосон болон өндөр настай, хөгжлийн бэрхшээлтэй зэрэг шалтгаанаар тухайн хугацаанд ажиллагч болон ажилгүй иргэдийн алинд ч хамаарахгүй хүн амыг хамруулна.

Эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбар

Тухайн хүний ажиллаж байгаа ажлын байр, үйлдвэрийн газар, байгууллагын үйлдвэрлэдэг үндсэн бүтээгдэхүүн, үйлчилгээний төрлөөр тодорхойлогдоно. Олон Улсын Стандарт Ангилал 4-т нийцүүлэн боловсруулсан “Эдийн засгийн бүх төрлийн үйл ажиллагааны салбарын ангилал”-ыг ашиглана.

Ажил мэргэжлийн ангилал

“Ажил” гэж ажил мэргэжлийн ангиллын статистик нэгж болох нэг ажлын байр буюу нэг хүний хийж гүйцэтгэх зорилт даалгавар, үүрэг хариуцлагын нэгдэл.

“Нэгж” буюу нэг хүн гэдэгт ажил олгогч, ажилтан, хувиараа хөдөлмөр эрхлэгч аль аль нь орно. Ажил (ажлын байр) гэдэгт албан тушаалыг хамруулан ойлгоно.

“Мэргэжил” гэж тухайн төрлийн үйл ажиллагааны хүрээнд тодорхой даалгавар, хариуцлагыг биелүүлэх ажилтны чадвар юм.

Ажил мэргэжил

Үндсэн зорилт, даалгавар, үүрэг хариуцлага нь дээд зэргээр адилсах шинж чанар, агуулгатай болсон ажлын багц нь ажил мэргэжил юм.

Үндсэн үйл ажиллагаа

Тухайн хүн хоёр болон түүнээс дээш төрлийн ажлыг хөлсөөр болон хувиараа эрхэлж байгаа бол тухайн хугацаанд хамгийн их цаг зарцуулсан эсхүл хамгийн их орлого олсон ажлыг хэлнэ.

Үндсэн ажил

Тухайн хугацаанд (сүүлийн долоо хоног, сүүлийн 12 сард) нэгээс олон ажил цалинтай болон хувиараа эрхэлж байгаа бол ач холбогдол болон цалин хөлсний хэмжээ, ажиллаж байгаа цагаас нь хамааруулан үндсэн ажлыг тодорхойлно. Хэрвээ тухайн хүн зөвхөн нэг л ажил эрхэлдэг бол түүнийг үндсэн ажилд тооцно.

Давхар ажил

Тухайн хугацаанд (сүүлийн долоо хоног, сүүлийн 12 сард) нэгээс олон ажил цалинтай болон хувиараа эрхэлж байгаа бол ач холбогдол болон цалин хөлсний хэмжээ, ажиллаж байгаа цагаас нь хамааруулан үндсэн ажлаас бусад ажлыг давхар ажил гэж ойлгоно.

Бүрэн бус хөдөлмөр эрхлэлт

Тухайн хугацааны үндсэн үйл ажиллагаандаа ажлын цагийн тогтоосон доод хязгаараас бага цагаар ажилладаг, эсхүл нэмэлт цагаар ажиллах хүсэлтэй бөгөөд ажиллахад бэлэн байгаа, түүнчлэн тухайн хүний эзэмшсэн мэргэжил ур чадварыг бүрэн ашиглахгүй, бүтээмж доогуур байхыг хэлнэ.

Ажил олгогч

Эдийн засгийн үйл ажиллагаатай холбоотой шийдвэрийг бие даан гаргаж, үйлдвэрлэсэн бүтээгдэхүүн, үйлчилгээнээс олсон ашиг буюу ашиг олох боломжоос шууд хамаарах бизнестээ урт хугацаагаар нэг буюу түүнээс дээш ажилтныг хөдөлмөрийн болон бусад гэрээ, тохиролцооны үндсэн дээр авч ажиллуулж буй эзэн, байгууллагын удирдлагыг хэлнэ.

Цалин хөлс

Мөнгөн болон биет хэлбэрээр авч байгаа хөлс, урамшуулал, гарын мөнгө, ашиг орлогын хувь, илүү цаг ажилласны мөнгө, ажил олгогчоос хангаж байгаа хоол хүнс, байрыг цалин хөлсөд хамааруулна.

Бичиг үсгийн мэдлэг

Аль нэг хэлээр (бичгийн төрөл, хэлбэрээс үл хамааран) өдөр тутмын амьдралын тухай хамгийн энгийн богино өгүүлбэрийг уншиж, ойлгож, бичиж чаддаг, энэ чадвар нь тодорхой хугацаа өнгөрсөн ч хадгалагдаж үлдсэн хүнийг бичиг үсэг мэддэг гэж үзнэ. Харин аль нэг хэлээр (бичгийн төрөл, хэлбэрээс үл хамааран) хамгийн энгийн богино өгүүлбэрийг уншиж, ойлгож, бичиж чаддаггүй, түүнчлэн унших, бичих чадвараа тодорхой хугацааны дараа алдсан хүнийг бичиг үсэг мэддэггүй гэж үзнэ. Мөн уншдаг боловч бичиж чаддаггүй, өөрөөр хэлбэл унших, ойлгох, бичих чадварын аль нэгийг эзэмшээгүй тохиолдолд бичиг үсэг мэддэггүй гэж ойлгоно.

БҮЛЭГ II

ХҮН АМ ЗҮЙН БОЛОН ӨРХИЙН
ҮЗҮҮЛЭЛТҮҮД

2.1. НИЙТЛЭГ ЗҮЙЛ

Энэ бүлэгт 2014 оны дөрвөн улирлын турш /2014 оны 1 дүгээр сараас 12 дугаар сарыг дуусталх/ нийт 1068 нэгжийн 12816 өрхөөс цуглуулсан АХС-ны мэдээлэл, түүн дээр үндэслэн тооцсон өрх, хүн амын талаарх үндсэн үзүүлэлтийг танилцуулж байна. Түүвэрлэлтийн загварын дагуу анхан шатны нэгж бүрээс 12 өрх, нийт 12816 өрх сонгогдон хамрагдаж, хамралтын түвшин 100.0 хувь байна.

ҮСХ-ноос энэхүү судалгааны тоо мэдээ, үр дүнг улирал тус бүрээр болон бүтэн жилээр нэгтгэн боловсруулдаг. Өөрөөр хэлбэл, энэ тайлан нь улирал бүрээр, дөрвөн улирлаар нэгтгэн боловсруулсан тоо мэдээ, үр дүнд үндэслэсэн бөгөөд тайланд зөвхөн үндсэн үр дүнг харуулсан хүснэгтүүдийг оруулсан болно.

2.2. ӨРХ, ХҮН АМЫН ТОО, БАЙРШИЛ, БҮС НУТГААР

Манай улсын нийт хүн ам 2 сая 995.9 мянга, нийт өрхийн тоо 823.4 мянга байна. Нийт хүн амын 212.2 мянга буюу 7.1 хувь нь 6 сараас дээш хугацаагаар өрхөөс гадуур амьдарч байна. Эдгээр хүмүүс нь нийт өрхийн 15.6 хувь буюу 128.6 мянган өрхийн гишүүд байна.

Хүснэгт 2.1. Өрх, хүн ам, өрхөөс гадуур байгаа хүн ам, бүсээр

Бүс	Өрх		Нийт хүн ам		Үүнээс:	
	Тоо	%	Тоо	%	Өрхөд байгаа	Өрхөөс гадуур байгаа
Баруун	100 483	12.2	378 889	12.7	322 335	56 554
Хангай	165 535	20.1	570 080	19.0	512 926	57 154
Төвийн	142 864	17.4	480 177	16.0	428 303	51 874
Зүүн	61 718	7.5	203 829	6.8	183 752	20 077
Улаанбаатар	352 812	42.8	1 362 974	45.5	1 336 405	26 569
Дүн	823 412	100.0	2 995 949	100.0	2 783 721	212 228

Манай улсын нийт өрхийн 65.3 хувь нь хот, суурин газарт, 34.7 хувь нь хөдөө орон нутагт байгаа бөгөөд нийт өрхийн 42.8 хувь нь нийслэл Улаанбаатар хотод байна. Харин хүн амын тоог бүс нутгаар авч үзвэл нийт хүн амын 45.5 хувь нь нийслэл хотод, 19.0 хувь нь хангайн бүсэд, 16.0 хувь нь төвийн бүсэд, 12.7 хувь нь баруун бүсэд, 6.8 хувь нь зүүн бүсэд амьдарч байна (Хүснэгт 2.1).

6 сараас дээш хугацаагаар өрхөөс гадуур байгаа гишүүдийн тоог хот, хөдөөгөөр болон бүс нутгаар тооцож Хүснэгт 2.2-т үзүүлээ.

Хүснэгт 2.2. 6 сараас дээш хугацаагаар өрхөөс гадуур байгаа гишүүдтэй өрхийн тоо, байршлаар, бүсээр

Байршил/Бүс	Өрхийн тоо	Өрхийн гишүүд	Өрхөөс гадуур амьдарч байгаа хүн	Үүнээс:		
				Суралцаж байгаа	Ажиллаж байгаа	Бусад
Хот	52 000	162 580	77 556	39 959	28 674	8 923
Хөдөө	76 603	249 600	134 672	89 642	30 600	14 430
Баруун	33 093	113 962	56 553	44 088	9 057	3 408
Хангай	35 750	108 289	57 155	33 762	17 021	6 372
Төвийн	29 111	93 106	51 873	28 200	14 727	8 946
Зүүн	12 785	42 493	20 077	14 154	4 238	1 685
Улаанбаатар	17 864	54 330	26 570	9 397	14 231	2 942
Дүн	128 603	412 180	212 228	129 601	59 274	23 353

Тухайн өрхийн гишүүн боловч 6 сараас дээш хугацаагаар эзгүй байгаа нийт гишүүдийн 26.9 хувь нь хангайн бүсэд, 26.7 хувь нь баруун бүсэд, 24.4 хувь нь төвийн бүсэд, 9.5 хувь нь зүүн бүсэд, 12.5 хувь нь нийслэл хотын өрхөд харьяалалтай байгаа ба тэдгээрийн 129.6 мянга буюу 61.1 хувь нь сургууль, курст суралцаж, 59.3 мянга буюу 27.9 хувь нь хөдөлмөр эрхэлж, 23.3 мянга буюу 11.0 хувь нь бусад шалтгааны улмаас өөрийн өрхөөс гадуур амьдарч байна.

I дүгээр бүлэгт дурьдсаны дагуу судалгааны үр дүнд нийтийн байранд амьдрагчид, байнгын орон гэргүй хүмүүс болон 6 сараас дээш хугацаагаар эзгүй байгаа өрхийн гишүүдийг хамруулаагүй болно. Иймээс судалгаанд хамрагдсан өрхийн ам бүлийн тоонд өрхийн түр эзгүй байсан гишүүдийг оруулаагүйгээс шалтгаалж өрхийн ам бүлийн дундаж тоо нь доогуур гарсан байна.

Нийт өрхийн 11.5 хувийг нэг ам бүлтэй, 2.7 хувийг долоо ба түүнээс дээш ам бүлтэй өрх эзэлж байна. 3-4 ам бүлтэй өрх нийт өрхийн 22.3-25.1 хувь буюу нийтдээ 47.4 хувийг эзэлж байна.

Түр эзгүй байгаа гишүүдийг оруулахгүй тооцсон өрхийн ам бүлийн дундаж тоо улсын хэмжээнд 3.4 байхад баруун бүсэд 3.7 байгаа нь улсын дундаж болон бусад бүс нутгаас өндөр байгаагийн зэрэгцээ энэ бүсийн нийт өрхийн 4.2 хувийг долоо ба түүнээс дээш ам бүлтэй өрх эзэлж байна (Хүснэгт 2.3).

Хүснэгт 2.3. Өрхийн бүтэц, ам бүлийн тоо, байршил, бүсээр, хувиар

Өрхийн ам бүлийн тоо	Улсын дүн	Хот	Хөдөө	Баруун	Хангайн	Төвийн	Зүүн	Улаанбаатар
1	11.5	10.4	13.5	8.5	14.8	13.9	11.8	9.9
2	18.7	18.8	18.7	16.6	18.3	21.2	19.5	18.3
3	22.3	22.4	22.0	22.0	22.1	22.7	22.5	22.2
4	25.1	26.3	23.1	23.9	23.7	24.0	25.8	26.5
5	14.1	14.2	13.9	15.9	14.6	11.7	13.3	14.5
6	5.6	5.3	6.1	8.9	4.6	4.6	5.0	5.6
7	1.8	1.7	1.9	2.7	1.1	1.3	1.2	2.1
8+	0.9	0.9	0.8	1.5	0.8	0.6	0.9	0.9
Дүн	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Түр эзгүй байгаа өрхийн гишүүдийг оруулаагүй өрхийн ам бүлийн дундаж тоо	3.4	3.4	3.3	3.7	3.3	3.2	3.3	3.5

Судалгаагаар нийт өрхийн 21.2 хувь, хотын өрхийн 24.6 хувь, хөдөөгийн өрхийн 15.3 хувь нь эмэгтэй тэргүүлэгчтэй өрхүүд байна. Эмэгтэй тэргүүлэгчтэй өрхийн эзлэх хувийн жинг ам бүлийн тоо болон хот, хөдөөгөөр Хүснэгт 2.4-т харуулав.

Хүснэгт 2.4. Нийт өрхөд эмэгтэй тэргүүлэгчтэй өрхийн эзлэх хувь, ам бүлийн тоо, байршлаар

Өрхийн ам бүлийн тоо	Эмэгтэй тэргүүлэгчтэй өрх		
	Бүгд	Хот	Хөдөө
1	50.9	52.9	48.2
2	30.9	36.2	22.0
3	20.5	25.6	11.5
4	10.4	12.9	5.5
5	9.2	12.1	4.1
6	10.3	14.6	3.8
7	20.5	30.2	4.0
8+	14.0	20.3	2.1
Улсын дундаж	21.2	24.6	15.3

Эмэгтэй тэргүүлэгчтэй өрхүүд гол төлөв цөөхөн ам бүлтэй байгаагаас өрхийн ам бүлийн тоо нэмэгдэх тусам эмэгтэй тэргүүлэгчтэй өрхийн эзлэх хувь хэмжээ багасч байна. Тухайлбал, нэг ам бүлтэй өрхийн 50.9 хувийг эмэгтэй тэргүүлэгчтэй өрх эзэлж байхад, 2-3 ам бүлтэй өрхийн 20.5-30.9 хувь, 4-6 ам бүлтэй өрхийн 9.2-10.4 хувь, 7 ба түүнээс дээш ам бүлтэй өрхийн 14.0-20.5 хувийг эмэгтэй тэргүүлэгчтэй өрх эзэлж байна. Хот, суурин газарт эмэгтэй өрхийн тэргүүлэгчтэй өрхийн эзлэх хувь хөдөө орон нутгийнхаас харьцангуй өндөр байна.

Хүснэгт 2.5 Ажиллагчид, өрхийн ам бүл, өрхөд ажиллаж байгаа хүний тоогоор

Өрхийн ам бүл	Үүнээс				
	Ажилтай иргэд	1 хүн ажил эрхэлдэг өрх	2 хүн ажил эрхэлдэг өрх	3 хүн ажил эрхэлдэг өрх	4, түүнээс дээш хүн ажил эрхэлдэг өрх
1	42 820	100.0	-	-	-
2	149 951	52.4	47.6	-	-
3	258 338	40.7	51.5	7.8	-
4	334 657	32.5	57.5	8.0	2.0
5	198 444	28.9	58.3	10.4	2.4
6	80 980	29.9	50.8	14.1	5.2
7	27 861	29.6	45.9	13.8	10.7
8+	17 647	26.2	27.8	22.1	23.9
Дүн	1 110 698	41.1	49.9	7.2	1.8

Улсын хэмжээнд нийт ажиллагчдын 334.7 мянга буюу 30.1 хувь нь 4 ам бүлтэй өрхийн гишүүн байгаа бөгөөд тэдгээрийг өрхөд ажиллаж буй хүнийх нь тоогоор авч үзэхэд 2 хүн нь ажил хийдэг өрх 57.5 хувь, 1 хүн нь ажилладаг өрх 32.5 хувь, 3 хүн нь ажилладаг өрх 8.0 хувь, өрхийн бүх гишүүд нь ажилладаг 4 ам бүлтэй өрх 2.0 хувийг тус тус эзэлж байна.

Хүснэгт 2.6 Ажилгүй иргэд, өрхийн ам бүл, өрхөд ажилгүй байгаа хүний тоогоор

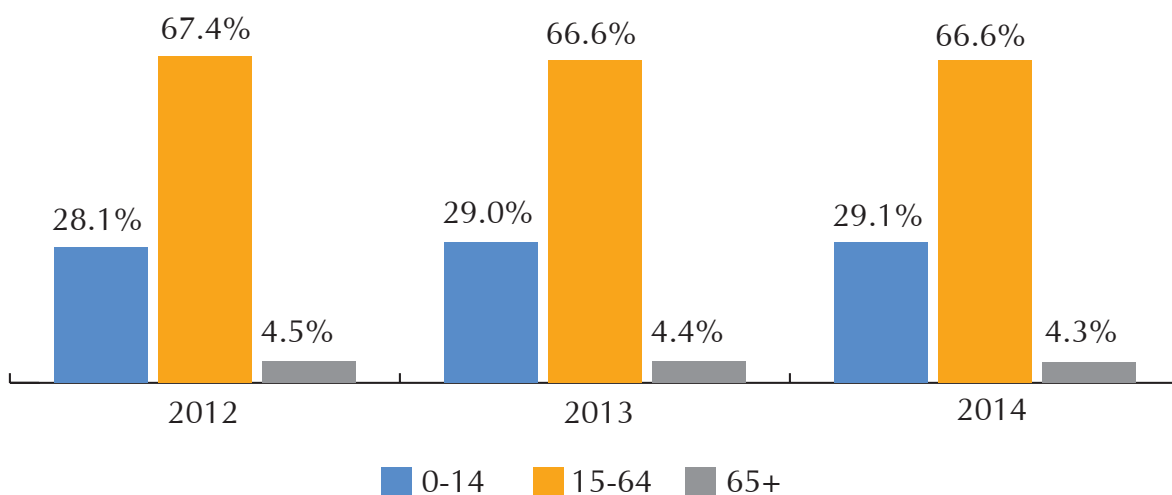
Өрхийн ам бүл	Үүнээс				
	Ажилгүй иргэд	Ажилгүй 1 хүнтэй өрх	Ажилгүй 2 хүнтэй өрх	Ажилгүй 3 хүнтэй өрх	4, түүнээс дээш хүн ажил эрхэлдэг өрх
1	3 300	100.0	-	-	-
2	10 961	96.0	4.0	-	-
3	21 105	89.6	10.4	-	-
4	27 487	85.5	13.8	0.7	-
5	17 311	76.2	20.1	3.0	0.7
6	9 717	74.2	17.0	8.1	0.7
7	2 959	60.4	25.5	7.6	6.5
8+	3 016	72.8	20.0	3.1	4.1
Дүн	95 856	85.0	12.9	1.7	0.4

Хүснэгт 2.6-аас харахад улсын хэмжээнд ажилгүй байгаа иргэдийн 27.5 мянга буюу 28.7 хувь нь 4 ам бүлтэй өрхийн гишүүд байна. Мөн уг 4 ам бүлтэй өрхийн 85.5 хувийнх нь тухайн өрхийн 1 хүн, 13.8 хувийнх нь 2 хүн, 0.7 хувийнх нь 3 хүн нь ажилгүй байна.

2.3. ХҮН АМЫН НАС, ХҮЙСИЙН БҮТЭЦ

Хүн амын насны бүтцийг сүүлийн 3 жилийн судалгааны дүнгээр *Зураг 2.1-д* харуулав. 2014 оны судалгаагаар нийт хүн амд 0-14 насны хүүхдийн эзлэх хувь 29.1 болж, өмнөх оныхоос 0.1 пунктээр өссөн байна.

Зураг 2.1. Хүн амын насны бүтэц, АХС-ны сүүлийн 3 жилийн дүнгээр, хувиар

Нийт хүн амд 15-64 насны хүн амын эзлэх хувь 2014 онд 66.6 хувь байгаа нь өмнөх оны түвшинд, харин 65 ба түүнээс дээш насны хүн ам 4.3 хувь болж өмнөх оныхоос 0.1 пунктээр буурсан байна.

2.4. ХҮН АМ ЗҮЙН АЧААЛАЛ

Хөдөлмөрийн насны бус хүн амын нийгэмд үзүүлэх ачааллыг хүн ам зүйн ачаалал гэж үздэг. Хүн ам зүйн ачааллыг 15 хүртэлх насны хүүхэд болон 65 ба түүнээс дээш насны хүн амын тооны нийлбэрийг 15-64 насны хүн амын тоонд харьцуулж тодорхойлох бөгөөд судалгааны дүнгээр хөдөлмөрийн насны 100 хүнд хөдөлмөрийн насны бус 50 хүн ногдож байгаа нь өмнөх оны түвшинтэй ижил байна.

Хүснэгт 2.7. Хүн ам зүйн ачаалал, байршил, бүсээр

Хүн ам зүйн ачаалал	Бүгд	Хот	Хөдөө	Төв	Зүүн	Баруун	Хангай	ҮБ
Залуу насны (0-14)	43.7	40.8	49.1	54.1	46.2	43.8	45.6	39.4
Ахимаг насны (65+)	6.5	6.7	6.1	5.4	6.3	6.9	6.4	6.8
Улсын дундаж	50.2	47.5	55.2	59.5	52.5	50.6	51.9	46.2

Хүснэгт 2.7-д хүн ам зүйн ачааллыг байршил, бүс нутгаар харуулсан бөгөөд хөдөлмөрийн насны хүн амд ногдох ачаалал улсын дунджаас Улаанбаатар хотод 4 хүнээр цөөн, төвийн бүсэд улсын дундажтай ойролцоо, харин хөдөөд 5 хүнээр олон байгаа бол баруун бүсэд хамгийн олон буюу 9 хүнээр их байна. Эндээс харахад баруун бүсэд хүн ам зүйн ачаалал хамгийн өндөр гарчээ. Дээр дурьдсанчлан энэхүү тооцоонд сургууль, курст суралцах, ажил хөдөлмөр эрхлэх зорилгоор 6 сараас дээш хугацаагаар өрхөөс гадуур амьдарч байгаа хүн амыг хамруулаагүй болно.

2.5. ГЭРЛЭЛТИЙН БАЙДАЛ

Судалгаагаар олон улсын аргачлалын дагуу 15 ба түүнээс дээш насны хүн амын гэрлэлтийн байдлыг авч үздэг ч манай улсын хуульд нийцрүүлэн 18 ба түүнээс дээш насны хүн амын гэрлэлтийн байдлыг гэрлэсэн /батлуулсан, батлуулаагүй/, огт гэрлээгүй, тусгаарласан, цуцалсан, бэлбэсэн гэсэн 6 бүлгээр авч үзэв. Монгол Улсын 18 ба түүнээс дээш насны нийт хүн амын 67.2 хувь нь гэрлэсэн, 20.4 хувь нь огт гэрлээгүй, 8.6 хувь нь бэлбэсэн байна.

Хүснэгт 2.8. 18, түүнээс дээш насны хүн амын гэрлэлтийн байдал, байршил, бүсээр

Гэрлэлтийн байдал	Бүгд			Хот		Хөдөө	
	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Эрэгтэй	Эмэгтэй
Огт гэрлээгүй	20.4	23.7	17.4	25.5	19.9	20.3	12.5
Гэрлэсэн - батлуулсан	61.9	64.6	59.4	61.1	54.2	70.8	70.0
- батлуулаагүй	5.3	5.1	5.6	6.3	6.7	3.1	3.1
Тусгаарласан	1.6	1.3	1.9	1.6	2.5	0.7	0.7
Цуцалсан	2.2	1.7	2.6	1.8	3.3	1.6	1.2
Бэлбэсэн	8.6	3.6	13.1	3.7	13.4	3.5	12.5
Дүн, %	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
18 ба түүнээс дээш насны хүн амын тоо	1 799 272	857 922	941 350	549 863	630 080	308 059	311 270
Гэрлэсэн хүний тоо	1 209 512	598 244	611 268	370 557	383 854	227 687	227 414

2.6. БОЛОВСРОЛЫН ТҮВШИН, БИЧИГ ҮСГИЙН МЭДЛЭГ

Судалгаагаар хүн амын эзэмшсэн боловсролын түвшин, сургуульд хамрагдалт, бичиг үсгийн мэдлэгийн талаарх мэдээллийг цуглуулсан.

Судалгаанд хамрагдсан 15 ба түүнээс дээш насны хүн амын бичиг үсэг тайлагдалтыг тодорхойлохын тулд “энгийн захиа уншиж, бичиж чадах уу” гэж асууж, энгийн бичиг захиаг уншиж, бичиж чадаж байвал бичиг үсэг тайлагдсанд тооцсон болно. Харин зөвхөн өөрийнхөө нэрийг унших эсвэл тоо уншиж чаддаг боловч бичиж чаддаггүй бол тэр хүнийг бичиг үсэг тайлагдсанд тооцоогүй. Насанд хүрэгчдийн бичиг үсэг тайлагдалтын хувийг 15 ба түүнээс дээш насны нийт хүн амын дунд энгийн богино өгүүлбэр уншиж, бичиж чаддаг хүний эзлэх хувиар тодорхойлов. Хүн ам, орон сууцны 2010 оны тооллогоор хүн амын бичиг үсэг тайлагдалтын түвшин 98.3 хувь байсан бол энэ удаагийн судалгаагаар хүн амын бичиг үсэг тайлагдалтын түвшин 0.7 пунктээр илүү буюу 99.0 хувьтай байна.

15 ба түүнээс дээш насны хүн амын бичиг үсэг тайлагдалтын түвшин хөдөөд 98.1 хувь байхад хотод 99.4 хувьтай байна (Хүснэгт 2.9).

Хүснэгт 2.9. 15, түүнээс дээш насны хүн амын бичиг үсэг тайлагдалтын түвшин, байршил, бүс, хүйсээр

Байршил /бүс	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй
Хот	99.4	99.3	99.5
Хөдөө	98.1	98.1	98.2
Баруун	97.8	97.7	98.0
Хангайн	98.9	98.8	98.9
Төвийн	98.8	98.7	98.9
Зүүн	97.4	97.6	97.1
Улаанбаатар	99.6	99.5	99.8
Улсын дүн	99.0	98.9	99.1

Хүснэгт 2.10-аас харахад 25-34 наснаас бусад бүх насны бүлгийн эрэгтэй, эмэгтэйчүүдийн бичиг үсэг тайлагдалтын түвшин 99.0-өөс дээш хувьтай байна. 15 ба түүнээс дээш насны хүн амын бичиг үсэг тайлагдалтын түвшин хотод хөдөөгийнхээс 1.3 пунктээр өндөр байна.

**Хүснэгт 2.10. 15, түүнээс дээш насны хүн амын бичиг үсэг
тайлагдалтын түвшин, насны бүлэг, байршил, хүйсээр**

Боловсролын түвшин	Улсын дүн			Хот			Хөдөө		
	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй
15-24	99.1	98.9	99.3	99.6	99.5	99.7	98.1	97.7	98.6
25-34	98.4	98.2	98.6	99.1	98.9	99.3	97.1	97.0	97.2
35-44	99.3	99.2	99.4	99.5	99.3	99.6	99.1	99.1	99.0
45-54	99.1	99.0	99.1	99.5	99.4	99.7	98.2	98.4	98.0
55-64	99.5	99.4	99.6	99.7	99.6	99.8	99.1	99.0	99.1
65+	98.0	98.8	97.5	98.7	99.2	98.3	96.7	97.9	95.8
Дүн	99.0	98.9	99.1	99.4	99.3	99.5	98.1	98.1	98.2

Нийт хүн амын боловсролын түвшинг Зураг 2.2-т харууллаа.

Зураг 2.2. 15, түүнээс дээш насны хүн ам, боловсролын түвшнээр, хувиар

15 ба түүнээс дээш насны хүн амын эзэмшсэн боловсролын түвшинг Хүснэгт 2.11-д харуулав. Хүснэгтээс харахад, боловсролгүй, бага, суурь боловсролтой хүн ам хөдөөд хотоос их байгаа нь хөдөөгийн хүн амын боловсролын түвшин хотынхоос доогуур байгааг харуулж байна. Боловсролын түвшин ахих тусам эмэгтэйчүүдийн эзэмшсэн боловсролын түвшин эрэгтэйчүүдийнхээс илүү дээгүүр болж байна.

Хүснэгт 2.11. 15, түүнээс дээш насны хүн ам, боловсролын түвшин байршил, хүйсээр, дүнд эзлэх хувиар

Боловсролын түвшин	Бүгд			Хот		Хөдөө	
	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Эрэгтэй	Эмэгтэй
Боловсролгүй	8.3	9.5	7.2	3.4	2.6	20.3	16.2
Бага	2.9	2.6	3.1	1.6	2.2	4.3	5.0
Суурь	14.6	15.2	14.0	10.1	9.3	24.1	23.5
Бүрэн дунд	19.4	17.9	20.8	18.9	21.3	16.2	19.8
Техникийн болон мэргэжлийн	23.2	28.9	18.1	32.6	20.3	22.3	13.7
Т у с г а й мэргэжлийн дунд	7.7	5.7	9.6	6.4	10.6	4.6	7.4
Дипломын болон бакалаврын дээд	22.6	19.3	25.6	25.7	31.5	7.9	14.0
Магистр ба түүнээс дээш	1.3	0.9	1.6	1.3	2.2	0.3	0.4
Дүн	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
15 ба түүнээс дээш насны хүн амын тоо	1 941 512	931 235	1 010 277	594 271	672 751	336 964	337 526

Эрэгтэйчүүдийн 9.5 хувь, эмэгтэйчүүдийн 7.2 хувь нь боловсролгүй байхад эрэгтэйчүүдийн 2.6 хувь, эмэгтэйчүүдийн 3.1 хувь нь бага боловсролтой байна. Хөдөөгийн хүн амын 18.3 орчим хувь нь боловсролгүй, 4.6 хувь нь бага боловсрол эзэмшсэн байна. Хотын хүн амын 30.6 хувь нь, хөдөөгийн хүн амын 11.4 хувь нь бакалаврын болон магистрийн зэрэг эзэмшсэн байна. Өмнөх онуудтай харьцуулахад техникийн болон мэргэжлийн боловсрол эзэмшсэн хүний тоо харьцангуй нэмэгдсэн байна.

БҮЛЭГ III

ХҮН АМЫН ЭДИЙН
ЗАГСГИЙН ИДЭВХ

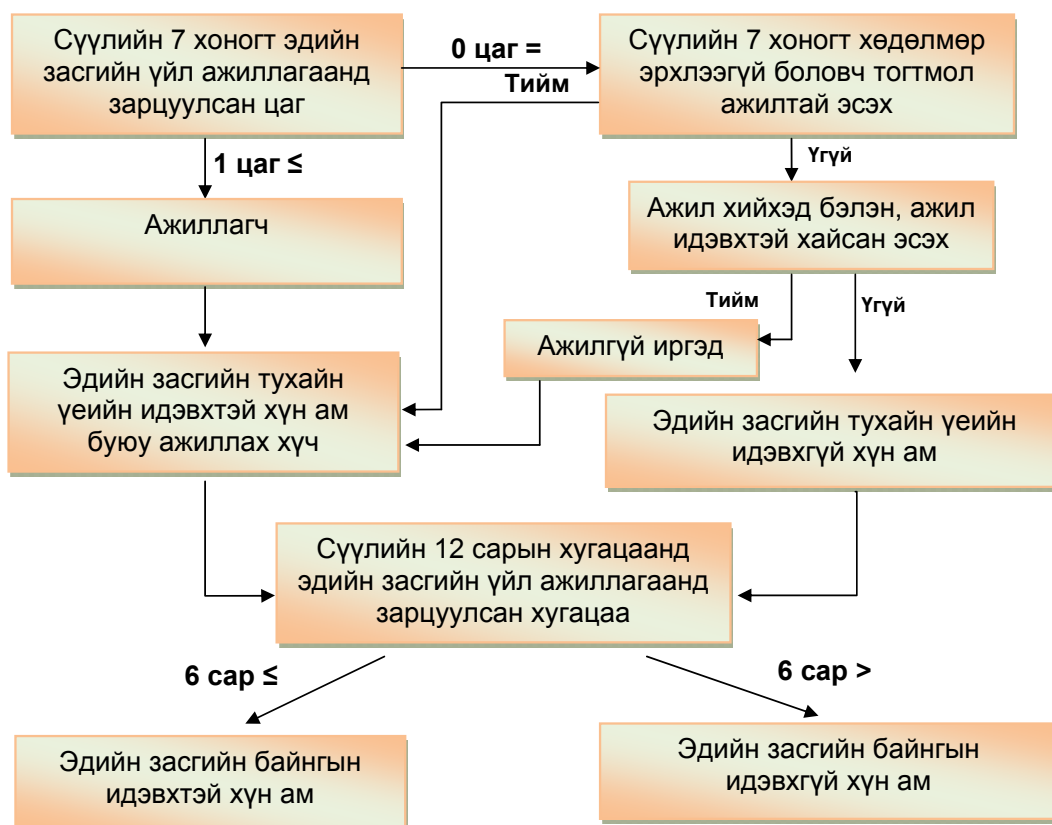
3.1 НИЙТЛЭГ ЗҮЙЛ

Хөдөлмөрийн статистикт нийт хүн амыг хөдөлмөр эрхлэлтийн байдлаар нь эдийн засгийн идэвхтэй болон идэвхгүй гэж ангилдаг.

Эдийн засгийн тухайн үеийн идэвхтэй хүн ам буюу ажиллах хүчийг сүүлийн 7 хоногт ажил эрхэлж байсан болон ажил эрхлээгүй боловч ажил эрхлэхэд бэлэн, ажил идэвхтэй хайсан, ажилгүй байсан хүн ам бүрдүүлдэг.

Эдийн засгийн байнгын идэвхтэй хүн амд урт хугацаагаар буюу сүүлийн арван хоёр сарын хугацаанд үндсэн үйл ажиллагааны шинж байдлаараа ажиллаж байсан болон ажилгүй байсан хөдөлмөрийн насны хүн амыг хамруулна.

Эдийн засгийн идэвхтэй, идэвхгүй хүн амыг тодорхойлох схем

Хэдийгээр Монгол Улсад мөрдөгдөж буй хууль тогтоомжоор хөдөлмөр эрхлэх насыг 16-59 нас гэж заасан боловч ажиллах хүчний судалгаанд хүн амын эдийн засгийн идэвхийг 15 ба түүнээс дээш насаар тооцсон нь олон улсын аргачлалд нийцрүүлж, бусад улс орны мэдээлэлтэй харьцуулах боломжийг бүрдүүлж өгч байгаа юм.

3.2 ХҮН АМЫН ХӨДӨЛМӨР ЭРХЛЭЛТИЙН БАЙДАЛ

Судалгааны дүнгээр 15 ба түүнээс дээш насны 1941.5 мянган хүн байгаагийн 931.2 мянга буюу 48.0 хувь нь эрэгтэй, 1010.3 мянга буюу 52.0 хувь нь эмэгтэйчүүд байна. 15 ба түүнээс дээш насны нийт хүн амын 1206.6 мянга буюу 62.1 хувь нь эдийн засгийн тухайн үеийн идэвхтэй хүн ам байна.

Эдийн засгийн тухайн үеийн идэвхтэй хүн амын 1110.7 мянга буюу 92.1 хувь нь ажиллагчид, харин 95.9 мянга буюу 7.9 хувь нь ажилгүй иргэд байна. Нийт эдийн засгийн идэвхтэй хүн амын 59.4 хувь нь хот, суурин газарт, 40.6 хувь нь хөдөө орон нутагт амьдарч байна.

Хүснэгт 3.1. 15 ба түүнээс дээш насны хүн амын хөдөлмөр эрхлэлтийн байдал, хот, хөдөөгөөр, хүйсээр

Байршил/ Тухайн үеийн байдал	Бүгд		Хүйсээр			
			Эрэгтэй		Эмэгтэй	
	Тоо	%	Тоо	%	Тоо	%
Улсын хэмжээнд						
Тухайн үеийн идэвхтэй хүн ам	1 206 554	62.1	638 714	68.6	567 840	56.2
Ажиллагчид	1 110 698	57.2	584 371	62.8	526 327	52.1
Ажилгүй иргэд	95 856	4.9	54 343	5.8	41 513	4.1
Тухайн үеийн идэвхгүй хүн ам	734 958	37.9	292 522	31.4	442 436	43.8
15 ба түүнээс дээш насны хүн ам	1 941 512	100.0	931 236	100.0	1 010 276	100.0
Хот						
Тухайн үеийн идэвхтэй хүн ам	717 204	56.6	378 312	63.7	338 892	50.4
Ажиллагчид	656 496	51.8	344 678	58.0	311 818	46.4
Ажилгүй иргэд	60 708	4.8	33 634	5.7	27 074	4.0
Тухайн үеийн идэвхгүй хүн ам	549 817	43.4	215 959	36.3	333 858	49.6
15 ба түүнээс дээш насны хүн ам	1 267 021	100.0	594 271	100.0	672 750	100.0
Хөдөө						
Тухайн үеийн идэвхтэй хүн ам	489 350	72.5	260 402	77.3	228 948	67.8
Ажиллагчид	454 202	67.3	239 693	71.1	214 509	63.5
Ажилгүй иргэд	35 148	5.2	20 709	6.1	14 439	4.3
Тухайн үеийн идэвхгүй хүн ам	185 141	27.5	76 563	22.7	108 578	32.2
15 ба түүнээс дээш насны хүн ам	674 491	100.0	336 965	100.0	337 526	100.0
Улсын хэмжээнд						
АХОТ*		62.1		68.6		56.2
Хөдөлмөр эрхлэлтийн түвшин		57.2		62.8		52.1
Ажилгүйдлийн түвшин		7.9		8.5		7.3
Хот						
АХОТ*		56.6		63.7		50.4
Хөдөлмөр эрхлэлтийн түвшин		51.8		58.0		46.3
Ажилгүйдлийн түвшин		8.5		8.9		8.0
Хөдөө						
АХОТ*		72.6		77.3		67.8
Хөдөлмөр эрхлэлтийн түвшин		67.3		71.1		63.6
Ажилгүйдлийн түвшин		7.2		8.0		6.3

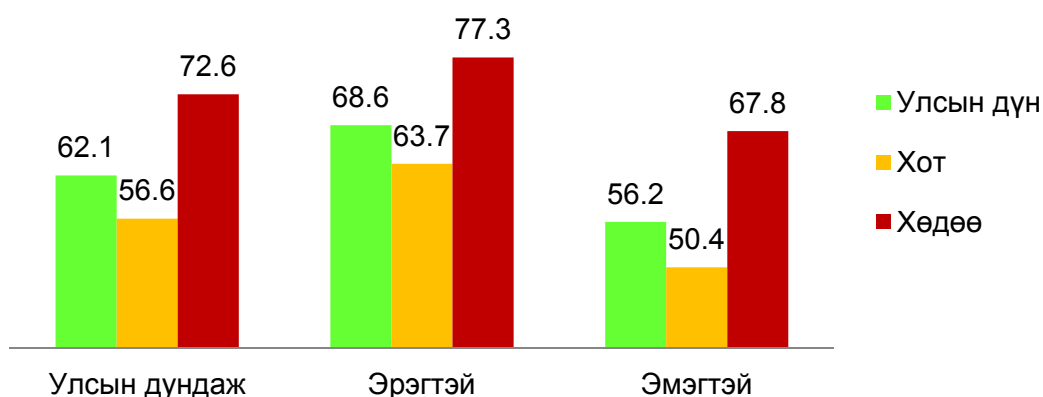
*АХОТ = Ажиллах хүчний оролцооны түвшин

Тайлант оны ажилгүйдлийн түвшин өмнөх оны түвшинд байна (2013 онд 7.9%). Ер нь хот, суурин газрын ажилгүйдлийн түвшин улсын дунджаас өндөр байдаг, харин хөдөөд улсын дунджаас доогуур байдаг байна. Энэ нь улирлын шинж чанараас үл хамаарах мал аж ахуй эрхлэлт, малчид хөдөөд хотоос их байгаатай холбоотой юм.

3.3 АЖИЛЛАХ ХҮЧНИЙ ОРОЛЦООНЫ ТҮВШИН

Ажиллагчид болон ажилгүй иргэдийн нийлбэр нь эдийн засгийн идэвхтэй хүн ам буюу ажиллах хүчийг бүрдүүлдэг бөгөөд эдгээр хүн амыг хөдөлмөрийн насны хүн амд харьцуулж ажиллах хүчний оролцооны түвшин (АХОТ)-г тодорхойлсон. Ажиллах хүчний 2014 оны судалгааны дүнгээр АХОТ улсын хэмжээнд 62.1 хувь байна. Байршлаар авч үзэхэд хот, суурин газарт 56.6 хувь, хөдөөд үүнээс харьцангуй өндөр 72.6 хувьтай байгаа нь хот, суурин газарт сургуульд хамрагдалтын түвшин хөдөө орон нутгийнхнаас өндөр байгаатай холбоотой юм.

Зураг 3.1. Ажиллах хүчний оролцооны түвшин, байршил, хүйсээр

3.3.1 Насны бүлэг дэх оролцооны түвшин

Насны бүлэг дэх АХОТ-ний ялгааг харуулах зорилгоор насны бүлэг тус бүр дэх оролцооны түвшинг тооцож гаргадаг.

Ажиллах хүчний оролцооны түвшин 15-19 насанд 11.7 хувь байсан бол 20-24 насанд даруй өсч 54.0 хувьд хүрч, 25-29 насанд 78.5 хувь, 30-44 насны бүлэгт 82.4-86.0 хувь болж өссөн байна. Харин 45-49 насны бүлгээс эхлэн аажмаар буурч, 55-59 насанд 44.5, 60-64 насанд 19.3 хувь болсон байна. Насны бүлэг дэх АХОТ нь 40-44 насанд хамгийн өндөр буюу 86.0 хувьтай байна.

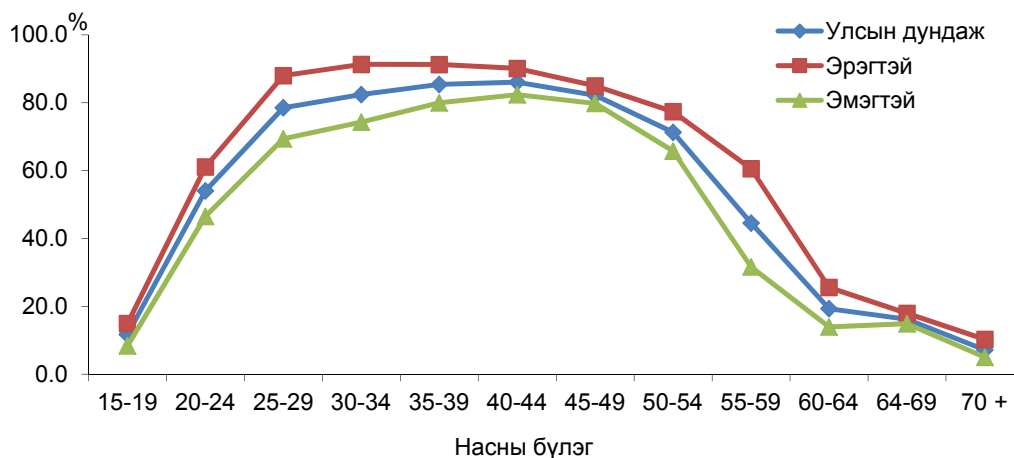
Эрэгтэйчүүдийн АХОТ ерөнхийдөө өндөр байгаа нь улсын хэмжээний түвшинд нөлөөлжээ. Бүх насны бүлэгт эрэгтэйчүүдийн АХОТ эмэгтэйчүүдийнхээс өндөр байгаа бөгөөд хөдөө орон нутагт эрэгтэй, эмэгтэйчүүдийн ажиллах хүчний оролцооны түвшин хот, суурин газрынхаас өндөр байна.

Хүснэгт 3.2 15 ба түүнээс дээш насны хүн амын ажиллах хүчний оролцооны түвшин, насны бүлэг, байршил, хүйсээр

Насны бүлэг	Улсын хэмжээнд			Хот			Хөдөө		
	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй
15-19	11.7	14.9	8.4	6.1	7.2	5.1	21.8	28.1	14.8
20-24	54.0	61.1	46.5	46.2	53.4	38.7	72.9	78.8	66.2
25-29	78.5	88.0	69.4	74.8	85.5	64.7	86.4	92.9	79.7
30-34	82.4	91.3	74.3	78.6	90.0	68.9	89.0	93.4	84.5
35-39	85.4	91.2	80.0	81.8	89.9	74.4	91.6	93.6	89.8
40-44	86.0	90.1	82.4	82.4	87.6	77.9	91.8	93.8	89.9
45-49	82.2	85.0	79.8	78.2	81.7	75.4	88.9	90.2	87.7
50-54	71.3	77.4	65.7	66.9	73.0	61.7	79.4	84.6	74.0
55-59	44.5	60.5	31.6	35.1	51.0	23.0	61.7	76.1	48.6
60-64	19.3	25.5	13.9	12.0	17.1	7.9	36.0	42.7	29.2
64-69	16.2	17.9	14.8	6.5	8.1	5.4	36.8	37.5	36.2
70 +	7.1	10.2	5.0	3.1	5.8	1.1	15.4	19.0	12.8
Улсын дундаж	62.1	68.6	56.2	56.6	63.7	50.4	72.6	77.3	67.8

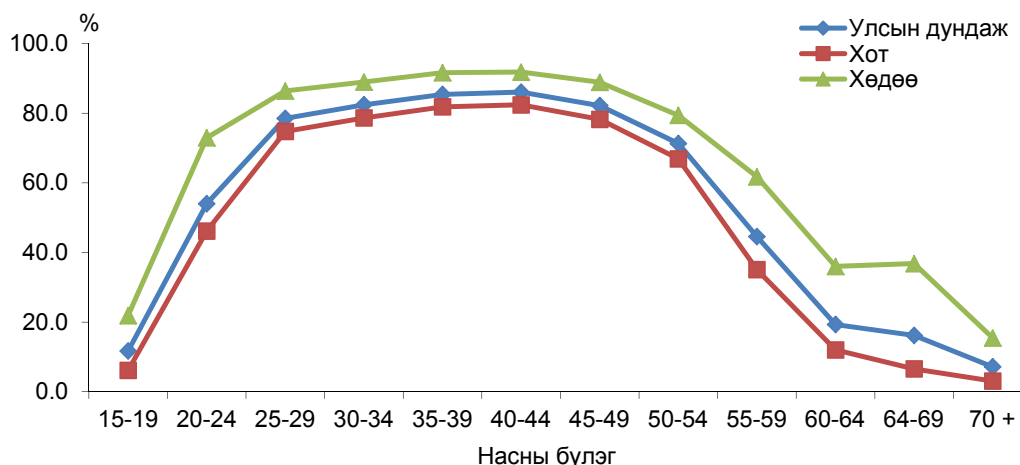
Судалгаагаар улсын хэмжээнд насны бүлэг дэх АХОТ-ний өсөлт, бууралтын хандлага хүйсээр хадгалагдаж 15 наснаас 44 нас хүртэл өссөн бол 45 наснаас аажмаар буурсан байна. АХОТ хотын эмэгтэйчүүдийн хувьд 40-44 насанд хамгийн өндөр буюу 77.9 хувьтай байхад хөдөөгийн эмэгтэйчүүдийн АХОТ мөн л уг насны бүлэгт хамгийн өндөр буюу 89.9 хувьтай байна. Энэ нь Монголын эмэгтэйчүүд залуу насандаа сурч боловсрох, хүүхэд төрүүлж, өсгөх, харин 40 наснаас дээш насандаа ажиллах хүчний эгнээ рүү шилждэгтэй холбоотой байж болох юм (Зураг 3.2, 3.3-ыг үзнэ үү).

Зураг 3.2. Ажиллах хүчний оролцооны түвшин, насны бүлэг, хүйсээр

Зураг 3.2-т насны бүлэг дэх АХОТ-г хүйсээр харуулав. Зургаас харахад 30-49 насанд ажиллах хүчний оролцооны түвшин эрэгтэй, эмэгтэй хүмүүст адилхан өндөр буюу 70.0 хувиас дээш байна. Мөн эдгээр насны бүлэгт эмэгтэйчүүдийн оролцооны түвшин ерөнхийдөө өндөр боловч эрэгтэйчүүдийнхтэй харьцуулбал бага зэрэг доогуур байна. Харин 45-49, 64-өөс дээш насанд АХОТ эрэгтэйчүүд болон эмэгтэйчүүдийн хувьд нилээд ойролцоо байна.

Зураг 3.3. Ажиллах хүчний оролцооны түвшин, насны бүлэг, байршлаар

Хөдөө орон нутагт АХОТ өндөр байгаа нь хөдөөгийн эдийн засгийн идэвхгүй хүн амын тоо хот, суурин газрын эдийн засгийн идэвхгүй хүн амын тооноос доогуур, түүний тэн хагаст ч хүрэхгүй байгаатай холбоотой. Түүнчлэн хөдөө орон нутагт АХОТ хотынхоос өндөр байгаа нь өрхийн аж ахуйд суурилсан нүүдлийн мал аж ахуй эрхлэлт давамгайлж, мөн сургууль, боловсролын үйлчилгээний хүртээмж харьцангуй бага байдагтай холбоотой байж болох юм.

3.4 ЭДИЙН ЗАСГИЙН ИДЭВХГҮЙ ХҮН АМ

Судалгаагаар 15 ба түүнээс дээш насны нийт 1941.5 мянган хүний 734.9 мянга буюу 37.9 хувь нь эдийн засгийн идэвхгүй бүлэглэлд багтаж байгаагийн 292.5 мянга нь эрэгтэйчүүд, 442.4 мянга нь эмэгтэйчүүд байна.

Эдийн засгийн идэвхгүй хүн амын 549.8 мянга буюу 74.8 хувь нь хот, суурин газарт, 185.1 мянга буюу 25.2 хувь нь хөдөө орон нутагт байна. Хөдөө орон нутагт ажиллах хүчний оролцооны түвшин өндөр байгаа нь тухайн үеийн эдийн засгийн идэвхгүй хүн амын тоог бууруулахад нөлөөлжээ. Тухайн үеийн эдийн засгийн идэвхгүй хүн амыг гэрийн ажилтай, сургуульд суралцдаг, тэтгэврийнхэн болон өндөр настан, хөгжлийн бэрхшээлтэй, ажил хийхийг хүсээгүй, хүүхэд асардаг, өвчтэй байсан, өвчтөн, өндөр настан асарсан, бусад гэсэн шалтгаанаар ангилан харуулав.

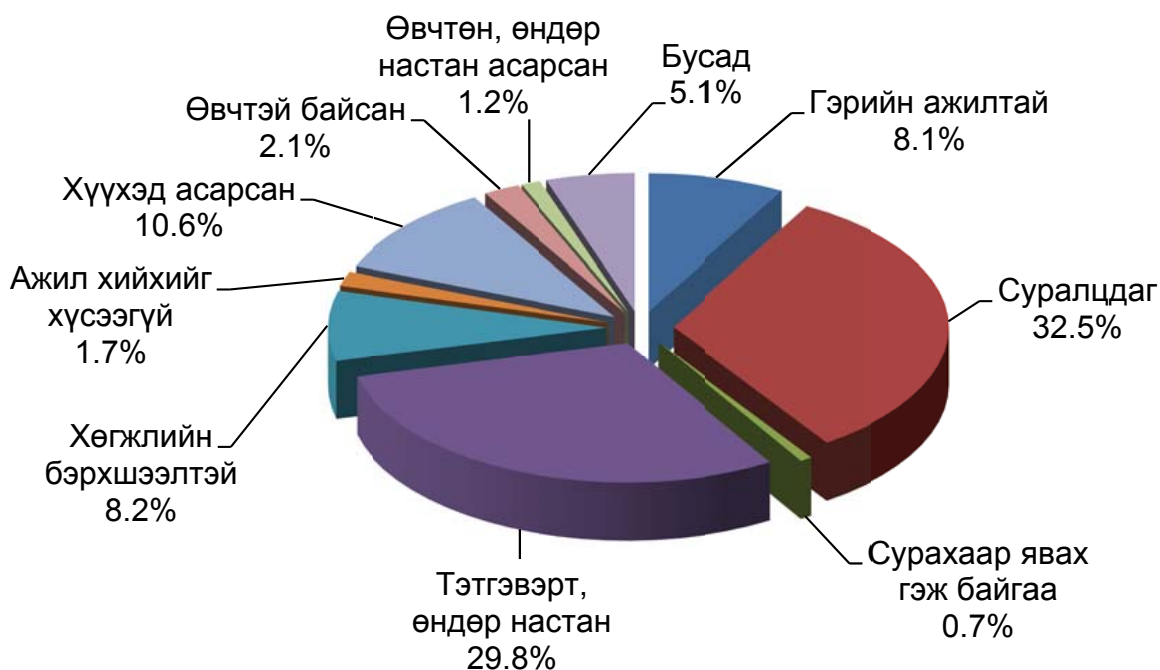
Хүснэгт 3.3. 15, түүнээс дээш насны эдийн засгийн идэвхгүй хүн ам, идэвхгүй байгаа шалтгаан, хүйс, байршлаар, дүнд эзлэх хувиар

Шалтгаан	Улсын хэмжээнд			Хот			Хөдөө		
	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй
Гэрийн ажилтай	8.1	4.9	10.3	8.1	4.8	10.2	8.4	5.1	10.7
Суралцдаг	32.5	39.6	27.8	32.5я	40.2	27.6	32.3	37.8	28.3
Сурахаар явах гэж байгаа	0.7	0.7	0.7	0.7	0.7	0.7	0.7	0.7	0.7
Тэтгэвэрт, өндөр настан	29.8	26.2	32.2	29.5	26.5	31.4	30.7	25.3	34.6
Хөгжлийн бэрхшээлтэй	8.2	11.7	5.8	7.6	10.8	5.5	9.8	14.3	6.7
Ажил хийхийг хүсээгүй	1.7	3.1	0.7	1.8	3.5	0.8	1.2	2.2	0.5
Хүүхэд асарсан	10.6	1.8	16.4	11.5	2.0	17.7	7.9	1.2	12.6
Өвчтэй байсан	2.1	2.5	1.8	2.2	2.4	2.0	1.9	2.6	1.4
Өвчтөн, өндөр настан асарсан	1.2	1.1	1.3	1.2	1.1	1.2	1.2	1.1	1.3
Бусад	5.1	8.4	3.0	4.9	8.0	2.9	5.9	9.7	3.2
Дүн, (%)	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
(Тоо)	734 958	292 522	442 436	549 817	215 959	333 858	185 141	76 563	108 578

Эдийн засгийн идэвхгүй хүн амыг шалтгаанаар нь авч үзэхэд сурахаар явах гэж байгаа болон суралцагчид 243.6 мянга, өндөр настан, тэтгэврийнхэн 219.1 мянга, хүүхэд асарсан 77.9 мянга, хөгжлийн бэрхшээлтэй 60.0 мянга, гэрийн ажилтай 59.9 мянга, өвчтэй 15.3 мянга, хөдөлмөр эрхлэхийг хүсээгүй 12.4 мянга, өвчтөн, өндөр настан асарсан 8.8 мянга, бусад шалтгаантай 37.9 мянган хүн байна.

Нийт эрэгтэйчүүдийн 39.6 хувь, эмэгтэйчүүдийн 27.8 хувь нь сургуульд суралцаж байгаа гэж хариулсан нь эдийн засгийн идэвхгүй байгаагийн үндсэн шалтгаан болж байна. Эрэгтэйчүүдийн 26.2 хувь, эмэгтэйчүүдийн 32.2 хувь нь өндөр настан, тэтгэвэрт гарсан, 4.9 болон 10.3 хувь нь гэрийн ажилтай тул эдийн засгийн идэвхгүй байна. 2013 онд эдийн засгийн идэвхгүй байгаа нийт эмэгтэйчүүдийн 16.2 хувь нь хүүхэд асарч байсан бол энэ үзүүлэлт 2014 онд 16.4 хувь болж 0.2 пунктээр өссөн байна. Байршлаар харахад хүүхдээ асарч буй хотын эмэгтэйчүүдийн эзлэх хувь 2013 оноос 5.1 пунктээр өсчээ.

Зураг 3.3. 15, түүнээс дээш насны эдийн засгийн идэвхгүй хүн амын бүтэц, шалтгаанаар, хувиар

Хүн амын эдийн засгийн идэвхгүй байгаа гол шалтгаан нь суралцдаг болон сургуульд явах гэж байгаа, өндөр настан, тэтгэвэрт гарсантай холбоотой байгаа бөгөөд энэ нь 63.0 хувийг эзэлж байна.

БҮЛЭГ IV

ХӨДӨЛМӨР ЭРХЛЭЛТ

4.1. ТУХАЙН ҮЕИЙН АЖИЛЛАГЧИД

Ажиллах хүчний судалгаа нь Монгол Улсын хүн амын хөдөлмөр эрхлэлтийн байдлын талаар дэлгэрэнгүй мэдээллийг цуглуулах зорилготой билээ. Судалгаанд хамрагдсан өрхийн гишүүдээс сүүлийн 7 хоногт эрхэлсэн эдийн засгийн үйл ажиллагаа болон түүнд зарцуулсан цагийн талаар судалсан. Өвчтэй, амралттай, чөлөөтэй байсан, цаг агаарын бэрхшээл, ажил хаялт, хөдөлмөрийн маргаан болон бусад шалтгааны улмаас ажлын байртай боловч сүүлийн 7 хоногт хөдөлмөр эрхлээгүй хүн амыг энэ асуултад хамруулахын зэрэгцээ сүүлийн 7 хоногт наад зах нь нэг цаг ажилласан, эсхүл сүүлийн долоо хоногт ажлын байртай боловч ямар нэг шалтгаанаар ажлаа түр хийгээгүй хүн амыг тухайн үед хөдөлмөр эрхэлсэн гэж үзсэн.

Судалгааны дүнгээр улсын хэмжээнд нийт 1110.7 мянган хүн хөдөлмөр эрхэлсэний 584.4 мянга буюу 52.6 хувь нь эрэгтэйчүүд, 526.3 мянга буюу 47.4 хувь нь эмэгтэйчүүд байна.

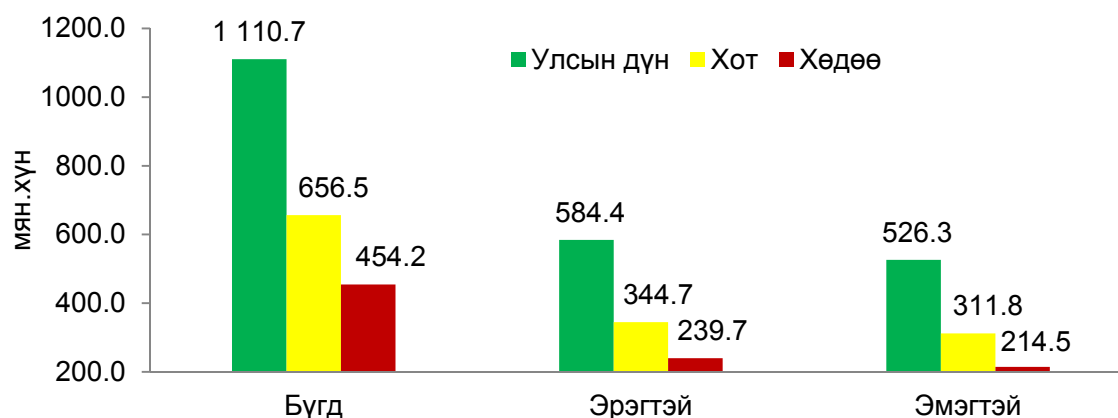
Нийт ажиллагчдын 451.8 мянга буюу 40.7 хувь нь Улаанбаатар хотод, 243.1 мянга буюу 21.9 хувь нь Хангайн бүсэд, 76.9 мянга буюу 6.9 хувь нь Зүүн бүсэд байгаагаас харахад хөдөлмөр эрхэлсэн хүний тоо бүс нутгуудаар ихээхэн ялгаатай байна.

Хүснэгт 4.1. Ажиллагчид, байршил, бүс, хүйсээр

Байршил/ Тухайн үеийн байдал	Бүгд		Хүйсээр			
			Эрэгтэй		Эмэгтэй	
	Тоо	%	Тоо	%	Тоо	%
Хот	656 496	59.1	344 678	59.0	311 818	59.2
Хөдөө	454 202	40.9	239 693	41.0	214 519	40.8
Баруун	154 545	13.9	81 296	13.9	73 249	13.9
Хангайн	243 138	21.9	125 387	21.5	117 751	22.4
Төвийн	184 255	16.6	96 145	16.4	88 110	16.7
Зүүн	76 941	6.9	41 016	7.0	35 925	6.8
Улаанбаатар	451 819	40.7	240 527	41.2	211 292	40.2
Дүн, %		100.0		100.0		100.0
Улсын дүн	1 110 698		584 371		526 327	

Тухайн үеийн ажиллагчдын 656.5 мянга буюу 59.1 хувь нь хот, суурин газарт, 454.2 мянга буюу 40.9 хувь нь хөдөө орон нутагт байна. Зураг 4.1. Ажиллагчдын тоо, хүйс, хот, хөдөөгөөр (мян.хүн)

Зураг 4.1 Ажиллагчид, байршил, хүйсээр

Тухайн үед хөдөлмөр эрхэлсэн нийт хүн амын 40.7 хувь нь нийслэл хотод, харин 32.7 хувь нь дараах 9 аймагт (Өвөрхангай – 4.7 хувь, Хөвсгөл – 4.4 хувь, Архангай – 3.9 хувь, Төв – 3.7 хувь, Баянхонгор – 3.4 хувь, Баян-Өлгий – 3.2 хувь, Завхан – 3.2 хувь, Орхон – 3.2 хувь, Дархан-Уул – 3.0 хувь) байна.

Хүснэгт 4.2. Ажиллагчид, хүйс, аймаг, нийслэлээр

Аймаг, нийслэл	Бүгд		Хүйсээр	
	Тоо	Хувь	Эрэгтэй	Эмэгтэй
Архангай	43 582	3.9	22 017	21 565
Баян-Өлгий	35 955	3.2	20 063	15 892
Баянхонгор	37 776	3.4	19 078	18 698
Булган	25 354	2.3	13 390	11 964
Говь-Алтай	23 940	2.1	11 941	11 999
Дорноговь	24 816	2.2	12 821	11 995
Дорнод	25 575	2.3	14 174	11 401
Дундговь	20 958	1.9	10 343	10 615
Завхан	35 809	3.2	18 137	17 672
Өвөрхангай	52 538	4.7	27 106	25 432
Өмнөговь	26 904	2.4	14 050	12 854
Сүхбаатар	24 914	2.2	13 085	11 829
Сэлэнгэ	32 246	2.9	17 831	14 415
Төв	41 209	3.7	22 124	19 085
Увс	29 174	2.6	15 755	13 419
Ховд	29 667	2.7	15 400	14 267
Хөвсгөл	48 530	4.4	25 263	23 267
Хэнтий	26 452	2.4	13 757	12 695
Дархан-Уул	33 315	3.0	16 390	16 925
Улаанбаатар	451 819	40.7	240 527	211 292
Орхон	35 358	3.2	18 533	16 825
Говьсүмбэр	4 807	0.6	2 586	2 221
Дүн, %		100.0		
Улсын дүн	1 110 698		584 371	526 327

4.2. АЖИЛЛАГЧИД, ЭДИЙН ЗАСГИЙН ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ САЛБАРААР

Тухайн үеийн ажиллагчдын тоог эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбарын ангиллаар гаргаж Хүснэгт 4.3-т үзүүлэв. Ажиллагчдын хамгийн их буюу 28.0 хувь (310.7 мянга) нь хөдөө аж ахуй, ойн аж ахуй, загас барилт, ан агнуурын салбарт, хамгийн бага буюу 0.1 хувь нь хүн хөлслөн ажиллуулдаг өрхийн үйл ажиллагаа (1.4 мянга), олон улсын байгууллага, суурин төлөөлөгчийн үйл ажиллагаа (1.6 мянга)-ны салбарт тус тус хөдөлмөр эрхэлж байна.

Хүснэгт 4.3. Ажиллагчид, эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбарын ангилал, хүйсээр

Эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбар	Бүгд		Хүйсээр			
			Эрэгтэй		Эмэгтэй	
	Тоо	%	Тоо	%	Тоо	%
Хөдөө аж ахуй, ойн аж ахуй, загас барилт, ан агнуур	310 721	28.0	172 286	29.5	138 435	26.3
Уул уурхай, олборлолт	40 926	3.7	33 454	5.7	7 472	1.4
Боловсруулах үйлдвэрлэл	85 497	7.7	44 553	7.6	40 944	7.8
Цахилгаан, хий, уур, агааржуулалт	15 452	1.4	11 923	2.0	3 529	0.7
Усан хангамж; бохир ус зайлуулах систем, хог, хаягдлын менежмент болон цэвэрлэх үйл ажиллагаа	7 138	0.6	3 614	0.6	3 524	0.7
Барилга	81 128	7.3	64 174	11.0	16 954	3.2
Бөөний болон жижиглэн худалдаа, машин, мотоциклийн засвар үйлчилгээ	170 232	15.3	69 357	11.9	100 875	19.2
Тээвэр ба агуулахын үйл ажиллагаа	69 815	6.3	57 699	9.9	12 116	2.3
Зочид буудал, байр, сууц болон нийтийн хоолны үйлчилгээ	36 553	3.3	9 162	1.6	27 391	5.2
Мэдээлэл, холбоо	17 797	1.6	9 599	1.6	8 198	1.5
Санхүүгийн болон даатгалын үйл ажиллагаа	22 915	2.1	8 780	1.5	14 135	2.7
Үл хөдлөх хөрөнгийн үйл ажиллагаа	1 082	0.1	493	0.1	589	0.1
Мэргэжлийн шинжлэх ухаан болон техникийн үйл ажиллагаа	12 527	1.1	6 429	1.1	6 098	1.1
Удирдлагын болон дэмжлэг үзүүлэх үйл ажиллагаа	12 009	1.1	7 940	1.4	4 069	0.8
Төрийн удирдлага ба батлан хамгаалах үйл ажиллагаа, албан журмын нийгмийн хамгаалал	66 142	6.0	39 244	6.7	26 898	5.1
Боловсрол	89 552	8.1	23 569	4.0	65 983	12.5
Хүний эрүүл мэнд ба нийгмийн халамжийн үйл ажиллагаа	37 488	3.4	6 543	1.1	30 945	5.9
Урлаг, үзвэр, тоглоом наадам	10 602	0.9	4 794	0.8	5 808	1.1
Үйлчилгээний бусад үйл ажиллагаа	20 105	1.8	9 129	1.6	10 976	2.1
Хүн хөлслөн ажиллуулдаг өрхийн үйл ажиллагаа	1 406	0.1	858	0.2	548	0.1
Олон улсын байгууллага, суурин төлөөлөгчийн үйл ажиллагаа	1 611	0.1	771	0.1	840	0.2
Дүн, %		100.0		100.0		100.0
Улсын дүн	1 110 698		584 371		526 327	

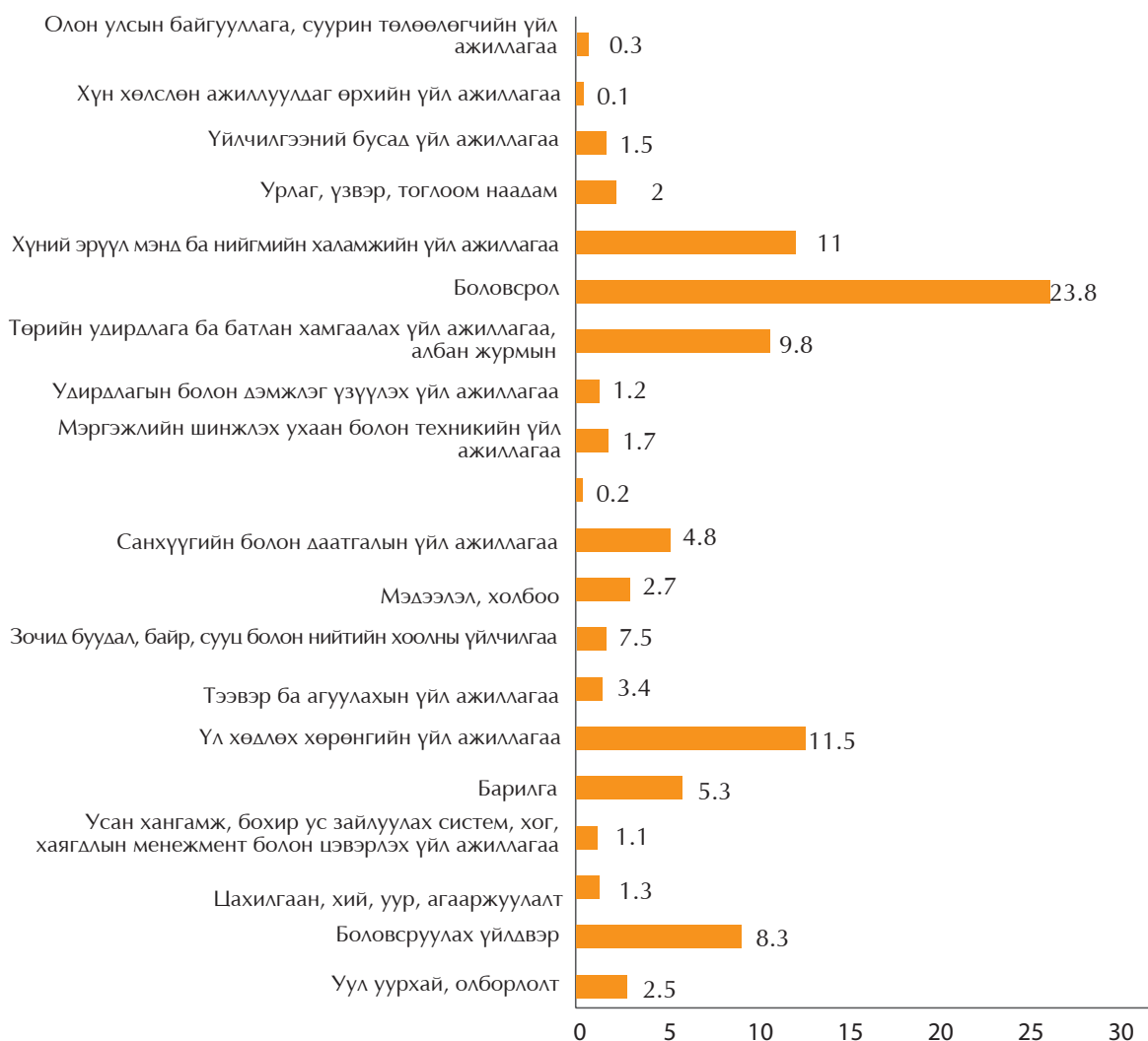
Тухайн үед хөдөлмөр эрхэлсэн хүн амын 170.2 мянга буюу 15.3 хувь нь бөөний болон жижиглэн худалдаа, машин, мотоциклийн засвар үйлчилгээний салбарын ажиллагчид байна. Түүний дараагаар боловсрол (89.6 мянга буюу 8.1 хувь), боловсруулах үйлдвэрлэл (85.5 мянга буюу 7.7 хувь), барилга (81.1 мянга буюу 7.3 хувь), тээвэр ба агуулахын үйл ажиллагаа (69.8 мянга буюу 6.3 хувь), төрийн удирдлага ба батлан хамгаалах үйл ажиллагаа, албан журмын нийгмийн хамгаалал (66.1 мянга буюу 6.0 хувь), уул уурхай, олборлолт (40.9 мянга буюу 3.7 хувь) зэрэг салбарын ажиллагчдын эзлэх хувь өндөр байгаа бол бусад салбарт нийт ажиллагчдын ердөө 0.1-3.4 хувь нь ажилласан байна.

Зураг 4.2. Ажиллагчид, эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбарын ангиллаар, дүнд эзлэх хувиар

Судалгаагаар нийт ажиллагчдын 526.3 мянга буюу 47.4 хувийг нь эмэгтэйчүүд байна. Нийт эмэгтэй ажиллагчдын 274.7 мянга буюу 52.2 хувь нь хөдөө аж ахуйн бус салбарт цалин, хөлстэй хөдөлмөр эрхэлж байна. Тэдгээрийг салбараар авч үзэхэд боловсролын салбарт (65.3 мянга буюу 23.8 хувь), бөөний, жижиглэн худалдаа, машин мотоциклийн засвар үйлчилгээний салбарт (31.7 мянга буюу 11.5 хувь), хүний эрүүл мэнд ба нийгмийн халамжийн үйл ажиллагааны салбарт (30.2 мянга буюу 11.0 хувь) эмэгтэй ажиллагчдын эзлэх хувь өндөр байна (Зураг 4.3).

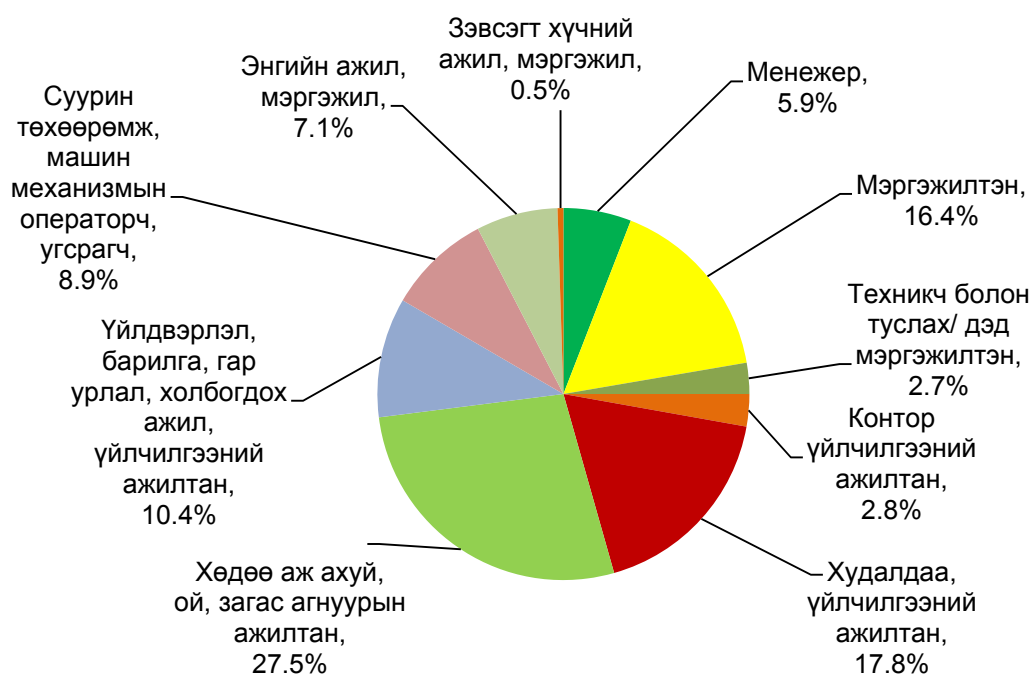
Зураг 4.3 ХАА-н бус салбарт цалин, хөлстэй ажиллаж буй эмэгтэйчүүд, салбараар, хувиар

4.3 АЖИЛЛАГЧИД, АЖИЛ МЭРГЭЖЛИЙН АНГИЛЛААР

Тухайн үед хөдөлмөр эрхэлсэн хүн амын тоог ажил мэргэжлийн ангиллаар гаргаж Зураг 4.4-т харуулав. Тухайн үед хөдөлмөр эрхэлсэн хүн амын 305.1 мянга буюу 27.5 хувь нь хөдөө аж ахуй, ой, загас агнуурын ажил хийж байгаа нь нийт ажиллагчдын дүнд хамгийн их хувийг, худалдаа, үйлчилгээний ажилтан 17.8 хувийг, мэргэжилтэн 16.4 хувийг, үйлдвэрлэл, барилга, гар урлал, холбогдох ажил, үйлчилгээний ажилтан 10.4 хувийг, суурин төхөөрөмж, машин механизмын операторч, угсрагч 8.9 хувийг, энгийн ажил, мэргэжил 7.1 хувийг, менежер 5.9 хувийг эзэлж байна.

Зураг 4.4 Ажиллагчид, ажил мэргэжлийн ангиллаар

Зэвсэгт хүчний ажил, мэргэжлийн ажил хийж буй хүн амын 93.4 хувь, суурин төхөөрөмж, машин, механизмын операторч, угсрагчаар ажиллаж буй хүн амын 93.1 хувь, үйлдвэрлэл, барилга, гар урлал, холбогдох ажил, үйлчилгээний ажил хийж буй хүн амын 70.3 хувь, менежерийн ажил хийж буй хүн амын 62.0 хувь, энгийн ажил, мэргэжлийн ажил хийж буй хүн амын 57.3 хувь нь тус тус эрэгтэйчүүд байна. Контор, үйлчилгээний ажилчдын 78.1 хувь, худалдаа, үйлчилгээний ажилтны 66.4 хувь, мэргэжилтний 64.6 хувь, техникч болон туслах, дэд мэргэжилтний 53.4 хувийг эмэгтэйчүүд эзэлж байна.

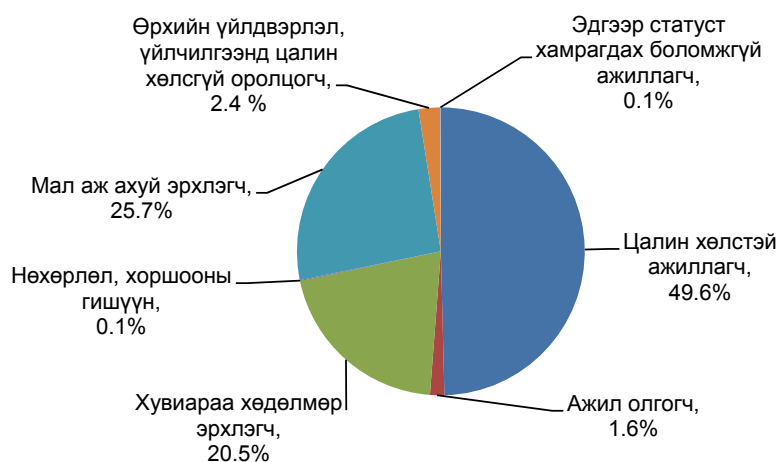
Зураг 4.5 Ажиллагчид, ажил мэргэжлийн ангилал, хүйсээр

4.4. АЖИЛЛАГЧИД, ХӨДӨЛМӨР ЭРХЛЭЛТИЙН БАЙДЛААР

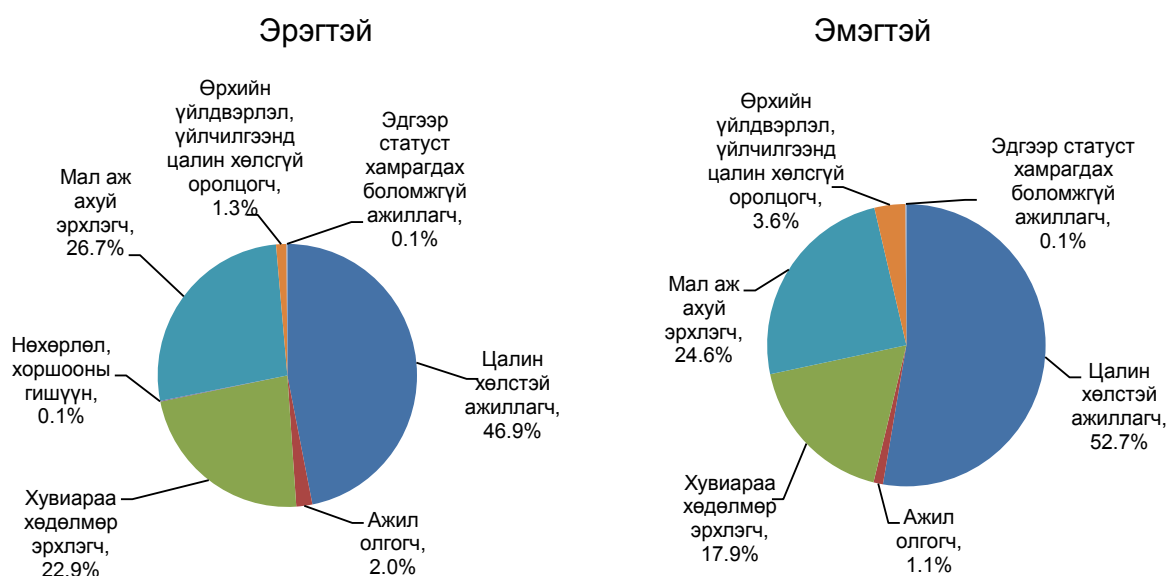
Хөдөлмөр эрхлэлтийн байдлыг “Хөдөлмөр эрхлэлт, ажиллах хүчний статистик үзүүлэлтүүдийг тооцох аргачлал”-д заасны дагуу цалин хөлстэй ажиллагч, ажил олгогч, хувиараа хөдөлмөр эрхлэгч, нөхөрлөл, хоршооны гишүүн, мал аж ахуй эрхлэгч, өрхийн үйлдвэрлэл, үйлчилгээнд цалин хөлсгүй оролцогч зэрэг нийт 7 ангиллаар гаргав. Ажиллагчдын 49.6 хувь нь цалин хөлстэй ажиллагч, 25.7 хувь нь мал аж ахуй эрхлэгч, 20.5 хувь нь хувиараа хөдөлмөр эрхлэгч гэсэн статуст хамаарч байна.

Зураг 4.6 Ажиллагчдын хөдөлмөр эрхлэлтийн байдал, хувиар

Эмэгтэй ажиллагчдын дунд өрхийн үйлдвэрлэл, үйлчилгээнд цалин хөлсгүй оролцогч 3.6 хувийг эзэлж байхад эрэгтэй ажиллагчдын дунд энэ хөдөлмөрийн статуст хамаарах ажиллагчид 1.3 хувийг эзэлж байна. Мөн цалин хөлстэй ажиллагч гэсэн статуст хамаарах эмэгтэй ажиллагчдын эзлэх хувь эрэгтэйчүүдийнхээс 5.8 пунктээр илүү байна. Харин ажил олгогч, мал аж ахуй эрхлэгч, хувиараа хөдөлмөр эрхлэгч гэсэн ангилалд хамаарах эрэгтэй ажиллагчдын эзлэх хувь эмэгтэйчүүдийнхээс тус бүр 0.9-5.0 пунктээр илүү байгаа нь дараах зургаас харагдаж байна.

Зураг 4.7 Ажиллагчдын хөдөлмөр эрхлэлтийн байдал, хүйсээр

4.5. АЖИЛЛАГЧИД, БАЙГУУЛЛАГЫН ХАРИУЦЛАГЫН ХЭЛБЭРЭЭР

Нийт ажиллагчдын 316.4 мянга буюу 38.4 хувь нь хувийн аж ахуйн нэгжид, 242.0 мянга буюу 29.3 хувь нь хувь хүн, иргэн хэлбэрээр, 202.2 мянга буюу 24.5 хувь нь төсөвт байгууллагад, 39.9 мянга буюу 4.8 хувь нь төрийн өмчит үйлдвэрийн газарт, 16.5 мянга буюу 2.0 хувь нь төрийн бус байгууллагад, 7.9 мянга буюу 1.0 хувь нь орон нутгийн өмчит үйлдвэрийн газарт ажиллаж байна.

Хүснэгт 4.4 Ажиллагчид, аж ахуйн нэгж, байгууллагын хариуцлагын хэлбэр, байршлаар

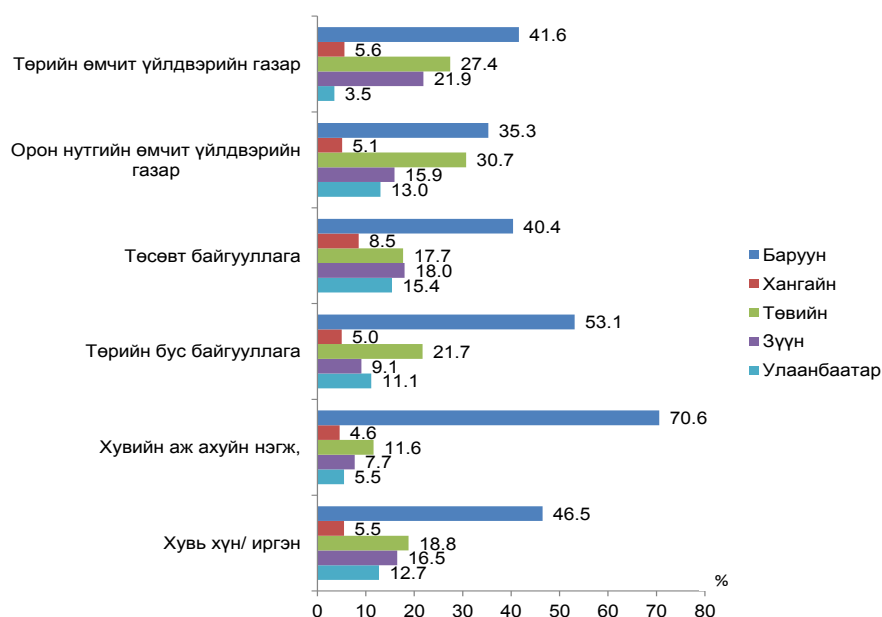
	Бүгд		Байршил			
			Хот		Хөдөө	
	Тоо	%	Тоо	%	Тоо	%
Төрийн өмчит үйлдвэрийн газар	39 948	4.8	29 919	4.7	10 029	5.5
Орон нутгийн өмчит үйлдвэрийн газар	7 895	1.0	5 730	0.9	2 165	1.2
Төсөвт байгууллага	202 153	24.5	135 421	21.1	66 732	36.2
Төрийн бус байгууллага	16 542	2.0	13 261	2.1	3 281	1.8
Хувийн аж ахуйн нэгж	316 353	38.4	277 196	43.3	39 157	21.2
Хувь хүн/ иргэн	241 964	29.3	179 050	27.9	62 914	34.1
Дүн, %		100.0		100.0		100.0
Тоо*	824 855		640 577		184 278	

*-Нийт 1110.7 мянган ажиллагчид байгаагаас 285.8 мянга нь мал аж ахуй эрхлэгчид байна. Үлдсэн 824.9 мянган ажиллагчид дээрх аж ахуйн нэгж, байгууллагад харьяалагдаж байна.

Хөдөө орон нутгийн ажиллагчдын 36.2 хувь нь төсөвт байгууллагад, хот суурин газрын ажиллагчдын 43.3 хувь нь хувийн аж ахуйн нэгжид ажиллаж байна.

Хувийн аж ахуйн нэгжид ажиллагчдын 70.6 хувь, хувь хүн/ иргэн хэлбэрээр ажиллагчдын 46.5 хувь, төрийн бус байгууллагад ажиллагчдын 53.1 хувь нь Улаанбаатар хотод амьдарч байна.

Зураг 4.8 Ажиллагчид, байгууллагын хариуцлагын хэлбэр, бүсээр, дүнд эзлэх хувиар

4.6. ДАВХАР ХӨДӨЛМӨР ЭРХЛЭЛТ

Үндсэн ажлын хажуугаар давхар хөдөлмөр эрхэлж буй хүн амын талаарх мэдээллийг энэхүү судалгаагаар судалсан юм. Давхар хөдөлмөр эрхэлж байгаа болон сүүлийн долоо хоногт давхар хөдөлмөр эрхлээгүй боловч тогтмол хийх давхар ажилтай нийт 19.0 мянган хүн байна. Сүүлийн 7 хоногт давхар хөдөлмөр эрхэлсэн иргэд хөдөлмөр эрхэлж буй нийт хүн амын 1.7 хувийг эзэлж байна. Эрхэлж буй үндсэн ажлын үргэлжлэх хугацаа /цаг/ урт, цаг агаарын хүнд нөхцөл, эдийн засгийн өнөөгийн бүтэц зэргээс шалтгаалж, давхар хөдөлмөр эрхлэх бололцоо хязгаарлагдмал байж болзошгүй юм.

Давхар хөдөлмөр эрхлэгчдийн дийлэнх буюу 20.4 хувийг хөдөө аж ахуй, ой, загас агнуурын ажилтан, 18.8 үйлдвэрлэл, барилга, гар урлал, холбогдох ажил, үйлчилгээний ажилтан, 17.7 хувийг худалдаа, үйлчилгээний ажилтан, 12.3 хувийг мэргэжилтэн, 10.5 хувийг менежер, 9.0 хувийг энгийн ажил, мэргэжил, 8.4 хувийг суурин төхөөрөмж, машин механизмын операторч, угсрагч, 2.9 хувийг бусад мэргэжлийн хүмүүс эзэлж байна. Нийт хөдөлмөр эрхлэгчдийн дунд давхар хөдөлмөр эрхэлсэн хүн амын эзлэх хувь 2013 он(1.5 хувь)-ыхтой харьцуулахад 0.2 пунктээр өссөн дүн гарчээ.

Хүснэгт 4.5 Сүүлийн 7 хоногт давхар хөдөлмөр эрхэлсэн хүн ам, ажил мэргэжлийн ангилал, хүйсээр

	Бүгд		Эрэгтэй		Эмэгтэй	
	Тоо	%	Тоо	%	Тоо	%
Менежер	1 984	10.5	1 475	12.2	509	7.4
Мэргэжилтэн	2 328	12.3	1 046	8.7	1 282	18.6
Техникч болон туслах/ дэд мэргэжилтэн	377	2.0	296	2.5	81	1.2
Контор үйлчилгээний ажилтан	168	0.9	56	0.5	112	1.6
Худалдаа, үйлчилгээний ажилтан	3 351	17.7	1 426	11.8	1 925	27.9
Хөдөө аж ахуй, ой, загас агнуурын ажилтан	3 866	20.4	2 610	21.6	1 256	18.2
Үйлдвэрлэл, барилга, гар урлал, холбогдох ажил, үйлчилгээний ажилтан	3 567	18.8	2 265	18.8	1 302	18.9
Суурин төхөөрөмж, машин механизмын операторч, угсрагч	1 613	8.4	1 545	12.8	68	1.0
Энгийн ажил, мэргэжил	1 707	9.0	1 345	11.1	362	5.2
Дүн, %		100.0		100.0		100.0
Улсын дүн	18 961		12 064		6 897	

4.7. БҮРЭН БУС ХӨДӨЛМӨР ЭРХЛЭЛТ

Ажиллах хүчний судалгаагаар хүн амын хөдөлмөр эрхлэлтийн талаар иж бүрэн мэдээлэлтэй болохын тулд бүрэн бус хөдөлмөр эрхлэлт байгаа эсэх, түүнд ямар хүмүүс өртөж байгаа байдлыг судлахын тулд 15 ба түүнээс дээш насны тухайн үед хөдөлмөр эрхэлж байгаа буюу сүүлийн 7 хоногт нэг ба түүнээс дээш цаг цалин, орлого олох зорилгоор хөдөлмөр эрхэлсэн хүмүүсээс одоо хийж буй ажлаасаа гадна нэмэлт ажил хийх хүсэл, боломж байсан эсэх, хэрэв байсан бол хэдий хугацаанд, нэмэгдэл ажлыг ямар арга замаар хайсан талаар мэдээлэл цуглуулсан.

4.7.1. Тухайн үед бүрэн бус хөдөлмөр эрхэлж буй 15, түүнээс дээш насны хүн ам

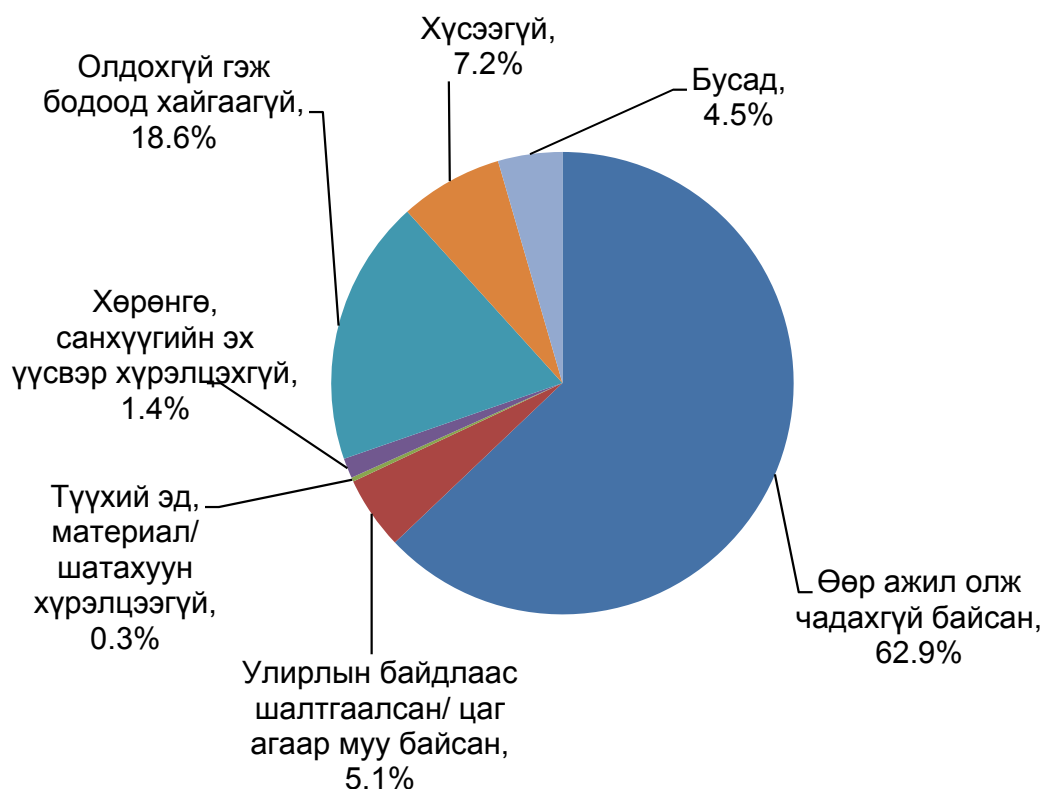
Нэмэлт хөдөлмөр эрхлэх боломжтой гэж хариулсан хүн амыг хүйсээр, мөн хот, хөдөө, бүсээр гаргаж Хүснэгт 4.6-д харуулав. Судалгаагаар хөдөлмөр эрхэлж байгаа 15 ба түүнээс дээш насны 19.2 мянган хүн (13.3 мянга нь эрэгтэй, 5.9 мянга нь эмэгтэй) өөрсдийгөө бүрэн бус хөдөлмөр эрхэлж байна гэж үзжээ. Үүнээс харахад өөрсдийгөө бүрэн бус хөдөлмөр эрхэлж байна гэж харьцангуй цөөхөн хүн үзэж байгаа бөгөөд энэ үзүүлэлт 2013 оныхоос 1.1 мянган хүнээр буурч, нийт ажиллагчдын дунд нэмэлт ажил хайсан хүний эзлэх хувь ердөө 1.7 хувь (эрэгтэйчүүдийн 2.3 хувь, эмэгтэйчүүдийн 1.1 хувь) байна. Түүнчлэн бүрэн бус хөдөлмөр эрхлэлтийн байдлыг хот, хөдөөгөөр авч үзэхэд хотод ажиллаж буй хүмүүс хөдөө орон нутгынхаас, харин бүсээр авч үзвэл баруун, хангайн бүс болон Улаанбаатар хотод ажиллаж, амьдарч буй хүмүүс бусад бүсийнхийг бодвол илүүтэйгээр нэмэлт хөдөлмөр эрхлэх боломжтой гэсэн дүн гарч байна.

Хүснэгт 4.6 Нэмэлт хөдөлмөр эрхлэх боломжтой хүн ам, байршил, бүс, хүйсээр

	Бүгд		Эрэгтэй		Эмэгтэй	
	Тоо	%	Тоо	%	Тоо	%
Хот	10 500	54.8	6 838	51.5	3 662	62.5
Хөдөө	8 650	45.2	6 451	48.5	2 199	37.5
Баруун	7 162	37.4	5 053	38.0	2 109	36.0
Хангайн	4 266	22.3	2 735	20.6	1 531	26.1
Төв	958	5.0	785	5.9	173	2.9
Зүүн	2 156	11.2	1 684	12.7	472	8.1
Улаанбаатар	4 608	24.1	3 032	22.8	1 576	26.9
Дүн, %		100.0		100.0		100.0
Улсын дүн	19 150		13 289		5 861	

Нэмэлт хөдөлмөр эрхлэх боломжтой боловч нэмэлт хөдөлмөр эрхлээгүй байгаа шалтгааныг тодруулахад 62.9 хувь нь өөр ажил олж чадахгүй байсан, 18.6 хувь нь олдохгүй гэж бодоод хайгаагүй, 5.1 хувь нь улирлын байдлаас (цаг агаар муу байсан) шалтгаалан нэмэлт хөдөлмөр эрхлээгүй байна (Зураг 4.9).

Зураг 4.9 Нэмэлт хөдөлмөр эрхлэх боломжтой ч эрхлээгүй шалтгаан, хувиар

Нэмэлт хөдөлмөр эрхлэх боломжтой байсан нийт хүн амын 9.8 мянга буюу 51.4 хувь нь ямар нэгэн ажил хийх оролдлого хийсэн байхад 9.3 мянга буюу 48.6 хувь нь ажил хийх оролдлого хийгээгүй буюу нэмэлт ажил хайгаагүй байна. Нэмэлт ажил хайсан хэлбэрийг дараах хүснэгтээр харууллаа.

Хүснэгт 4.7 Нэмэлт хөдөлмөр эрхлэх боломжтой хүн, ажил хайсан хэлбэр, байршлаар

Ажил хайсан хэлбэр	Бүгд		Байршил			
			Хот		Хөдөө	
	Тоо	%	Тоо	%	Тоо	%
Хөдөлмөр эрхлэлтийн байгууллагад бүртгүүлсэн	1 191	6.2	366	3.5	825	9.5
Мэдээллийн хэрэгслээр хайсан	2 448	12.8	1 449	13.8	999	11.6
Ажил олгогчид өргөдөл гаргасан	1 043	5.5	149	1.4	894	10.3
Ажлын зар, цахим хуудсаар ажил олгогчид хандсан	678	3.5	678	6.5	-	-
Үйлдвэр аж ахуйн нэгж, байгууллагаар явсан	763	4.0	275	2.6	488	5.6
Найз нөхөд ба хамаатнуудаасаа тусламж хүссэн	2 939	15.3	2 323	22.1	616	7.1
Хувийн бизнесээ эхлэхэд газар, тоног төхөөрөмж, санхүүгийн эх үүсвэр хайсан	194	1.0	51	0.5	143	1.7
"Хөдөлмөр өдөрлөг"-өөс сонирхсон, бүртгүүлсэн	51	0.3	-	-	51	0.6
Нэмэлт ажил хайгаагүй	9 314	48.6	5 025	47.9	4 289	49.6
Бусад	529	2.8	184	1.7	345	4.0
Дүн, %		100.0		100.0		100.0
Улсын дүн	19 150		10 500		8 650	

Ажил хайсан хэлбэрийг хот, хөдөөгөөр авч үзвэл нэмэлт ажил хайхын тулд хот, суурин газрынхан найз нөхөд ба хамаатнуудаасаа тусламж хүсэх нь их байдаг бол хөдөө, орон нутгийнхан мэдээллийн хэрэгслийг голлон ашигладаг байна (Хүснэгт 4.7).

Хүснэгт 4.8-д нэмэлт хөдөлмөр эрхлэх боломжтой байсан хугацааг байршил, бүс нутгаар харуулав.

Хүснэгт 4.8 Нэмэлт хөдөлмөр эрхлэх боломжтой хүн амын бүтэц, боломжтой байсан хугацаа, байршил, бүсээр

Бололцоотой хугацаа	Бүгд	Байршил		Бүс				
		Хот	Хөдөө	Баруун	Хангайн	Төвийн	Зүүн	УБ
1 сараас бага	7.7	13.7	0.4	1.9	8.6	22.7	12.8	10.5
1 - 2 сар	11.0	14.6	6.7	4.5	4.7	37.9	7.7	23.0
3 -6 сар	16.6	22.8	9.0	9.8	18.6	6.6	10.2	30.2
7-11 сар	3.9	3.2	4.7	2.5	5.4	4.4	10.4	1.4
1 -2 жил	13.6	13.8	13.5	16.3	12.1	15.6	2.4	15.9
3 ба түүнээс дээш жил	47.2	31.9	65.7	65.0	50.6	12.8	56.5	19.0
Дүн %	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

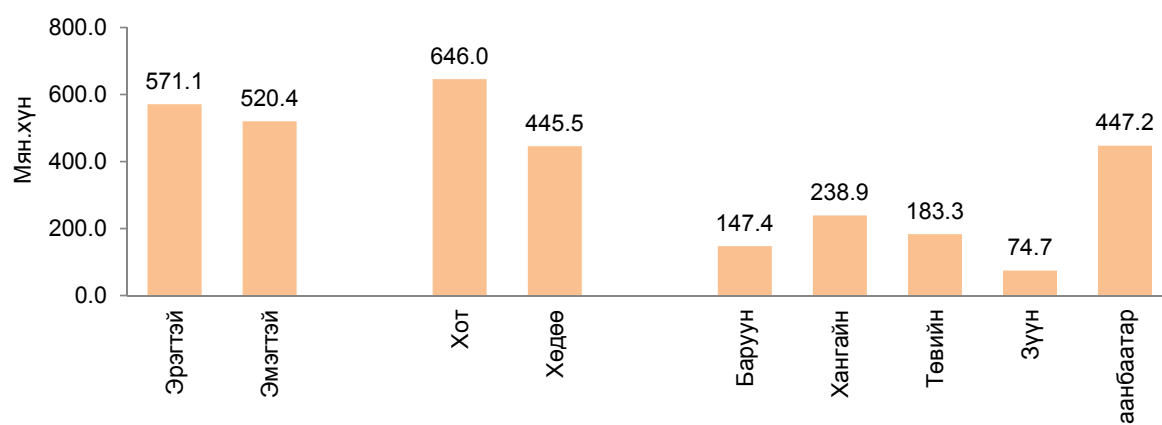
4.7.2 . Нэмэгдэл хөдөлмөр эрхлэх боломжгүй байсан шалтгаан

15 ба түүнээс дээш насны нийт ажиллагчдын 1091.5 мянга буюу 98.3 хувь нь нэмэлт хөдөлмөр эрхлэх боломжгүй байсан байна.

Нэмэлт хөдөлмөр эрхлэх боломжгүй хүн амын 571.1 мянга буюу 52.3 хувь нь эрэгтэйчүүд, 520.4 мянга буюу 47.7 хувь нь эмэгтэйчүүд байна.

Зураг 4.10-аас харахад хотод нэмэлт хөдөлмөр эрхлэх боломжгүй гэж 646.0 мянга, хөдөөд 445.5 мянган хүн хариулсан нь 200.5 мянган хүнээр их байна.

Зураг 4.10 Нэмэлт хөдөлмөр эрхлэх боломжгүй байсан ажиллагчид, хүйс, байршил, бүсээр

Хүснэгт 4.9-д нэмэлт хөдөлмөр эрхлэх боломжгүй байсан ажиллагчдыг шалтгаанаар харуулав. Улсын хэмжээнд нэмэлт хөдөлмөр эрхлэх боломжгүй байсан хүн амын 89.0 хувь нь хийх ажил хангалттай гэж үзсэн байхад үлдсэн нь гэрийнхээ ажлыг хийдэг, жирэмсэн, хүүхдээ асарсан, суралцагч, төлбөргүй сургалтанд хамрагдсан, амралт, улирлаас хамааран ажиллаагүй, түр өвчтэй байсан болон бусад шалтгаантай байсан байна.

Хүснэгт 4.9 Нэмэлт хөдөлмөр эрхлэх боломжгүй байсан хүн ам, шалтгаанаар

	Бүгд		Эрэгтэй		Эмэгтэй	
	Тоо	%	Тоо	%	Тоо	%
Хийх ажил хангалттай	971 762	89.0	538 304	94.3	433 458	83.3
Гэрийнхээ ажлыг хийдэг	85 079	7.8	16 418	2.9	68 661	13.2
Суралцагч/ төлбөргүй сургалтанд хамрагдсан	1 628	0.1	683	0.1	945	0.2
Түр өвчтэй байсан	2 833	0.3	1 307	0.2	1 526	0.3
Амралт/ Улирлаас хамааран ажиллаагүй	11 008	1.0	7 360	1.3	3 648	0.7
Жирэмсэн/ хүүхдээ асарсан	9 492	0.9	463	0.1	9 029	1.7
Бусад	9 746	0.9	6 546	1.1	3 200	0.6
Дүн, %		100.0		100.0		100.0
Улсын дүн	1 091 548		571 081		520 467	

БҮЛЭГ V

АЖИЛГҮЙДЭЛ

5.1. НИЙТЛЭГ ЗҮЙЛ

2009 оны 6 дугаар сард шинэчлэгдэн батлагдсан “Хөдөлмөр эрхлэлт, ажиллах хүчний статистикийн үзүүлэлтийг тооцох аргачлал” –ын дагуу: “Ажилгүй иргэн” гэж тухайн хугацаанд ажилгүй байсан, ажил хийхэд бэлэн, ажил идэвхтэй хайж байгаа хөдөлмөрийн насны, хөдөлмөрийн чадвартай иргэнийг хэлнэ.

- а/ “ажилгүй байсан” гэж сүүлийн долоо хоногт Хөдөлмөрийн тухай болон Иргэний хуулийн 359 дүгээр зүйлд заасан хөлсөөр болон ажил гүйцэтгэх гэрээгээр ямар нэг ажил гүйцэтгээгүй, хувиараа ажил, үйлчилгээ эрхэлж орлого олоогүй байхыг;
- б/ “ажил хийхэд бэлэн” гэж Хөдөлмөрийн тухай болон Иргэний хуулийн 359 дүгээр зүйлд заасан хөлсөөр ажиллах болон ажил гүйцэтгэх гэрээ байгуулахаас татгалзахгүй байхыг;
- в/ “ажил идэвхтэй хайж байгаа” гэж ажилд зуучлах төрийн болон хувийн байгууллагад бүртгүүлж, нэгээс доошгүй удаа ажлын байрны талаар мэдээлэл авсан эсхүл ажлын зар, цахим хуудсаар ажил олгогчид хандах, нийтийн үйлчилгээний газруудын мэдээллийн самбар, хэвлэл мэдээллийн хэрэгсэлд зар тавих зэрэг ажил олох оролдлого идэвхтэй хийснийг тус тус ойлгоно.

5.2. АЖИЛГҮЙ ИРГЭД

Судалгааны дүнгээр сүүлийн 7 хоногт хөдөлмөр эрхлэх боломжтой, ажил хайсан ажилгүй иргэдийн тоо 95856 байгаагийн 54343 буюу 56.7 хувь нь эрэгтэй, 41513 буюу 43.3 хувь нь эмэгтэй байна.

Хүснэгт 5.1. Ажилгүй иргэд, ажилгүйдлийн түвшин, байршил, бүс нутаг, хүйсээр

Байршил, бүс, нутаг	Ажилгүй иргэд						Ажилгүйдлийн түвшин		
	Бүгд		Хүйсээр				Бүгд	Хүйсээр	
			Эрэгтэй		Эмэгтэй			Эрэгтэй	Эмэгтэй
	Тоо	%	Тоо	%	Тоо	%			
Хот	60 708	63.3	33 634	61.9	27 074	65.2	8.5	8.9	8.0
Хөдөө	35 148	36.7	20 709	38.1	14 439	34.8	7.2	8.0	6.3
Баруун	23 645	24.6	11 185	20.6	12 460	30.0	13.3	12.1	14.5
Хангай	17 735	18.5	10 049	18.5	7 686	18.5	6.8	7.4	6.1
Төв	18 581	19.4	12120	22.3	6461	15.6	9.2	11.2	6.8
Зүүн	11 576	12.1	6629	12.2	4947	11.9	13.1	13.9	12.1
Улаанбаатар	24 319	25.4	14360	26.4	9959	24.0	5.1	5.6	4.5
Дүн	95 856	100.0	54 343	100.0	41 513	100.0	7.9	8.5	7.3

Ажилгүй иргэдийн тоог бүс нутгаар авч үзвэл ажилгүй дөрвөн хүний хоёр нь баруун бүс болон Улаанбаатар хотод, таван хүний нэг нь төвийн бүсэд байна. Харин 15, түүнээс дээш насны нийт хүн амд эзлэх ажилгүй иргэдийн тоогоор баруун бүс хамгийн өндөр хувийг эзэлж байна.

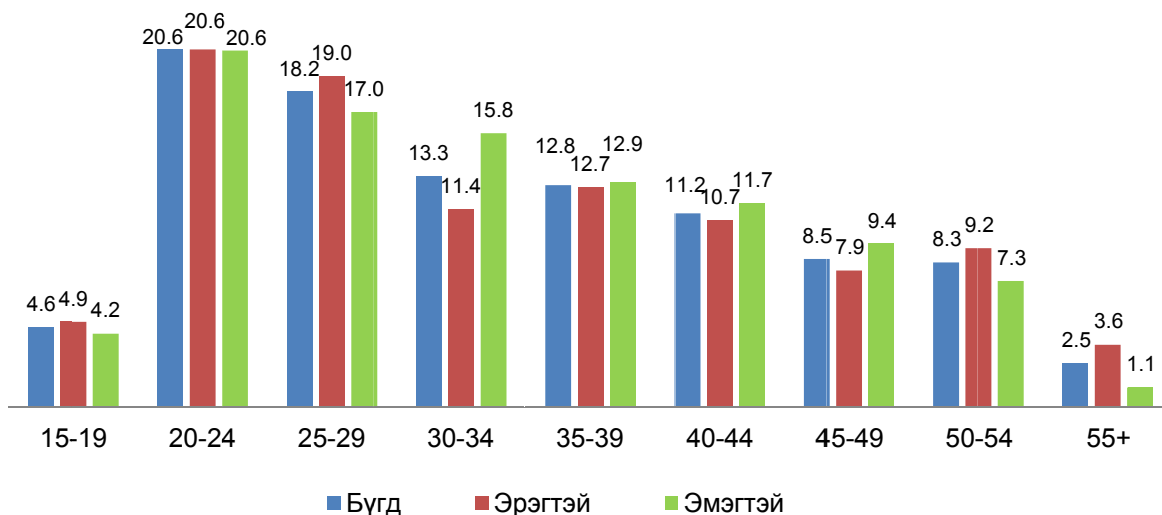
Хүснэгт 5.2. 15, түүнээс дээш насны хүн амд ногдох ажилгүй иргэд, бүсээр

Бүс	15, түүнээс дээш насны хүн ам	Ажилгүй иргэдийн тоо	Хувь
Баруун	239 925	23 645	9.9
Хангай	369 483	17 735	4.8
Төв	319 609	18 581	5.8
Зүүн	141 719	11 576	8.2
Улаанбаатар	870 776	24 319	2.8
Бүгд	1 941 512	95 856	4.9

Нийт ажилгүй иргэдийн 24319 буюу 25.4 хувь нь Улаанбаатар хотод амьдарч байгаа бөгөөд 15, түүнээс дээш насны хүн амд эзлэх хувиар авч үзэхэд хамгийн бага буюу 2.8 хувийг эзэлж байна. Харин Улаанбаатар хотын хувьд ажилгүй иргэдийн дунд эрэгтэйчүүдийн эзлэх хувь эмэгтэйчүүдийнхээс 18.0 (эрэгтэйчүүд 59.0 хувь, эмэгтэйчүүд 41.0 хувь) пунктээр өндөр байна. Бүс нутгийн хувьд зөвхөн баруун бүсэд ажилгүй иргэдийн дунд эмэгтэйчүүдийн эзлэх хувь эрэгтэйчүүдийнхээс хувиас 5.4 пунктээр өндөр байна. Харин бусад бүс нутагт эрэгтэйчүүдийн эзлэх хувь эмэгтэйчүүдийнхээс 13.3-30.5 пунктээр өндөр байна. Өөрөөр хэлбэл эрэгтэйчүүд ажилгүйдэлд илүү их өртөж байгаа нь харагдаж байна.

Зураг 5.1-т харуулснаар нийт ажилгүй иргэдийн 56.7 хувийг 15-34 насны залуус, 32.5 хувийг 35-49 насныхан эзэлж байна. Нийт ажилгүй иргэдийн 20.6 хувь нь 20-24 насныхан байгаа бөгөөд, ажилгүй иргэдийн тоо нас ахих тусам буурч, 50-54 насанд 8.3 хувь буюу 7993 болсон байна. Эндээс харахад залуу хүмүүс, ялангуяа ажиллах хүчний эгнээнд шинээр элсэн орж буй хүмүүс ажилгүйдэлд илүүтэй өртөж байна. Ажилгүй эрэгтэй, эмэгтэй хүн амын насны бүтэц ерөнхийдөө ижил байгаа хэдий ч 15-29 насны ажилгүй эрэгтэйчүүдийн эзлэх хувь тухайн насны эмэгтэйчүүдийн эзлэх хувиас 0.1-2.0 пунктээр илүү байгаа бол 30-49 насны бүлэгт эмэгтэйчүүдийн эзлэх хувь эрэгтэйчүүдийнхээс өндөр байна.

Зураг 5.1. Ажилгүй иргэдийн насны бүтэц, хүйсээр, хувиар

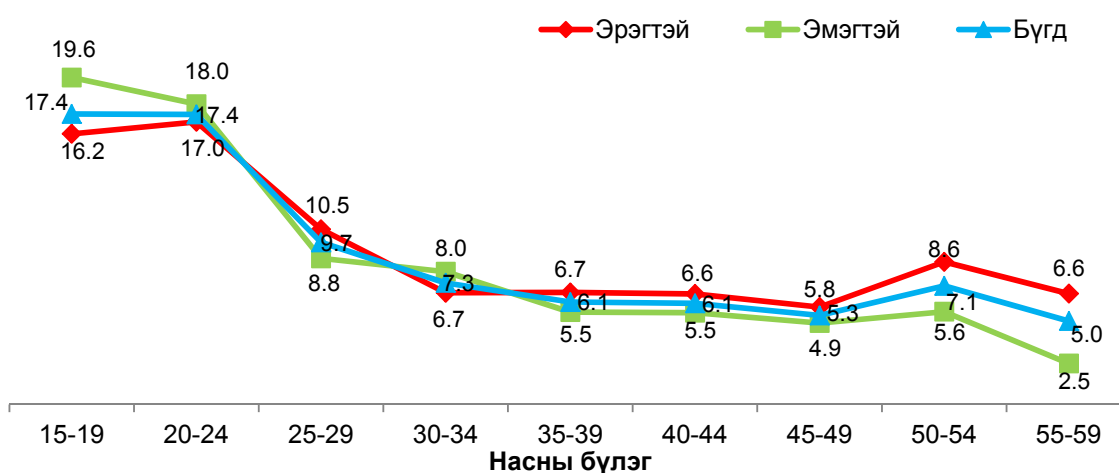
5.3. АЖИЛГҮЙДЛИЙН ТҮВШИН

Судалгааны дүнгээр ажил эрхлээгүй нийт хүн амаар тооцсон ажилгүйдлийн улсын дундаж түвшин 7.9 хувь байгаа бол ажилгүйдлийн түвшинг хүйсээр ялган үзвэл эрэгтэйчүүдийн ажилгүйдлийн түвшин 8.5 хувь, эмэгтэйчүүдийнх 7.3 хувьтай байна (Хүснэгт 5.1). Хот, суурин газрын хүн амын ажилгүйдлийн түвшин 8.5 хувь буюу улсын дунджаас 0.6 пунктээр дээгүүр, харин хөдөө орон нутагт ажилгүйдлийн түвшин бага буюу 7.2 хувь болж, улсын дунджаас 0.7 пунктээр, хот суурин газрынхаас 1.3 пунктээр тус тус доогуур байна. 2013 оныхтой харьцуулахад эрэгтэйчүүдийн ажилгүйдлийн түвшин 0.9 пунктээр өссөн байхад, эмэгтэйчүүдийн ажилгүйдлийн түвшин 1.0 пунктээр буурсан байна.

Ажилгүйдлийн түвшин төвийн бүсэд 9.2 хувь, зүүн бүсэд 13.1 хувь, баруун бүсэд 13.3 хувь буюу улсын дунджаас 1.3-5.4 пунктээр дээгүүр байгаа бол хангайн бүс болон Улаанбаатар хотод улсын дунджаас 1.1-2.8 пунктээр доогуур байна.

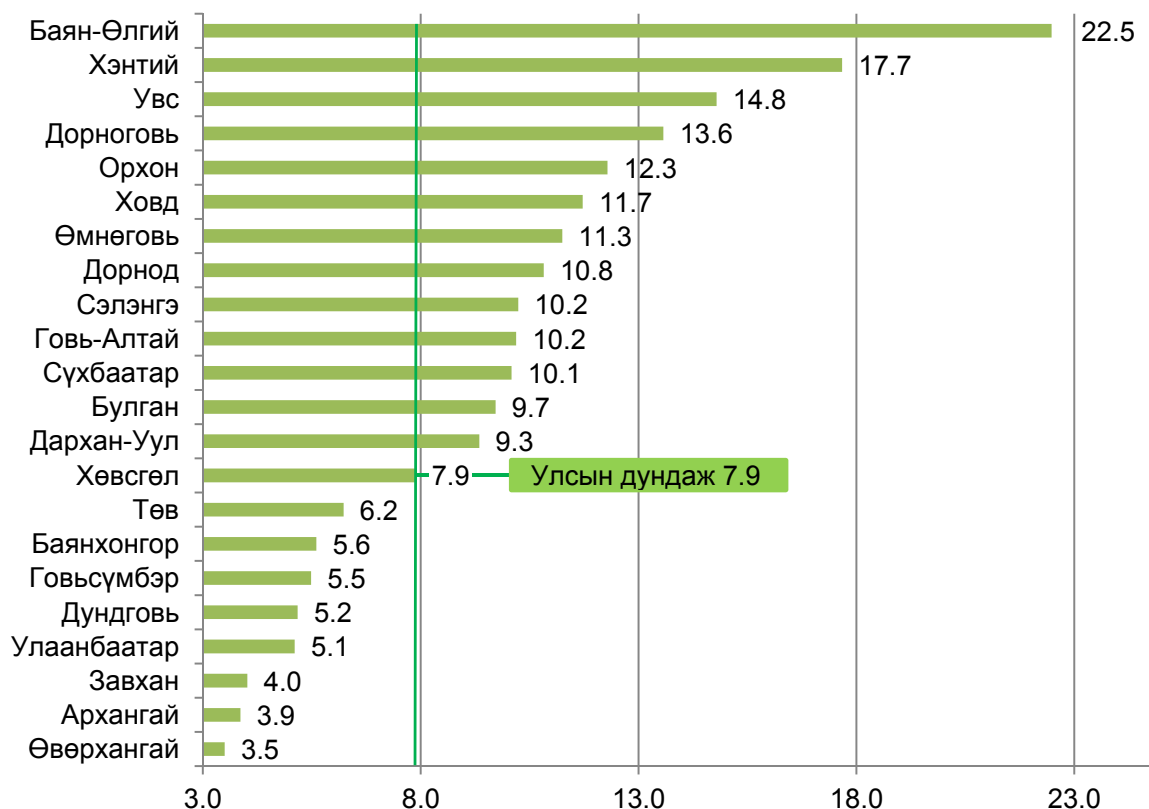
Ажилгүйдлийн түвшинг насны бүлгээр авч үзвэл 20-24 (17.4 хувь), 25-29 (9.7 хувь) насны залуучуудын ажилгүйдлийн түвшин улсын дунджаас 1.8-9.5 пунктээр дээгүүр байна. Ажил эрхлээгүй 15-29 насны залуучуудын ажилгүйдлийн түвшин бусад насны бүлгийн ажилгүй иргэдийн түвшингээс өндөр байгаа нь дараах зургаас (Зураг 5.2) харагдаж байна.

Зураг 5.2. Ажилгүйдлийн түвшин, насны бүлэг, хүйсээр

Ажилгүйдлийн түвшинг насны бүлэг, хүйсээр нь авч үзэхэд 25-29 болон 35-аас дээш насны бүлэгт эрэгтэйчүүдийн ажилгүйдлийн түвшин эмэгтэйчүүдийнхээс өндөр, харин 15-24 болон 30-34 насны эмэгтэйчүүдийн ажилгүйдлийн түвшин эрэгтэйчүүдийнхээс өндөр байна.

Зураг 5.3. Ажилгүйдлийн түвшин, аймаг, нийслэлээр

5.4. АЖИЛГҮЙ ИРГЭДИЙН БОЛОВСРОЛЫН ТҮВШИН

Судалгааны дүнгээр нийт ажилгүй иргэдийн арван хүн тутмын гурав нь техникийн болон мэргэжлийн, хоёр нь дипломын дээд болон бакалаврын боловсролтой иргэд байна. Харин ажилгүй иргэдийн дунд боловсролгүй болон бага боловсролтой иргэдийн эзлэх хувь нилээд бага буюу 7.7 хувь байна.

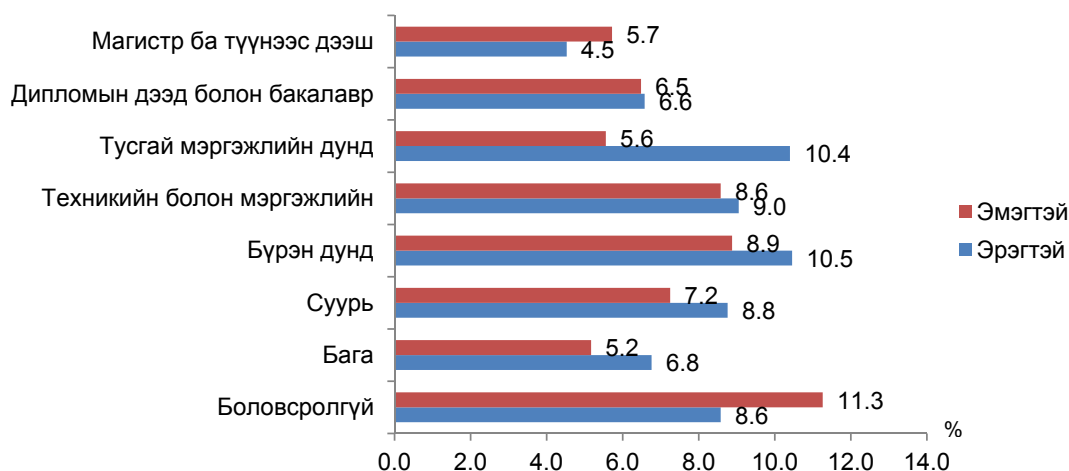
Хүснэгт 5.3. Ажилгүй иргэдийн боловсролын түвшин, хүйсээр, дунд эзлэх хувиар

Боловсролын түвшин	Бүгд	Хүйсээр	
		Эрэгтэй	Эмэгтэй
Боловсролгүй	3.5	3.6	3.4
Бага	4.2	5.0	3.1
Суурь	13.4	13.9	12.8
Бүрэн дунд	17.6	16.5	19.1
Техникийн болон мэргэжлийн	30.2	35.5	23.3
Тусгай мэргэжлийн дунд	7.6	7.5	7.8
Дипломын дээд болон бакалавр	22.3	17.4	28.6
Магистр ба түүнээс дээш	1.2	0.6	1.9
Дүн, %	100.0	100.0	100.0
Тоо	95 856	54 343	41 513

Ажилгүй иргэдийн дотор боловсролгүй болон бага боловсролтой хүний эзлэх хувийн жин бага байгаа нь тэд олдсон ажлыг голохгүй хийдэг, мөн боловсролгүй болон бага боловсролтой иргэд бага байгаатай холбоотой байж болох юм.

Боловсролгүй болон магистр ба түүнээс дээш боловсролтой эмэгтэйчүүдийн ажилгүйдлийн түвшин тухайн боловсролын түвшинтэй эрэгтэйчүүдийнхээс 1.2-2.7 пунктээр өндөр байхад бусад боловсролын түвшинтэй эрэгтэйчүүдийн ажилгүйдлийн түвшин тухайн боловсролын түвшинтэй эмэгтэйчүүдийнхээс 0.1-4.8 пунктээр өндөр байна.

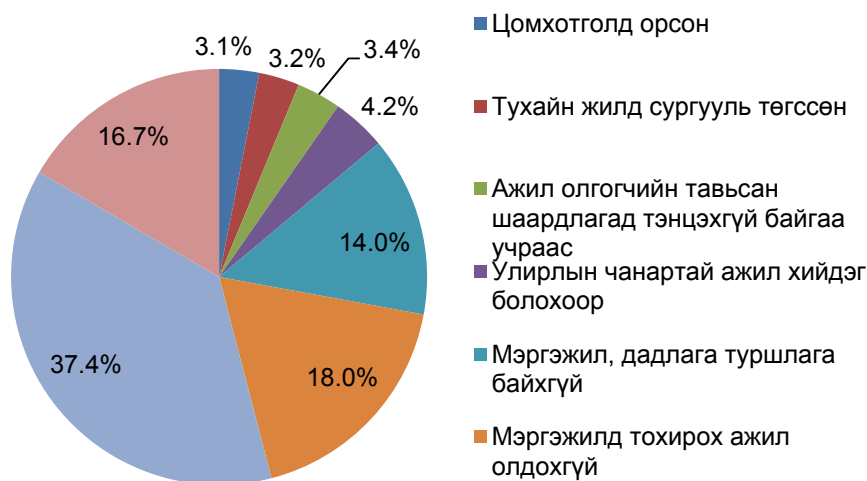
Зураг 5.4. Ажилгүйдлийн түвшин, боловсролын түвшин, хүйсээр

5.5. АЖИЛГҮЙ ИРГЭДИЙН ХӨДӨЛМӨР ЭРХЛЭХГҮЙ БАЙГАА ШАЛТГААН

Ажилгүй иргэдийг ажилгүй байгаа шалтгаанаар нь авч үзвэл 35.0 мянга буюу 37.4 хувь нь ажил хайгаад олдохгүй байгаа, 16.9 мянга буюу 18.0 хувь нь мэргэжилд тохирох ажил олдохгүй, 13.1 мянга буюу 14.0 хувь нь мэргэжил, дадлага, туршлага байхгүй, 3.9 мянга буюу 4.2 хувь нь улирлын чанартай ажил хийдэг болохоор, 3.2 мянга буюу 3.4 хувь нь ажил олгогчийн тавьсан шаардлагад тэнцэхгүй байгаа учраас, 3.0 мянга буюу 3.2 хувь нь тухайн жилд сургууль төгссөн, 2.9 мянга буюу 3.1 хувь нь цомхотголд орсон учраас хөдөлмөр эрхлээгүй гэсэн хариулт өгчээ (Зураг 5.5).

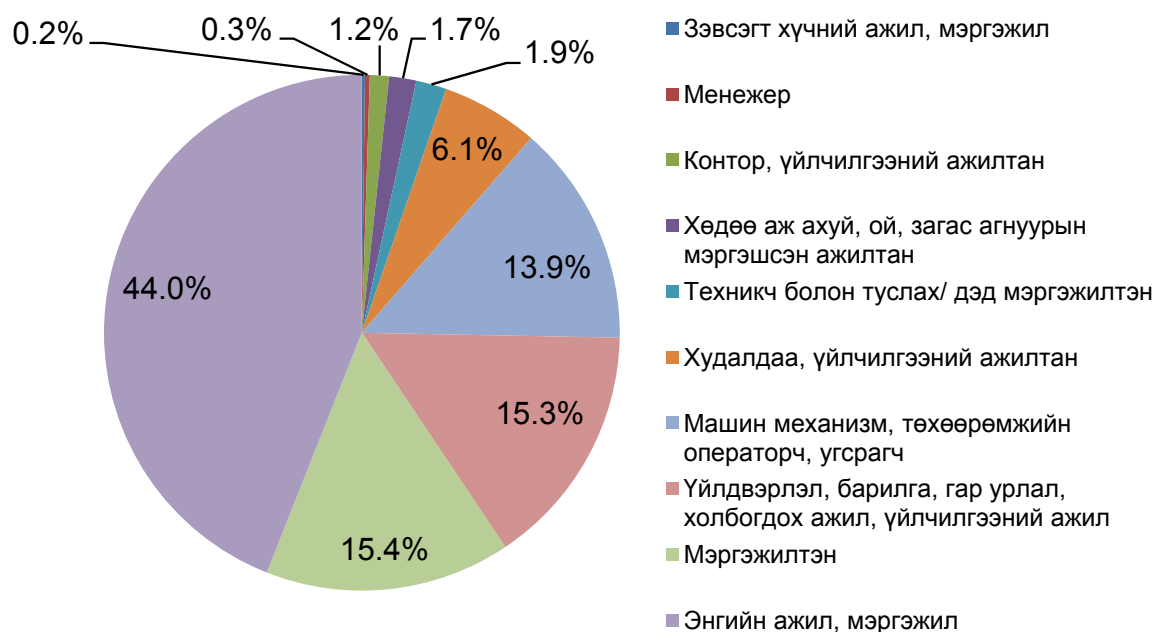
Зураг 5.5. Ажилгүй иргэд, хөдөлмөр эрхлээгүй шалтгаанаар, хувиар

Дээрх зурагт хөдөлмөр эрхлээгүй 8 төрлийн шалтгааныг оруулсан хэдий ч судалгаагаар ажилгүй иргэдээс ажилгүй байгаа 25 төрлийн шалтгааныг тодруулж асуусан юм. Ажил эрхлээгүй байгаа хүн амын ихэнх нь буюу бараг таван хүний хоёр нь ажил хайгаад олдохгүй байгаа гэж хариулсан байна. Мөн гурван хүн тутмын нэг нь мэргэжил, дадлага туршлага байхгүй болон мэргэжилд тохирох ажил олдохгүй байгаа гэж хариулсан нь хөдөлмөрийн зах зээлийн эрэлт, нийлүүлэлтийг хангасан эрэлт, хэрэгцээтэй мэргэжилтэн бэлтгэх нь чухал байгааг харуулж байна.

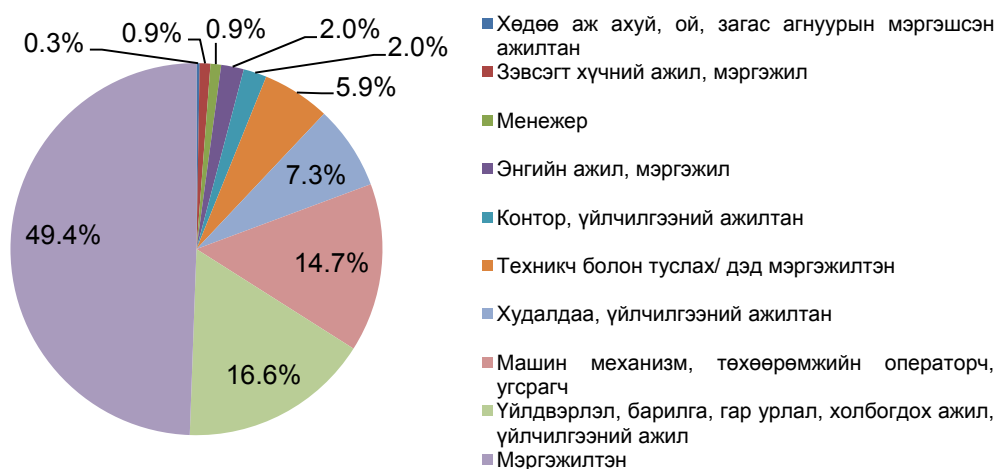
Ажил хайгаад олдохгүй байгаа ажилгүй иргэдийг эзэмшсэн ажил мэргэжлээр авч үзвэл дийлэнх нь буюу 44.0 хувь нь энгийн ажил, мэргэжилтэй, 15.4 хувь нь мэргэжилтэн, 15.3 хувь нь үйлдвэрлэл, барилга, гар урлал, холбогдох ажил үйлчилгээний ажилтан, 13.9 хувь нь машин механизм, төхөөрөмжийн операторч, угсрагч, 6.1 хувь нь худалдаа, үйлчилгээний ажилтан, үлдсэн нь бусад мэргэжилтэй хүмүүс байна.

Зураг 5.6. Ажил хайгаад олдохгүй байгаа ажилгүй иргэд, эзэмшсэн ажил мэргэжлээр, хувиар

Мэргэжилд тохирох ажил олдохгүй байгаа ажилгүй иргэдийг эзэмшсэн ажил мэргэжлээр нь авч үзвэл хоёр хүн тутмын нэг нь буюу 49.4 хувь нь мэргэжилтэн, 16.6 хувь нь үйлдвэрлэл, барилга, гар урлал, холбогдох ажил, үйлчилгээний ажилтан, 14.7 хувь нь машин механизм, төхөөрөмжийн операторч, угсрагч, 7.3 хувь нь худалдаа, үйлчилгээний ажилтан, 5.9 техникч болон туслах/ дэд мэргэжилтэн байна (Зураг 5.7).

Зураг 5.7. Мэргэжилд тохирох ажил олдохгүй байгаа ажилгүй иргэд, эзэмшсэн ажил мэргэжлээр, хувиар

5.6. 15-24 НАСНЫ ЗАЛУУЧУУДЫН АЖИЛГҮЙДЭЛ

Нийт ажилгүй иргэдийн 24.1 мянга буюу 25.2 хувь нь 15-24 насны залуучууд байна. Энэ насны ажилгүй эрэгтэйчүүдийн эзлэх хувь эмэгтэйчүүдийн эзлэх хувиас 0.8 пунктээр өндөр байна.

Хүснэгт 5.4. 15-24 насны ажилгүй иргэд, нийт ажилгүй иргэдэд эзлэх хувь, ажилгүйдлийн түвшин, насны бүлэг, хүйсээр

Насны бүлэг	Ажилгүй иргэд						Ажилгүйдлийн түвшин		
	Бүгд		Хүйсээр				Бүгд	Хүйсээр	
			Эрэгтэй		Эмэгтэй			Эрэгтэй	Эмэгтэй
	Тоо	%	Тоо	%	Тоо	%			
15-19	4 421	4.6	2 667	4.9	1 754	4.2	17.4	16.2	19.6
20-24	19 730	20.6	11 201	20.6	8 529	20.5	17.4	17.0	18.0
15-24	24 151	25.2	13 868	25.5	10 283	24.7	17.4	16.8	18.3
Нийт	95 856		54 343		41 513		7.9	8.5	7.3

Судалгааны дүнгээр нийт 15-24 насны залуучуудын ажилгүйдлийн түвшин 17.4 хувь буюу улсын дунджаас 2.2 дахин их байна (улсын дундаж 7.9 хувь). Энэ насны эрэгтэйчүүдийн ажилгүйдлийн түвшин нь 16.8 хувь, эмэгтэйчүүдийнх 18.3 хувь байгаа нь хүйсээр тооцсон ажилгүйдлийн улсын дундажаас тус бүр 2.0-2.5 дахин өндөр байна.

15-24 насны ажилгүй иргэдийг байршлаар авч үзвэл нийт ажилгүй иргэдэд энэ насны ажилгүй иргэдийн эзлэх хувь нь хот, хөдөөд ижил байна. 15-24 насны ажилгүй иргэдийн ажилгүйдлийн түвшинг байршлаар авч үзвэл хотынхны

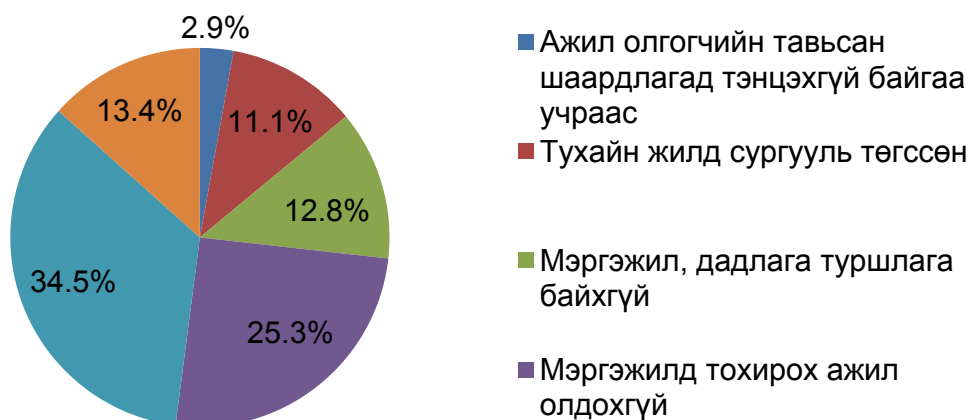
ажилгүйдлийн түвшин нь улсын дунджаас 0.6 пунктээр өндөр, хөдөөд 0.2 пунктээр доогуур байна. Насны бүлгээр авч үзвэл 15-19 насны хотын залуучуудын ажилгүйдлийн түвшин нь улсын дунджаас 3.2 дахин өндөр буюу 25.1 хувьтай байна.

Хүснэгт 5.5. 15-24 насны ажилгүй иргэд, ажилгүйдлийн түвшин, насны бүлэг, байршлаар

Насны бүлэг	Ажилгүй иргэд						Ажилгүйдлийн түвшин		
	Бүгд		Байршлаар				Бүгд	Байршлаар	
			Хот		Хөдөө			Хот	Хөдөө
	Тоо	%	Тоо	%	Тоо	%			
15-19	4 421	4.6	2 156	4.9	2 265	4.2	17.4	25.1	13.5
20-24	19 730	20.6	11 761	20.6	7 969	20.5	17.4	17.2	17.8
15-24	24 151	25.2	13 917	25.5	10 234	24.7	17.4	18.1	16.6
Нийт	95 856		54 343		41 513		7.9	8.5	7.3

15-24 насны ажилгүй иргэдийг ажилгүй байгаа шалтгаанаар нь авч үзвэл 34.5 хувь нь ажил хайгаад олдохгүй байгаа, 25.3 хувь нь мэргэжилд тохирох ажил олдохгүй байгаа, 12.8 хувь нь мэргэжил, дадлага туршлага байхгүй, 11.1 хувь нь тухайн жилд сургууль төгссөн, 2.9 хувь нь ажил олгогчийн тавьсан шаардлагад тэнцэхгүй байгаа, 13.4 хувь нь бусад шалтгаанаар ажил эрхлээгүй гэсэн хариулт өгчээ.

Зураг 5.8. 15-24 насны ажилгүй иргэд, хөдөлмөр эрхлээгүй шалтгаанаар, хувиар

БҮЛЭГ VI

АЛБАН БУС СЕКТОР ДАХЬ
ХӨДӨЛМӨР ЭРХЛЭЛТ

6.1 НИЙТЛЭГ ЗҮЙЛ

Монгол Улсад албан бус сектор дахь хөдөлмөр эрхлэлт нь хүн амын орлогын эх үүсвэр бүрдүүлэлтийн нэлээд хэсгийг хангадаг. Иймд ОУХБ-ын зөвлөмж болгосноор албан бус секторын талаарх тоо мэдээг статистикийн тогтолцооны нэг хэсэг болгож тогтмол цуглуулах нь зүйтэй гэж үзэж байгаа юм. Ингэснээр албан бус секторын цар хүрээ, хэмжээ, төлөв байдлын талаар байнгын мэдээлэлтэй болж, гарч буй өөрчлөлтөнд хяналт тавих боломжтой болно.

Хөдөлмөрийн Статистикчдийн Олон Улсын 15-р Бага Хурлаар батлагдсан “Албан бус сектор дахь хөдөлмөр эрхлэлтийн статистикийн талаарх тогтоол”-д албан бус сектор дахь үйл ажиллагаанд ямар үйл ажиллагааг хамруулах тухай шалгууруудыг тодорхойлон гаргаж өгсөн бөгөөд тухайн улс орны албан бус секторыг бодитойгоор тодорхойлох болон улс орнуудын үндэсний хууль тогтоомжуудын ялгаатай байдлаас шалтгаалан албан бус секторын тодорхойлолт нь адил байх шаардлагагүй, шалгууруудыг янз бүрийн байдлаар хэрэглэж болно гэж заасан байдаг.

6.2 ОЙЛГОЛТ, ТОДОРХОЙЛОЛТ, АРГА ЗҮЙ

Хөдөлмөр эрхлэлт, ажиллах хүчний статистикийн үзүүлэлтийг тооцох аргачлалын дагуу “Албан бус хөдөлмөр эрхлэгч”-д албан ёсны бүртгэл, нийгмийн хамгаалалд бүрэн хамрагдаагүй, аж ахуй эрхлэх зохион байгуулалтын хэлбэрт ороогүй, хөдөө аж ахуйн бус бөгөөд хуулиар хориглоогүй ажил, үйлчилгээ эрхэлж буй иргэдийг хамруулна. Мөн Монгол Улсын Их Хурлын “Төрөөс албан бус хөдөлмөр эрхлэлтийн талаар баримтлах бодлого батлах тухай” 2006 оны 1 дүгээр тогтоолын 1 дүгээр хавсралтын 1.3-т “Албан бус хөдөлмөр эрхлэлт гэдэгт албан ёсны бүртгэл, мэдээлэл, нийгмийн хамгаалалд бүрэн хамрагдаагүй, хөдөө аж ахуйн бус, аж ахуй эрхлэх аливаа нэгэн зохион байгуулалтын хэлбэрт ороогүй, хуулиар хориглоогүй ажил, үйлчилгээг хувь хүн, өрх, хамтлаг эрхлэхийг хамруулна” гэж заасан байдаг.

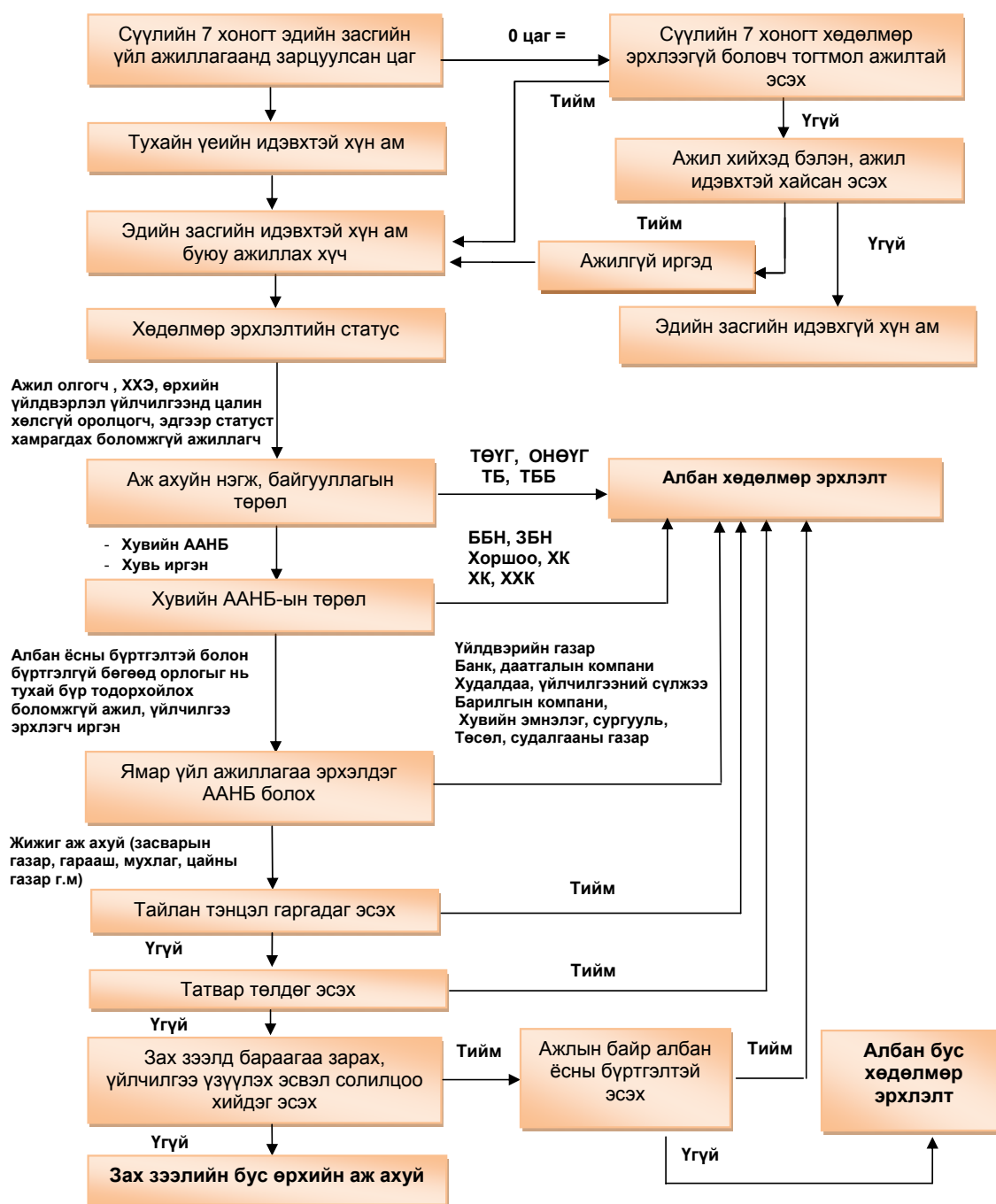
Албан ёсны хөдөлмөр эрхлэлтийн бүртгэлд бүрэн хамрагдаагүй иргэн гэж хөдөлмөр эрхлэлтийн статистик болон захиргааны бүртгэл, албан бус хөдөлмөр эрхлэгчдийн орлогын албан татварын талаарх мэдээлэлд хамрагдаагүй иргэнийг хэлнэ.

Нийгмийн хамгаалалд бүрэн хамрагдаагүй гэдэгт “Нийгмийн даатгалын тухай” Монгол Улсын хуулийн холбогдох заалтын дагуу тэтгэвэр, тэтгэмж, эрүүл мэнд, ажилгүйдэл, үйлдвэрлэлийн осол, мэргэжлээс шалтгаалах өвчний даатгалд хамрагдаагүй хүн ам багтана.

Хөдөө аж ахуйн бус ажил, үйлчилгээ гэдэгт газар тариалан, ойн аж ахуй, мал аж ахуй, шавьж үржүүлгийн ажил, хөдөө аж ахуйн бүтээгдэхүүний анхан шатны боловсруулалт, хадгалалт, үйлдвэрлэлт, тээвэрлэлт, хөдөө аж ахуйн машин, техникийн ашиглалт, засвар үйлчилгээнээс бусад ажил үйлчилгээг хамруулна.

Аж ахуй эрхлэх зохион байгуулалтын хэлбэрт ороогүй гэж холбогдох хуулийн дагуу хоршоо, нөхөрлөл, компанийн хэлбэрээр аж ахуй эрхэлдэггүй, өрхийн нэг гишүүн эсвэл түүнээс дээш тооны өрхийн гишүүний эзэмшилд байдаг, тухайн өрх дангаараа эсвэл бусад өрхтэй хамтран эзэмшдэг үйлдвэрлэлийнхээ зарим хэсгийг зах зээлд борлуулдаг (бараа солилцоо хийдэг), аж ахуйн зохион байгуулалтад ороогүй өрхийн үйлдвэрлэл, үйлчилгээний нэгжийг хэлнэ.

Албан бус хөдөлмөр эрхлэлтийг тодорхойлох схем

Хөгжиж буй орнуудын хувьд хөдөө аж ахуйн салбар дахь албан бус секторын үйл ажиллагааг тодорхойлоход бэрхшээлтэй байдаг тул ОУХБ нь хөдөө аж ахуй (ХАА)-н салбарыг албан бус секторын хүрээнээс гаргаж, зөвхөн ХАА-н бус чиглэлийн үйл ажиллагааг тус секторт хамруулан тооцохоор тогтсон. Монгол Улсын нийт ажиллагчдын 28.0 хувийг шингээсэн ХАА-н салбар нь эдийн засгийн хамгийн том салбаруудын нэг бөгөөд ХАА-н салбар дахь үйл ажиллагаанд өрхийн жижиг аж ахуйн хэлбэр зонхилсон байдаг тус салбарыг албан бус секторт хамруулан тооцдоггүй юм. Ийм ч учраас ОУХБ-ын тодорхойлолтын дагуу ХАА-н бус салбар дахь хөдөлмөр эрхлэлтийг ХАА-н салбар дахь хөдөлмөр эрхлэлтээс зааглаж, улмаар ХАА-н бус салбар дахь хөдөлмөр эрхлэлтийг албан болон албан бус салбар гэж ангилан үздэг.

6.3 ХАА БОЛОН ХАА-Н БУС САЛБАР ДАХЬ ХӨДӨЛМӨР ЭРХЛЭЛТ

Судалгаагаар нийт ажиллагчдын 310.7 мянга буюу 28.0 хувь нь хөдөө аж ахуйн салбарт ажиллаж байгаа бөгөөд эдгээр хүмүүсийг албан бус секторын хүрээнд авч үзэхгүй. Гэсэн хэдий ч энэ бүлэгт ХАА-н бус салбарт ажиллагчдын нэгэн адилаар ХАА-н салбарт ажиллагчдын талаарх мэдээллийг оруулж байна.

Хүснэгт 6.1. ХАА болон ХАА-н бус салбарт тухайн үед ажилласан, 15 ба түүнээс дээш насны хүн ам, байршил, бүс, хүйсээр

Байршил/ Бүс	Улсын хэмжээнд			Салбараар	
	Бүгд	Хүйсээр		ХАА	ХАА-н бус
		Эрэгтэй	Эмэгтэй		
А/ Ажиллагчдын тоо, мян.хүн					
Хот	656 496	344 678	311 818	24 146	632 350
Хөдөө	454 202	239 693	214 509	286 574	167 628
Баруун	154 545	81 296	73 249	73 694	80 851
Хангайн	243 138	125 387	117 751	134 700	108 438
Төвийн	184 255	96 145	88 110	61 315	122 940
Зүүн	76 941	41 016	35 925	31 663	45 278
Улаанбаатар	451 819	240 527	211 292	9 348	442 471
Дүн	1 110 698	584 371	526 327	310 720	799 978
Б/ Хувиар					
Хот	100.0	52.5	47.5	3.7	96.3
Хөдөө	100.0	52.8	47.2	63.1	36.9
Баруун	100.0	52.6	47.4	47.7	52.3
Хангайн	100.0	51.6	48.4	55.4	44.6
Төвийн	100.0	52.2	47.8	33.3	66.7
Зүүн	100.0	53.3	46.7	41.2	58.8
Улаанбаатар	100.0	53.2	46.8	2.1	97.9
Дүн	100.0	52.6	47.4	28.0	72.0

Хүснэгтээс харахад ХАА-н бус салбарт ажиллагчдын тоо 800.0 мянга (72.0 хувь) байгаагийн таван хүн тутмын нэг нь хөдөө орон нутагт, харин дөрөв нь хот, суурин газарт ажиллаж байна. ХАА-н бус салбарт ажиллагчдын 55.3 хувь нь Улаанбаатар хотод байгаа нь албан бус хөдөлмөр эрхлэгчидийн тоо нийслэл хотод их байж болох талтай.

6.4. АЛБАН БУС СЕКТОР ДАХЬ АЖИЛЛАГЧИД

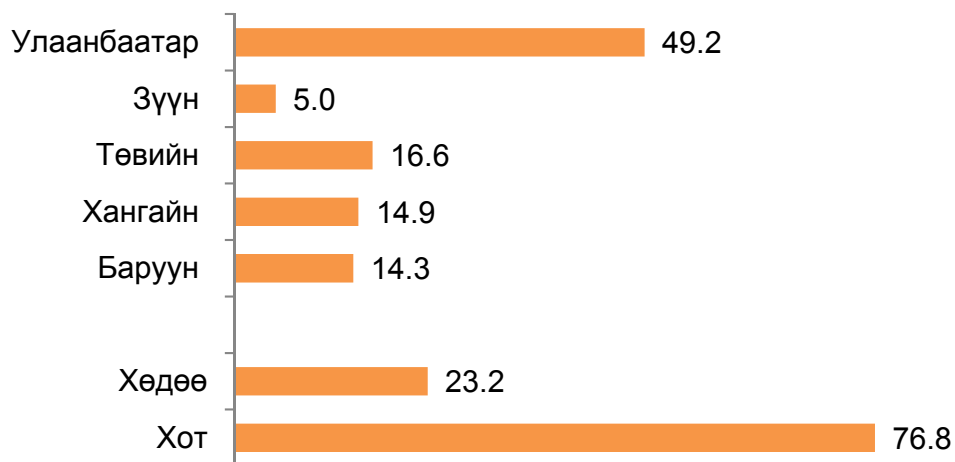
Байнгын орон тооны ажилчингүй, эсвэл 1-4 ажилтантай улсын өмчийн бус, томоохон хувийн хэвшлийн аж ахуйд харьяалагддаггүй хөдөө аж ахуйн бус чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулж буй аж ахуйг албан бус секторт хамруулж болох юм. Судалгааны дүнгээр 2014 онд улсын хэмжээнд албан бус секторт ажиллагчдын тоо 196.2 мянга байгаагийн 115.9 мянга буюу 59.1 хувь нь эрэгтэй, 80.3 мянга буюу 40.9 хувь нь эмэгтэй байна. Албан бус секторт орлогыг нь тодорхойлох боломжгүй хувиараа хөдөлмөр эрхлэгчдийг хөдөлмөр эрхлэлтийн байдлаар нь үндсэн болон давхар хөдөлмөр эрхлэгч гэж авч үзэж байгаа ба 96.2 хувь нь үндсэн үйл ажиллагаагаараа, 3.8 хувь нь давхар буюу хоёрдогч үйл ажиллагаагаараа хувиараа хөдөлмөр эрхэлсэн байна.

Хүснэгт 6.2. Албан бус сектор дахь ажиллагчид, хүйс, байршил, бүсээр

		Бүгд	Байршил, бүсээр						
			Байршлаар		Бүсээр				
			Хот	Хөдөө	Баруун	Хангайн	Төвийн	Зүүн	УБ
Бүгд	Бүгд	196 242	150 651	45 591	28 037	29 347	32 576	9 750	96 532
	Анхдагч	188 723	147 308	41 415	25 236	27 873	31 409	9 029	95 176
	Хоёрдогч	7 519	3 343	4 176	2 801	1 474	1 167	721	1 356
Эр	Бүгд	115 895	89 132	26 763	16 879	16 932	17 963	6 096	58 025
	Анхдагч	111 153	87 063	24 090	15 255	15 995	16 939	5 683	57 281
	Хоёрдогч	4 742	2 069	2 673	1 624	937	1 024	413	744
Эм	Бүгд	80 347	61 519	18 828	11 158	12 415	14 613	3 654	38 507
	Анхдагч	77 570	60 245	17 325	9 981	11 878	14 470	3 346	37 895
	Хоёрдогч	2 777	1 274	1 503	1 177	537	143	308	612

Зураг 6.1-ээс харахад албан бус секторт ажиллагчдын 76.8 хувь нь хот, суурин газарт, 23.2 хувь нь хөдөө орон нутагт амьдарч байна. Харин албан бус секторт хөдөлмөр эрхлэгчдийг бүсээр авч үзэхэд 49.2 хувь нь Улаанбаатар хотод, 16.6 хувь нь төвийн бүсэд, 14.9 хувь нь хангайн бүсэд, 14.3 хувь нь баруун бүсэд, 5.0 хувь нь зүүн бүсэд байна.

Зураг 6.1. Албан бус сектор дахь ажиллагчид, байршил, бүсээр, хувиар

Албан бус секторт ажиллагчдыг аймгаар нь авч үзвэл Говьсүмбэр аймагт 0.3 хувь, Булган аймагт 0.9 хувь, Архангай, Дорнод, Говь-Алтай, Сүхбаатар, Баянхонгор, Дундговь, Өмнөговь аймагт 1.1-1.8 хувь, Хөвсгөл, Увс, Сэлэнгэ, Хэнтий, Дорноговь, Ховд, Завхан аймагт 2.1-2.9 хувь, Төв аймагт 3.4 хувь, Дархан-Уул, Орхон, Өвөрхангай аймагт 4.1-4.8 хувь, Баян-Өлгий аймагт 5.0 хувь нь ажиллаж байна.

Хүснэгт 6.3. Албан бус сектор дахь ажиллагчид, аймаг, нийслэл, бүс, хүйсээр

Аймаг, нийслэлээр	Нийт			Үүнээс:	
	Бүгд	Хүйсээр		Үндсэн	Давхар
		Эрэгтэй	Эмэгтэй		
Улсын дүн	196 242	115 895	80 347	188 723	7 519
Баруун бүс	28 037	16 879	11 158	25 236	2 801
Баян-Өлгий	9 765	6 589	3 176	8 691	1 074
Говь-Алтай	2 546	1 213	1 333	2 509	37
Завхан	5 645	2 819	2 826	5 131	514
Увс	4 706	2 786	1 920	4 198	508
Ховд	5 375	3 472	1 903	4 707	668
Хангайн бүс	29 347	16 932	12 415	27 873	1 474
Архангай	2 180	1 361	819	2 123	57
Баянхонгор	3 367	1 804	1 563	3 309	58
Булган	1 792	1 060	732	1 752	40
Орхон	8 357	4 942	3 415	7 707	650
Өвөрхангай	9 467	5 274	4 193	8 798	669
Хөвсгөл	4 184	2 491	1 693	4 184	-
Төвийн бүс	32 576	17 963	14 613	31 408	1 168
Говьсүмбэр	576	231	345	576	-
Дархан-Уул	8 073	3 772	4 301	8 015	58
Дорноговь	5 308	3 101	2 207	5 176	132
Дундговь	3 540	2 111	1 429	3 221	319
Өмнөговь	3 571	1 985	1 586	3 571	-
Сэлэнгэ	4 903	2 623	2 280	4 787	116
Төв	6 605	4 140	2 465	6 062	543
Зүүн бүс	9 750	6 096	3 654	9 029	721
Дорнод	2 199	1 294	905	2 199	-
Сүхбаатар	2 578	1 935	643	2 388	190
Хэнтий	4 973	2 867	2 106	4 442	531
Улаанбаатар	96 532	58 025	38 507	95 175	1 357

Албан бус секторт хөдөлмөр эрхлэгчдийг үндсэн болон давхар хөдөлмөр эрхлэлтээр нь аймгаар авч үзэхэд Баян-Өлгий аймгийн ажиллагчид нийт албан бус хөдөлмөр эрхлэгчдийн 5.0 хувийг эзэлж байгаа бөгөөд албан бус секторт үндсэн ажлаараа ажиллаж буй нийт ажиллагчидын 4.6 хувь нь, давхар ажлаараа ажиллаж буй ажиллагчидын 14.3 хувь байна. Харин Говьсүмбэр аймгийн хувьд хамгийн бага буюу нийт 576 хүн албан бус секторт хөдөлмөр эрхэлж байгаа бөгөөд эдгээр ажиллагчид бүгд үндсэн хөдөлмөр эрхлэлтээрээ албан бус секторт хөдөлмөр эрхэлдэг байна. Мөн Дорнод, Өмнөговь, Хөвсгөл аймагт албан бус секторт давхар хөдөлмөр эрхэлдэг хүн байхгүй байна.

6.5. АЛБАН БУС СЕКТОР ДАХЬ АЖИЛЛАГЧИД, ЭДИЙН ЗАСГИЙН ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ САЛБАРААР

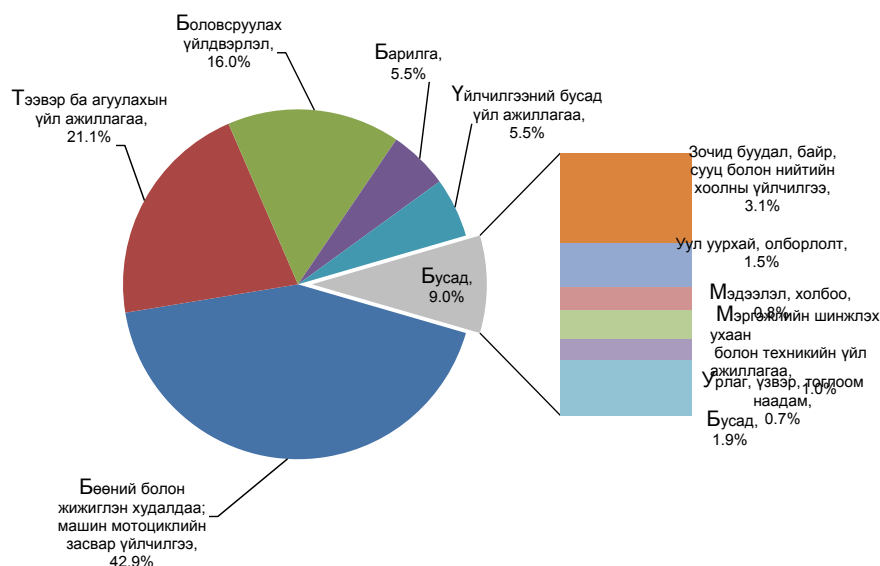
Албан бус секторт ажиллагчдын тоог, эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбараар гаргаж Хүснэгт 6.4-т үзүүлээ.

Хүснэгт 6.4. Албан бус сектор дахь ажиллагчид, эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбар, хүйсээр

Эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбар	Бүгд		Хүйсээр			
			Эрэгтэй		Эмэгтэй	
	Тоо	%	Тоо	%	Тоо	%
Уул уурхай, олборлолт	3 021	1.5	2 543	2.2	478	0.6
Боловсруулах үйлдвэрлэл	31 390	16.0	16 527	14.3	14 863	18.5
Цахилгаан, хий, уур, агааржуулалт болон усан хангамж, бохир ус зайлуулах систем, хог, хаягдлын менежмент болон цэвэрлэх үйл ажиллагаа	1 000	0.5	458	0.4	542	0.7
Барилга	10 745	5.5	9 033	7.8	1 712	2.1
Бөөний болон жижиглэн худалдаа; машин мотоциклийн засвар үйлчилгээ	84 188	42.9	37 352	32.2	46 836	58.3
Тээвэр ба агуулахын үйл ажиллагаа	41 382	21.1	38 848	33.5	2 534	3.2
Зочид буудал, байр, сууц болон нийтийн хоолны үйлчилгээ	5 993	3.1	1 780	1.5	4 213	5.2
Мэдээлэл, холбоо	1 568	0.8	1 109	1.0	459	0.6
Санхүүгийн болон даатгалын үйл ажиллагаа	347	0.2	191	0.2	156	0.2
Мэргэжлийн шинжлэх ухаан болон техникийн үйл ажиллагаа	1 910	1.0	941	0.8	969	1.2
Удирдлагын болон дэмжлэг үзүүлэх үйл ажиллагаа	944	0.5	458	0.4	486	0.6
Төрийн удирдлага ба батлан хамгаалах үйл ажиллагаа, албан журмын нийгмийн хамгаалал	58	0	58	0.1	-	-
Боловсрол	441	0.2	32	0	409	0.5
Хүний эрүүл мэнд ба нийгмийн халамжийн үйл ажиллагаа	373	0.2	95	0.1	278	0.3
Урлаг, үзвэр, тоглоом наадам	1 460	0.7	1 176	1.0	284	0.4
Үйлчилгээний бусад үйл ажиллагаа	10 827	5.5	4 780	4.1	6 047	7.5
Хүн хөлслөн ажиллуулдаг өрхийн үйл ажиллагаа	546	0.3	465	0.4	81	0.1
Үл хөдлөх хөрөнгийн үйл ажиллагаа	49	0	49	0	-	-
Дүн %		100.0		100.0		100.0
Тоо	196 242		115 895		80 347	

Албан бус секторт хөдөлмөр эрхэлсэн нийт иргэдийн таван хүн тутмын хоёр нь бөөний болон жижиглэн худалдаа, машин, мотоциклийн засвар үйлчилгээний салбарт ажиллаж байна. Эдгээр ажиллагчдыг хүйсээр авч үзвэл таван хүний хоёр нь эрэгтэй, гурав нь эмэгтэй байна. Мөн тээвэр ба агуулахын үйл ажиллагааны салбарт ажиллагчид нилээд өндөр хувийг эзэлж байна. Өөрөөр хэлбэл албан бус секторт хөдөлмөр эрхлэгчдийн 41.4 мянга буюу 21.1 хувь нь энэ салбарт ажиллаж байна. Бөөний болон жижиглэн худалдаа, машин мотоциклийн засвар үйлчилгээний салбарт 42.9 хувь, тээвэр ба агуулахын үйл ажиллагааны салбарт 21.1 хувь, боловсруулах үйлдвэрлэлийн салбарт 16.0 хувь нь ажиллаж байна.

Зураг 6.2. Албан бус секторт ажиллагчид, эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбараар, хувиар

Албан бус сектор дахь хөдөлмөр эрхлэлтийг үндсэн салбараар авч үзэхэд худалдааны салбарт 42.9 хувь, үйлчилгээний салбарт 33.6 хувь, үйлдвэрлэлийн салбарт 23.5 хувь нь ажиллаж байна.

Хүснэгт 6.5. Албан бус сектор дахь ажиллагчид, эдийн засгийн үйл ажиллагааны үндсэн салбараар

Салбар	Бүс					Бүгд
	Баруун	Хангайн	Төвийн	Зүүн	Улаанбаатар	
Үйлдвэрлэл	7 515	8 150	7 958	2 291	20 243	46 157
Худалдаа	11 320	11 203	13 862	3 637	44 166	84 188
Үйлчилгээ	9 202	9 994	10 756	3 822	32 123	65 897
Бүгд	28 037	29 347	32 576	9 750	96 532	196 242

6.6. АЛБАН БУС СЕКТОР ДАХЬ АЖИЛЛАГЧИД, АЖИЛ МЭРГЭЖЛИЙН АНГИЛЛААР

Албан бус сектор дах ажиллагчдыг ажил мэргэжлийн ангиллаар Хүснэгт 6.6–д харууллаа.

Албан бус секторт хөдөлмөр эрхэлсэн нийт хүн амын ихэнх буюу 84.3 мянган (3.0 хувь) хүн худалдаа, үйлчилгээний ажил эрхэлсэн бөгөөд энэ мэргэжлээр эмэгтэйчүүдийн дийлэнх буюу 52.6 мянга (65.5 хувь), эрэгтэйчүүдийн 31.7 мянга (27.4 хувь) нь ажилласан байна.

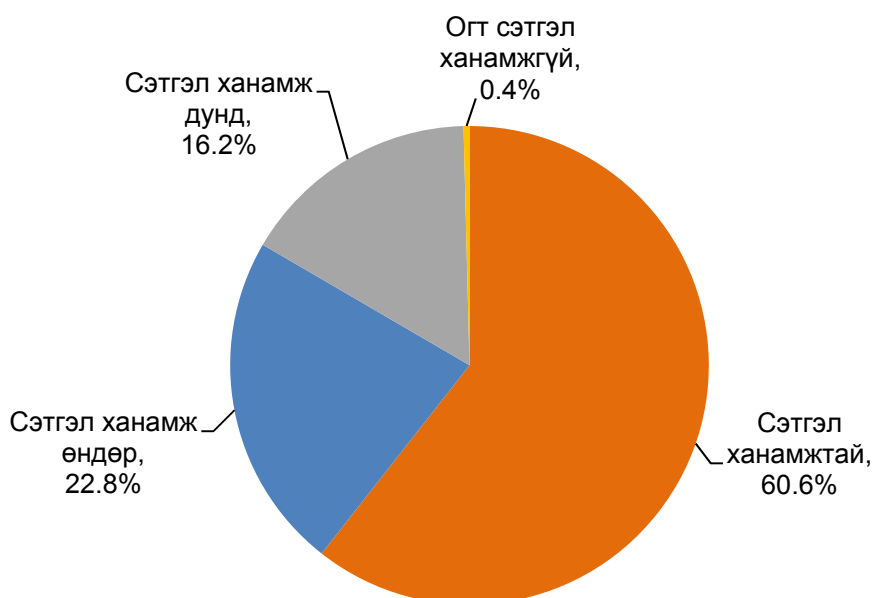
Хүснэгт 6.6. Албан бус секторт ажиллагчид, ажил мэргэжлийн ангиллаар, хүйсээр

Ажил мэргэжлийн ангилал	Бүгд		Хүйсээр			
			Эрэгтэй		Эмэгтэй	
	Тоо	%	Тоо	%	Тоо	%
Менежер	4 114	2.1	2 385	2.1	1 729	2.2
Мэргэжилтэн	5 304	2.7	3 170	2.7	2 134	2.7
Техникч болон туслах, дэд мэргэжилтэн	2 352	1.2	1 434	1.2	918	1.1
Контор, үйлчилгээний ажилтан	902	0.5	481	0.4	421	0.5
Худалдаа, үйлчилгээний ажилтан	84 299	43.0	31 699	27.4	52 600	65.5
Хөдөө аж ахуй, ой, загас агнуурын мэргэшсэн ажилтан	247	0.1	181	0.2	66	0.1
Үйлдвэрлэл, барилга, гар урлал, холбогдох ажил, үйлчилгээний ажил	48 722	24.8	30 544	26.4	18 178	22.6
Машин механизм, төхөөрөмжийн операторч, угсрагч	43 210	22.0	40 850	35.2	2 360	2.9
Энгийн ажил, мэргэжил	7 092	3.6	5 151	4.4	1 941	2.4
Дүн %		100.0		100.0		100.0
Тоо	196 242		115 895		80 347	

Албан бус секторт хөдөлмөр эрхлэгчдийн 24.8 хувийг үйлдвэрлэл, барилга, гар урлал, холбогдох ажил, үйлчилгээний ажилтан эзэлж байгаагийн дийлэнх буюу 62.7 хувь нь эрэгтэйчүүд байна. Машин механизмын операторч, угсрагчаар 43.2 мянган хүн ажилласан нь албан бус секторт ажиллагчдын 22.0 хувийг бүрдүүлж байгаа бөгөөд энэ мэргэжлээр эрэгтэйчүүдийн ихэнх буюу 40.9 мянга (35.2 хувь) нь ажилласан байна.

Албан бус секторт хөдөлмөр эрхэлж буй ажиллагчдын 188.7 мянга буюу 96.2 хувь нь үндсэн үйл ажиллагаагаараа хувиараа хөдөлмөр эрхэлж байна. Эдгээр хүмүүсийг албан бус секторт эрхэлж буй үйл ажиллагаандаа хэр сэтгэл ханамжтай байдгийг дараах зургаар харууллаа.

Зураг 6.3. Албан бус секторт ажиллагчдын сэтгэл ханамжийн байдал, хувиар

Дээрх зурагт үзүүлснээр албан бус секторт хөдөлмөр эрхлэгчдийн дийлэнх нь буюу арван хүн тутмын найм нь өөрийн эрхэлж буй ажилдаа сэтгэл ханамжтай байдаг байна.

БҮЛЭГ VII

АЖИЛЛАХ ХҮЧНИЙ
УЛИРЛЫН ХЭЛБЭЛЗЭЛ

7.1. НИЙТЛЭГ ЗҮЙЛ

Тус судалгааны нэг зорилго нь хүн амын эдийн засгийн идэвхтэй болон идэвхгүй байдлын талаарх мэдээллийг улирлаар цуглуулан үндэсний хэмжээнд болон хот, хөдөөгийн түвшинд судлан тогтоох явдал юм. Энэ зорилгын хүрээнд нийт түүврийн хэмжээг 4 улирлаар бүлэглэн тэнцүү хувааж, түүврийн сонголтыг 3 сар тутам буюу улирал бүрээр хангалттай хэмжээнд хийсэн болно. Нэг улиралд 3204 өрхийг түүвэрлэн хамруулж, нийт дөрвөн улирлын тоо мэдээг нэгтгэн үндсэн үзүүлэлтүүдийг тооцсон бөгөөд улирал тус бүрээр гаргасан үндсэн үзүүлэлтүүдийн тооцоог энэхүү бүлэгт танилцуулж байна. Судалгаанд нийт 12816 өрхийн 43664 гишүүдийг хамруулж, судалгааны мэдээллийг 2014 оны 1 дүгээр сараас 2014 оны 12 дугаар сарыг дуусталх хугацаанд 4 улирлаар цуглуулав.

7.2. ХҮН АМЫН ЭДИЙН ЗАСГИЙН ИДЭВХИЙН БАЙДАЛ

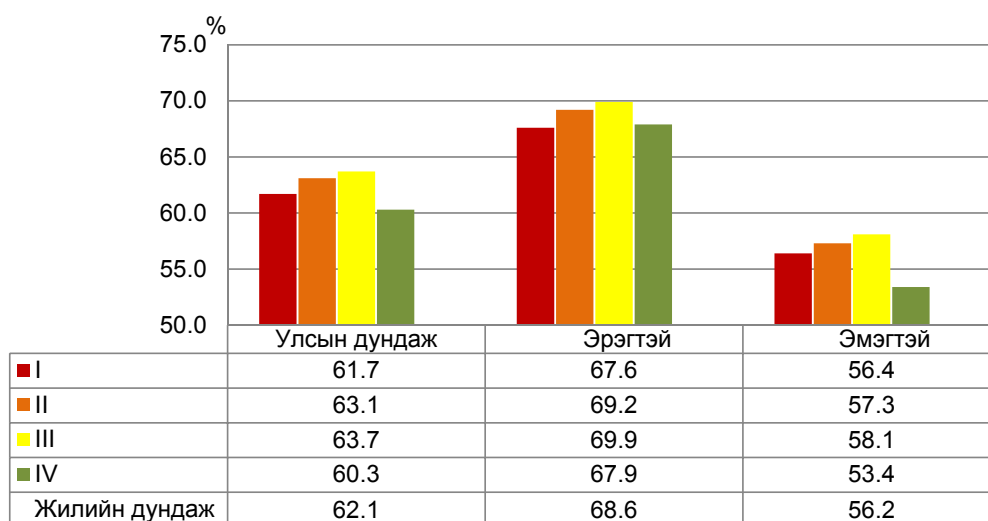
Судалгаагаар 15 ба түүнээс дээш насны хүн амын эдийн засгийн идэвхийг улирлаар авч үзэхэд дөрвөн улирлын туршид хэлбэлзэл харьцангуй бага байна.

Хүснэгт 7.1 15, түүнээс дээш насны хүн амын эдийн засгийн идэвх

	Улирал				Жилийн дундаж
	I	II	III	IV	
Эдийн засгийн идэвхтэй хүн ам	1 160 299	1 204 220	1 226 973	1 127 739	1 206 554
Эрэгтэй	608 179	641 395	644 386	604 207	638 714
Эмэгтэй	552 120	562 825	582 587	523 532	567 840
Хот	688 805	706 419	727 840	659 748	717 204
Хөдөө	471 494	497 801	499 133	467 991	489 350
АХОТ	61.7	63.1	63.7	60.3	62.1
Эрэгтэй	67.6	69.2	69.9	67.9	68.6
Эмэгтэй	56.4	57.3	58.1	53.4	56.2
Хот	55.6	57.2	59.0	54.6	56.6
Хөдөө	73.7	73.8	72.2	70.6	72.6
Эдийн засгийн идэвхгүй хүн ам	719 347	704 475	698 317	742 467	734 958
Эрэгтэй	292 010	285 789	277 831	285 100	292 522
Эмэгтэй	427 337	418 686	420 486	457 367	442 436
Хот	550 661	527 558	505 825	547 898	549 817
Хөдөө	168 686	176 917	192 492	194 569	185 141

Дээрх хүснэгт болон Зураг 7.1-ээс харахад 2 болон 3 дугаар улиралд эдийн засгийн идэвхтэй хүн ам их байсан нь АХОТ өндөр гарахад нөлөөлсөн байна.

Зураг 7.1 Ажиллах хүчний оролцооны түвшин, хүйсээр

Зураг 7.1-ээс харахад ажиллах хүчний оролцооны түвшин судалгааны 3 дугаар улиралд хамгийн өндөр буюу 63.7 хувь, 4 дүгээр улиралд хамгийн бага буюу 60.3 хувьтай байна.

Эдийн засгийн идэвхтэй хүн амын тооны хэлбэлзэл нь зөвхөн хөдөлмөр эрхэлсэн хүн амын тооны өөрчлөлттэй холбоогүй бөгөөд 2 ба 3-р улиралд ажилгүй иргэдийн тоо буурсан нь ажиллагчдын тоо өсөхөд нөлөөлсөн байна.

7.3. АЖИЛЛАГЧИД

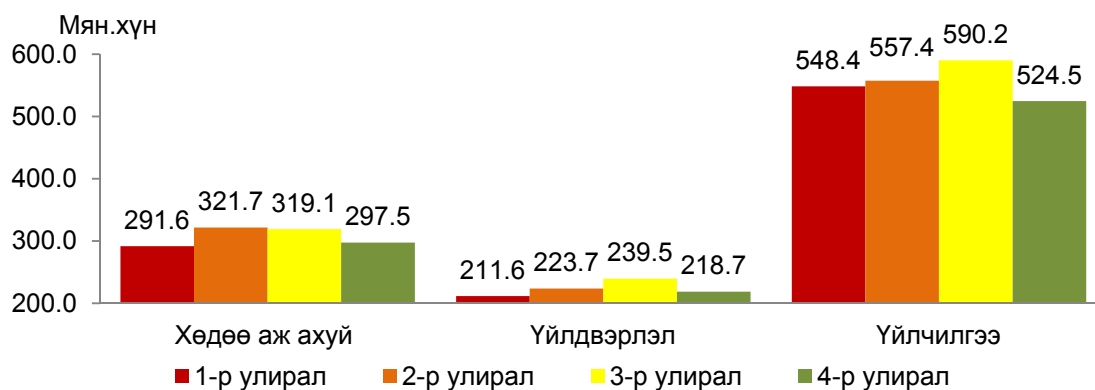
Хүснэгт 7.2-т ажиллагчдын тоо нь улирлаар хэлбэлзэж буйг харуулж байна. 2014 оны 1 дүгээр улиралд 1051.6 мянган хүн хөдөлмөр эрхэлсэн бол 2 дугаар улиралд 1102.8 мянга, 3 дугаар улиралд 1148.8 мянга болсон бол 4 дүгээр улиралд 1040.7 мянга болж буурсан байна. Үүнээс харахад хавар, зун буюу 2, 3 дугаар улиралд ажиллагчдын тоо их байгаа бөгөөд энэ нь Монгол орны хувьд улирлын чанартай хөдөлмөр эрхэлдэгтэй холбоотой юм.

Хүснэгт 7.2. 15, түүнээс дээш насны хүн амын хөдөлмөр эрхлэлтийн үзүүлэлтүүд, улирлаар

	Улирал				Жилийн дундаж
	I	II	III	IV	
Ажиллагчдын тоо	1 051 593	1 102 786	1 148 825	1 040 711	1 110 698
Эрэгтэй	545 977	583 427	600 852	555 058	584 371
Эмэгтэй	505 616	519 359	547 973	485 653	526 327
Хот	619 094	643 741	680 106	603 174	656 496
Хөдөө	432 499	459 045	468 719	437 537	454 202
Ажиллагчид, салбараар:					
Хөдөө аж ахуй	291 586	321 662	319 112	297 508	310 720
Үйлдвэрлэл	211 603	223 688	239 538	218 684	230 142
Үйлчилгээ	548 404	557 436	590 175	524 519	569 836
Ажиллагчид, хөдөлмөр эрхлэлтийн байдлаар:					
Цалин хөлстэй ажиллагч	517 632	541 342	571 047	513 793	551 006
Ажил олгогч	13 763	18 247	20 210	16 397	17 579
Хувиараа хөдөлмөр эрхлэгч	229 590	217 952	229 671	212 556	228 241
Өрхийн үйлдвэрлэл үйлчилгээнд цалин, хөлсгүй оролцогч	19 254	22 163	32 694	29 713	26 484
Мал аж ахуй эрхлэгч	269 061	301 609	294 378	266 788	285 843
Бусад	2 293	1 473	825	1 464	1 545

Манай улсын хүн амын хөдөлмөр эрхлэлт улирлаар нилээд хэлбэлзэлтэй байдаг хандлагыг эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбараар нь ангилан гаргасныг дараах зургаас харж болно. Жилийн 2, 3 дугаар улиралд манай орны хувьд хөдөө аж ахуй(мал аж ахуй, газар тариалан, ойн аж ахуйн холбогдолтой), барилга, түүнийг дагаад тээвэр, бусад үйлчилгээний салбар дахь эдийн засгийн үйл ажиллагаа өргөжих таатай боломж бүрдэж, өвлийн улирлаас хавар, зуны улиралд хүн амын хөдөлмөр эрхлэлт идэвхжих хандлага байдаг.

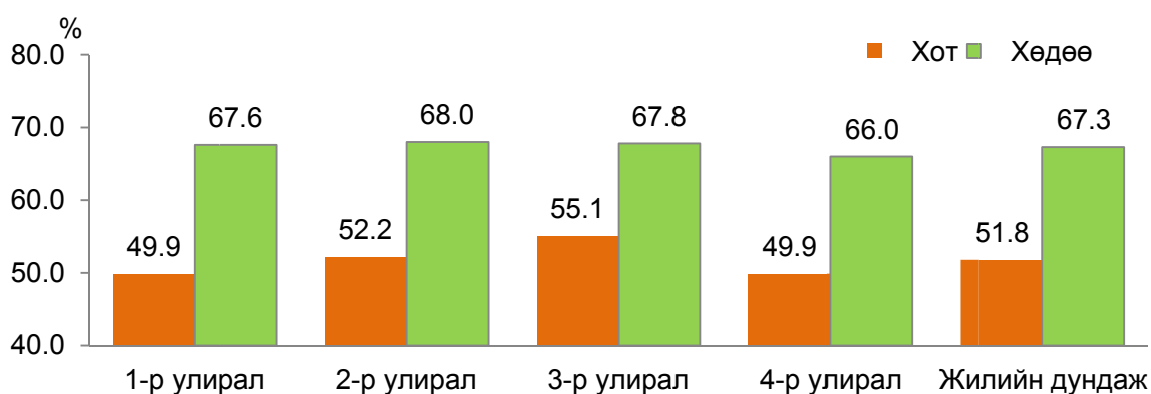
Зураг 7.2. Ажиллагчдын тоо, эдийн засгийн үйл ажиллагааны үндсэн салбараар, улирлаар

Судалгааны 3 дугаар улиралд үйлдвэрлэл, үйлчилгээний салбар дахь эдийн засгийн үйл ажиллагаа өссөн байна. Энэ нь мөн л хавар, зуны улиралд манай орны онцлог барилга, уул уурхай гэх мэт үйлдвэрлэлийн үйл ажиллагаа өргөжих таатай боломж бүрддэг, үүнтэй холбоотой тээвэр, худалдаа, үйлчилгээний салбарын үйл ажиллагаа ихэсдэг байж болох талтай юм.

15 ба түүнээс дээш насны хүн амын хөдөлмөр эрхлэлтийн түвшин хөдөө орон нутагт хот, суурин газрынхаас (12.7-17.7 пунктээр) илүү байгаа нь хөдөө аж ахуйн салбарт иргэд олноороо ажиллаж байгаатай холбоотой юм.

Зураг 7.3. 15, түүнээс дээш насны хүн амын хөдөлмөр эрхлэлтийн түвшин, байршил, улирлаар

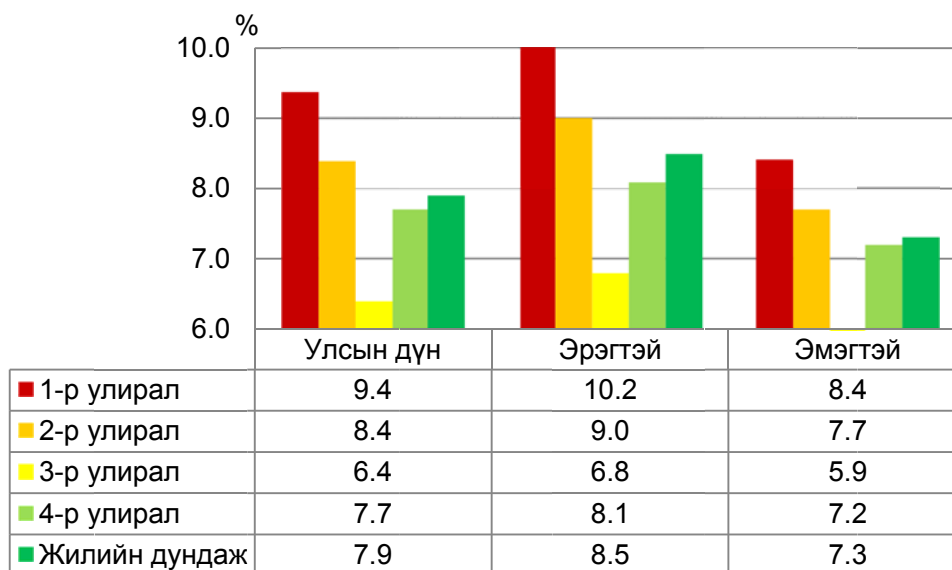

Өмнөх зургаас харахад өвлийн буюу 1,4 дүгээр улиралд хөдөө, орон нутагт хөдөлмөр эрхлэлтийн түвшин хот, суурин газрынхаас нилээд өндөр байгаа бол зуны буюу 3 дугаар улиралд хөдөө, орон нутаг болон хот, суурин газрын ялгаа багассан байна. Энэ нь улирлын шинж чанартай хөдөлмөр эрхлэлт хот, суурин газарт илүү нөлөөлдөг байж болох юм.

7.4. АЖИЛГҮЙ ИРГЭД

Судалгаагаар ажилгүйдлийн төлөв байдлын талаар мэдээлэл цуглуулан, ажилгүйдлийн үзүүлэлтүүд, тэдгээрийн цар хүрээг улирлын хэлбэлзлээр гаргав.

Зураг 7.4. Ажилгүйдлийн түвшин, хүйс, улирлаар

2014 оны 1 дүгээр улиралд ажилгүйдлийн түвшин хамгийн их буюу 9.4 хувь, 3 дугаар улиралд хамгийн бага буюу 6.4 хувь байна.

Хүснэгт 7.3. 15, түүнээс дээш насны ажилгүй иргэд, ажилгүйдлийн түвшин, хүйс, байршлаар, улирлаар

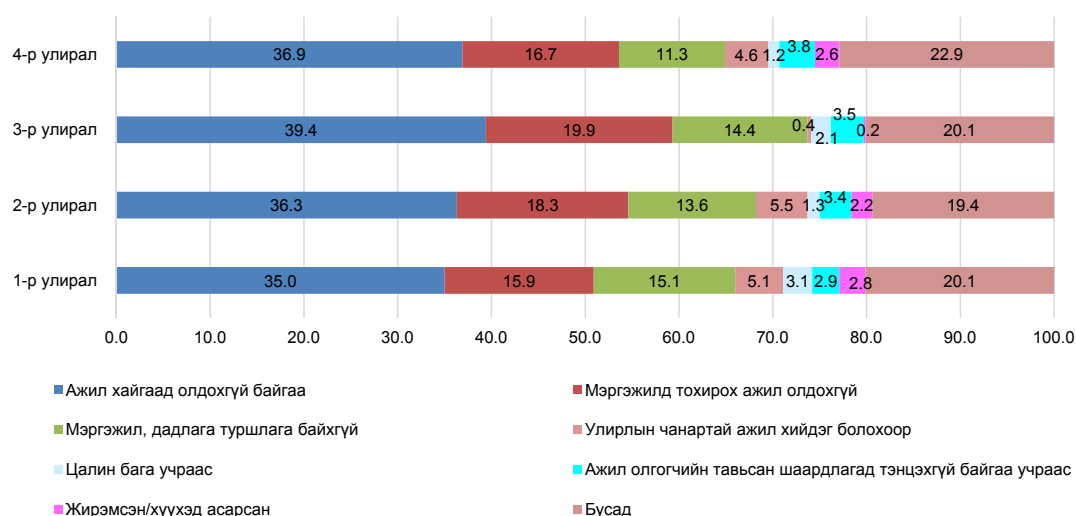
	Улирал				Жилийн дундаж
	I	II	III	IV	
Ажилгүй иргэд	108 706	101 434	78 148	87 028	95 856
Эрэгтэй	62 202	57 968	43 534	49 149	54 343
Эмэгтэй	46 504	43 466	34 614	37 879	41 513
Хот	69 711	62 678	47 734	56 574	60 708
Хөдөө	38 995	38 756	30 414	30 454	35 148
Ажилгүйдлийн түвшин	9.4	8.4	6.4	7.7	7.9
Эрэгтэй	10.2	9.0	6.8	8.1	8.5
Эмэгтэй	8.4	7.7	5.9	7.2	7.3
Хот	10.1	8.9	6.6	8.6	8.5
Хөдөө	8.3	7.8	6.1	6.5	7.2

Хүн амын ажилгүйдлийн түвшинг хүйсээр авч үзэхэд бүх улиралд эрэгтэйчүүдийнх эмэгтэйчүүдийнхээс өндөр (0.9-1.8 пунктээр) байгаа бөгөөд энэ ялгаа 1 дүгээр улиралд хамгийн их байна. Харин хот, хөдөөгөөр авч үзэхэд бүх улиралд хот, суурин газарт хөдөөгийнхөөс 0.5-2.1 пунктээр өндөр байна. Хот, суурин болон хөдөө орон нутгийн хоорондын ажилгүйдлийн түвшний зөрүү 3 дугаар улиралд ойртож (0.5 пункт) байгаа бөгөөд хоёулаа хамгийн бага түвшиндээ хүрсэн байна. Үүнээс үзэхэд манай орны онцлогоос хамаарч 3 дугаар улиралд

улирлын шинж чанартай эдийн засгийн үйл ажиллагаа өргөжин хот, суурин газар болон хөдөө орон нутгийн ажилгүйдлийн түвшинг жилийн хамгийн бага(6.4 хувь) түвшинд хүргэдэг байна.

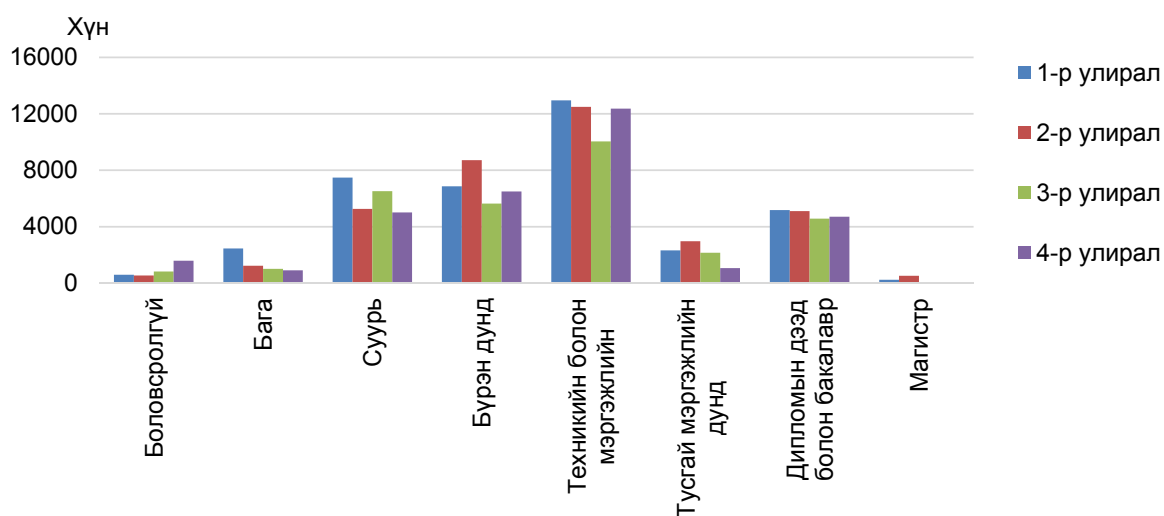
Ажилгүй иргэдийн ажилгүй байгаа шалтгааныг улирлаар авч үзэхэд бүх улиралд ажил хайгаад олдохгүй байгаа гэсэн шалтгаантай иргэд хамгийн их буюу 35.0-39.4 хувийг эзэлж байна. Мөн мэргэжилд тохирох ажил олдохгүй байгаа шалтгаантай ажилгүй иргэд 15.9-19.9 хувийг эзэлж байна.

Зураг 7.5. Ажилгүй иргэд, шалтгаанаар, улирлаар, хувиар

Ажил хайгаад олдохгүй байгаа шалтгаантай ажилгүй иргэдийн 32.7-38.5 хувийг техникийн болон мэргэжлийн боловсролын түвшинтэй иргэд эзэлж байна. Мөн бүрэн дунд боловсролтой иргэд 18.0-23.6 хувь, суурь боловсролтой иргэд 14.3-21.2 хувь, дипломын дээд болон бакалаврын боловсролтой иргэд 13.6-14.9 хувь, тусгай мэргэжлийн дунд боловсролтой иргэд 3.3-8.1 хувь, бага боловсролтой иргэд 2.8-6.5 хувь, боловсролгүй иргэд 1.5-4.9 хувийг эзэлж, хамгийн бага буюу 0.6-1.4 хувийг магистрын зэрэгтэй иргэд эзэлж байна.

Зураг 7.6. Ажил хайгаад олдохгүй байгаа шалтгаантай ажилгүй иргэд, боловсролын түвшин, улирлаар

Ажил хайгаад олдохгүй байгаа шалтгаантай ажилгүй иргэдийг улирлаар авч үзэхэд зуны буюу 3 улиралд хамгийн бага(30.8 мянга), 1 улиралд хамгийн их (38.1 мянга) байна.

БҮЛЭГ VIII

**АЖИЛЛАХ ХҮЧНИЙ 2012,
2013, 2014 ОНЫ СУДАЛГААНЫ
ҮНДСЭН ҮР ДҮНГИЙН
ХАРЬЦУУЛАЛТ**

8.1. НИЙТЛЭГ ЗҮЙЛ

Монгол Улсад 2002-2003 онд анх удаа “Ажиллах хүчний судалгаа (АХС)” – г олон улсын жишиг аргачлалын дагуу улирлаар явуулсан нь хөдөлмөрийн зах зээл дэх улирлын хэлбэлзлийг тусгасан хүн амын хөдөлмөр эрхлэлтийн үндэсний хэмжээний суурь судалгаа болсон билээ. Энэхүү судалгаа нь хүн амын хөдөлмөр эрхлэлтийн талаар гаргасан нийтлэг тодорхойлолт, арга зүйг ашиглан хүн амын эдийн засгийн идэвх болон идэвхгүй байдлын талаарх үзүүлэлтүүдийн улирлын нөлөөллийг тусган тооцож гаргасан.

Судалгааны түүврийн хүрээг Монгол Улсын хүн ам, өрхийн 2013 оны жилийн эцсийн мэдээнд үндэслэн тогтоосон бөгөөд судалгаанд нийт 12816 өрхийн 43664 гишүүнийг хамруулж, судалгааны мэдээллийг цуглуулав.

8.2. ХҮН АМЫН ЭДИЙН ЗАСГИЙН ИДЭВХИЙН БАЙДАЛ

Судалгааны үр дүнгээр 2014 онд 15, түүнээс дээш насны эдийн засгийн идэвхтэй хүн ам 1206.6 мянга болж өмнөх оныхоос 0.7 хувиар нэмэгдэхэд ажиллагчдын тооны өсөлт нөлөөлжээ. 2012 онтой харьцуулахад эдийн засгийн идэвхтэй хүн ам 55.5 мянга буюу 4.8 хувиар өссөн байна.

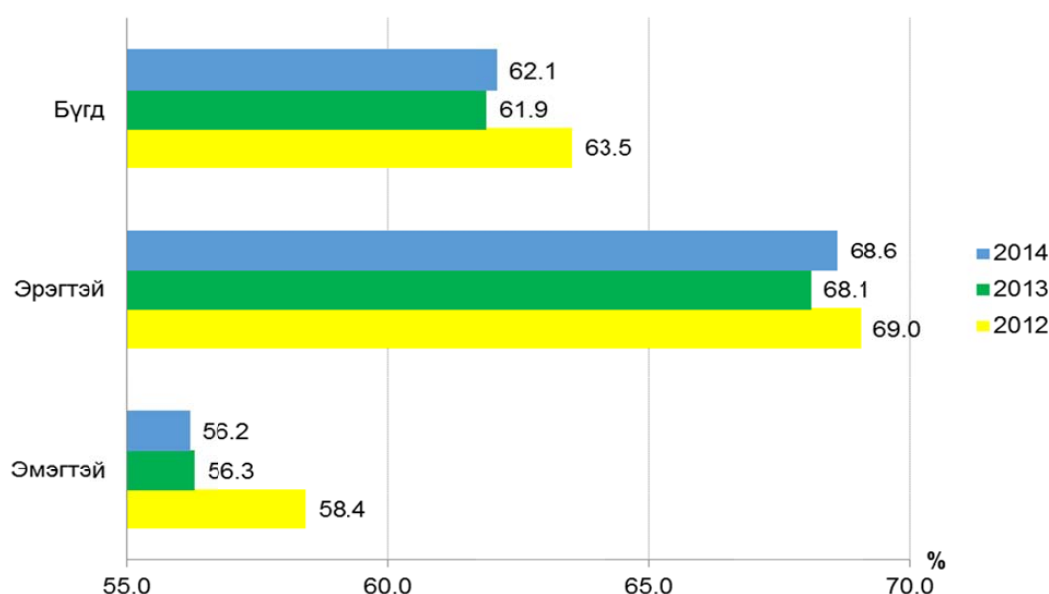
Хүснэгт 8.1 15, түүнээс дээш насны хүн амын эдийн засгийн идэвх, судалгааны оноор

Үзүүлэлтүүд	2012	2013	2014	$\frac{2014}{2012}\%$	$\frac{2014}{2013}\%$
Эдийн засгийн идэвхтэй хүн ам	1 151.1	1 198.3	1 206.6	104.8	100.7
Ажиллагчид	1 056.4	1 103.6	1 110.7	105.1	100.6
Ажилгүй иргэд	94.7	94.7	95.9	101.3	101.3
Эдийн засгийн идэвхгүй хүн ам	661.0	738.8	735.0	111.2	99.5

2014 оны байдлаар ажиллах хүчний оролцооны улсын дундаж түвшин 62.1 хувьд хүрч, 2013 оныхоос 0.2 пунктээр өсч, 2012 оныхоос 1.4 пунктээр буурсан байна. Эрэгтэйчүүдийн ажиллах хүчний оролцооны түвшин 2014 онд 68.6 хувь болж, 2013 оныхоос 0.5 пунктээр өсч, 2012 оныхоос 0.4 пунктээр буурсан бол эмэгтэйчүүдийн ажиллах хүчний оролцооны түвшин өмнөх оныхоос 0.1 пунктээр, 2012 оныхоос 2.2 пунктээр буурсан байна. 2014 онд эдийн засгийн идэвхгүй хүн амын тоо нэмэгдсэн нь буурахад нөлөөлсөн байна.

Судалгааны онуудаас харахад эрэгтэйчүүд, эмэгтэйчүүдийн ажиллах хүчний оролцооны түвшин дунджаар 10.0 пунктээр зөрүүтэй байгаа нь хадгалагдсаар байна.

Зураг 8.1 Ажиллах хүчний оролцооны түвшин, хүйсээр, судалгааны оноор

8.3. АЖИЛЛАГЧИД

15, түүнээс дээш насны хөдөлмөр эрхэлсэн хүний тоог 2013 оны судалгааны үр дүнтэй харьцуулахад 0.6 хувиар өсч, 1110.7 мянгад хүрчээ (Хүснэгт 8.2).

Хөдөлмөр эрхэлсэн хүн амыг хүйсээр ангилж харахад эрэгтэйчүүдийн эзлэх хувь 2013 оны судалгааны дүнтэй харьцуулахад 0.1 пунктээр өсч, эмэгтэйчүүдийн эзлэх хувь 0.1 пунктээр буурсан байна.

Ажиллагчдын тоог хот, хөдөөгөөр 2013 онтой харьцуулж авч үзэхэд хот суурин газарт ажиллагчдын тоо 2014 онд 656.5 мянгад хүрч 4.8 хувиар өсч, харин хөдөө орон нутагт ажиллагчдын тоо 454.2 мянгад хүрч 4.8 хувиар буурчээ.

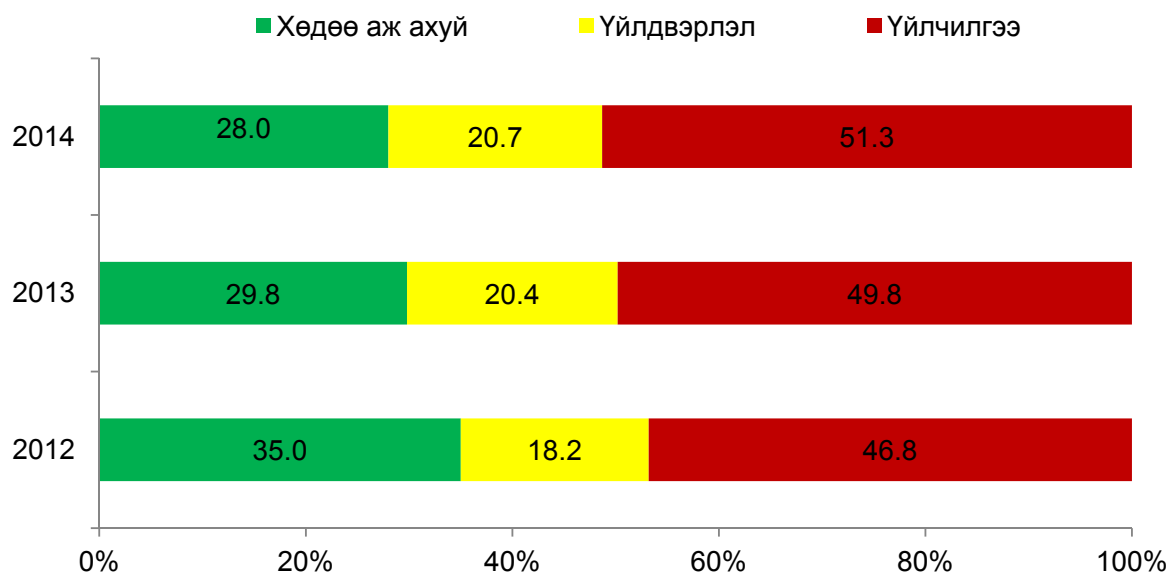
2013 онтой харьцуулахад цалин хөлстэй ажиллагч 2014 онд 1.7 хувь, өрхийн үйлдвэрлэл, үйлчилгээнд цалин хөлсгүй оролцогч 2.4 хувь, хувиараа хөдөлмөр эрхлэгч 2.6 хувь, ажил олгогч 38.9 хувиар өссөн байна. Энэ хугацаанд хөдөлмөр эрхлэлтийн бусад байдалд хамаарах ажиллагч 42.9 хувь, мал аж ахуй эрхлэгч 4.2 хувиар тус тус буурсан байна.

Хүснэгт 8.2 15, түүнээс дээш насны ажиллагчид, хөдөлмөр эрхлэлтийн үзүүлэлтээр

Үзүүлэлтүүд	2012	2013	2014	$\frac{2014}{2012}\%$	$\frac{2014}{2013}\%$
Бүгд	1 056 441	1 103 601	1 110 698	105.1	100.6
Эрэгтэй	550 310	579 222	584 371	106.2	100.9
Эмэгтэй	506 131	524 379	526 327	104.0	100.4
Хот	550 077	626 537	656 496	119.3	104.8
Хөдөө	506 364	477 064	454 202	89.7	95.2
Эдийн засгийн үйл ажиллагааны үндсэн салбараар					
Хөдөө аж ахуй	369 960	329 055	310 721	84.0	94.4
Үйлдвэрлэл	191 975	225 335	230 141	119.9	102.1
Үйлчилгээ	494 506	549 211	569 836	115.2	103.8
Хөдөлмөр эрхлэлтийн статусаар					
Цалин хөлстэй ажиллагч	501 487	541 634	551 006	109.9	101.7
Ажил олгогч	9 194	12 656	17 579	191.2	138.9
Хувиараа хөдөлмөр эрхлэгч	178 354	222 410	228 242	128.0	102.6
Мал аж ахуй эрхлэгч	319 121	298 331	285 843	89.6	95.8
Өрхийн үйлдвэрлэл, үйлчилгээнд цалин хөлсгүй оролцогч	45 133	25 863	26 484	58.7	102.4
Бусад	3 152	2 707	1 544	49.0	57.1

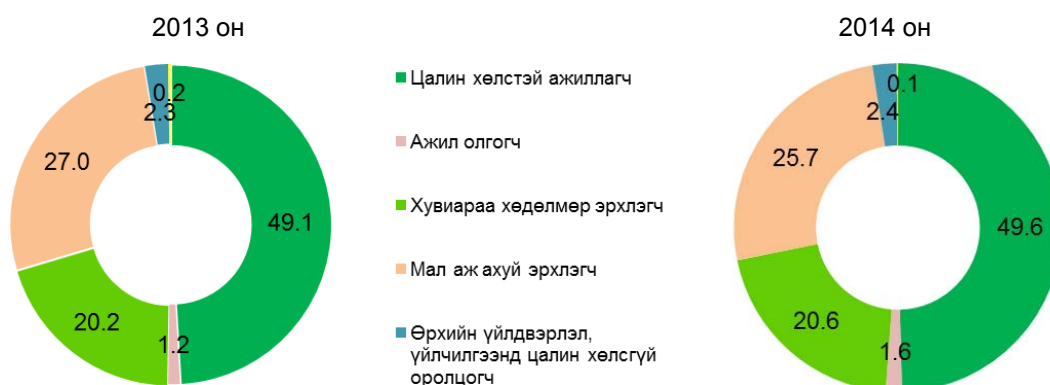
2014 оны байдлаар үйлдвэрлэлийн салбарт ажиллагчдын эзлэх хувь 2013 оныхоос 0.3 пункт, 2012 оныхоос 2.5 пунктээр, үйлчилгээний салбарт ажиллагчдын эзлэх хувь 2013 оныхоос 1.5 пункт, 2012 оныхоос 4.5 пунктээр өссөн байна. Харин хөдөө аж ахуйн салбарт ажиллагчдын эзлэх хувь 2013 оныхоос 1.8 пунктээр, 2012 оныхоос 7.0 пунктээр буурчээ (Зураг 8.2).

Зураг 8.2 Ажиллагчид, эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбарын бүтцээр, хувиар, судалгааны оноор

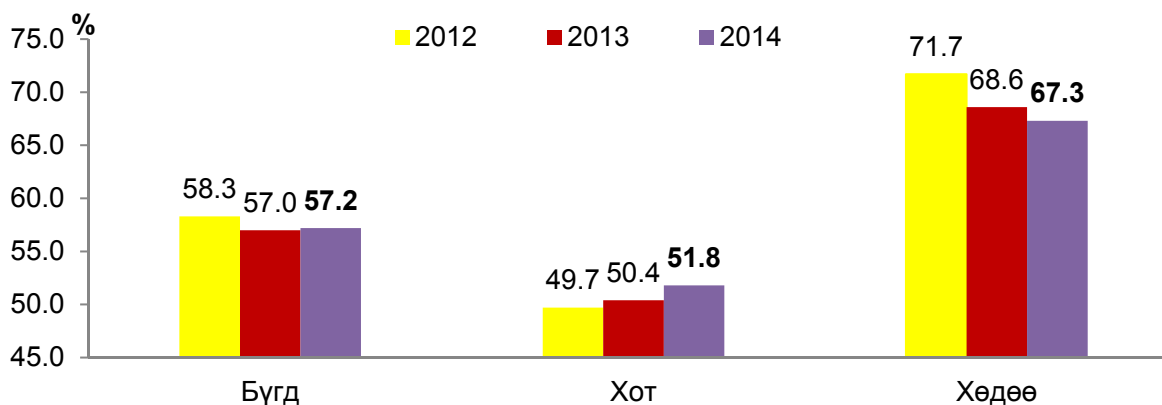
Ажиллах хүчний сүүлийн хоёр оны судалгааны дүнг харьцуулж үзэхэд 2014 оны байдлаар нийт ажиллагчдын дотор цалин хөлстэй ажиллагчдын эзлэх хувийн жин 49.6 хувь болж 0.5 пункт, хувиараа хөдөлмөр эрхлэгчид 20.6 хувь болж 0.4 пункт, өрхийн үйлдвэрлэл, үйлчилгээнд цалин хөлсгүй оролцогч 2.4 хувь болж 0.1 пункт, ажил олгогч 1.6 хувь болж 0.4 пунктээр өссөн байна. Мал аж ахуй эрхлэгч болон бусад оролцогчдын эзлэх хувийн жин 0.1-1.3 пунктээр буурсан байна (Зураг 8.3).

Зураг 8.3 Ажиллагчдын хөдөлмөр эрхлэлтийн байдлын бүтэц, 2013, 2014 оны байдлаар

Суурьшлаар авч үзвэл хот, суурин газрын хүн амын хөдөлмөр эрхлэлтийн түвшин өмнөх оныхоос 1.4 пунктээр өсч 51.8 хувь, хөдөө орон нутгийнх 1.3 пунктээр буурч 67.3 хувь болсон байна.

Зураг 8.4 Хөдөлмөр эрхлэлтийн түвшин, байршлаар

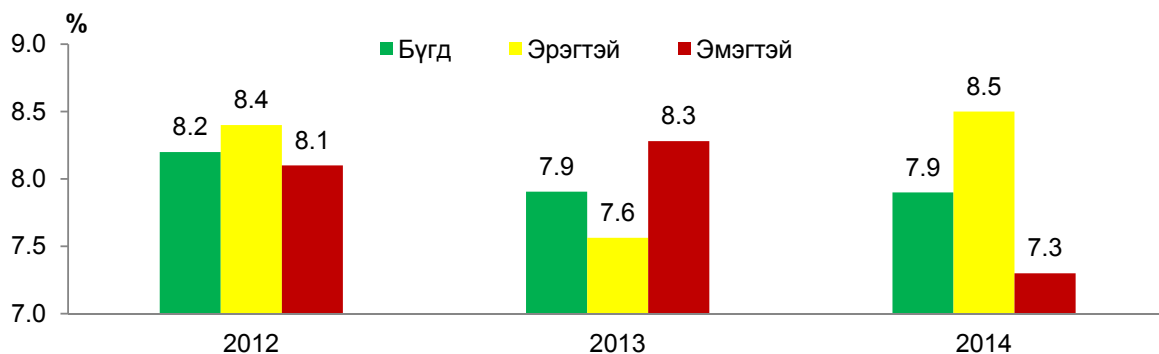

8.4. АЖИЛГҮЙ ИРГЭД

2014 оны судалгааны дүнгээр ажилгүйдлийн түвшин 7.9 хувь болж өмнөх оныхтой ижил дүн гарлаа (Зураг 8.5).

Мөн эрэгтэйчүүдийн ажилгүйдлийн түвшин 8.5 хувьд хүрч, 2013 оныхоос 0.9 пунктээр, 2012 оныхоос 0.1 пунктээр өссөн байна. Харин эмэгтэйчүүдийн ажилгүйдлийн түвшин 2013 оныхоос 1.0 пунктээр, 2012 оныхоос 0.8 пунктээр буурсан байна.

Зураг 8.5 Ажилгүйдлийн түвшин, хүйсээр, судалгааны оноор

БҮЛЭГ IX

ТҮҮВРИЙН АЛДАА

9.1. НИЙТЛЭГ ЗҮЙЛ

АХС нь өрхөд суурилсан судалгаа учир түүвэрлэлтийн нэгж нь өрх байна. Нэг орон байранд хамт амьдардаг, нэгдмэл төсөвтэй, хүнс, амьдралын наад захын бусад хэрэгцээгээ хамтран хангадаг нэг буюу хэсэг бүлэг хүмүүсийг өрх гэнэ. Өрхийн ам бүлийн тоонд тухайн өрхөд 6 сараас дээш хугацаагаар эзгүй байгаа /хугацаат цэргийн албан хаагч, оюутан сурагчид, гадаадад ажиллаж, амьдарч байгаа болон цагдан хоригдож байгаа/ иргэдийг өрхийн гишүүнд тооцохгүй.

9.2. ТҮҮВЭРЛЭЛТ

Ажиллах хүчний түүвэр судалгааны бүлэглэлтийг засаг захиргааны нэгж буюу бүх аймаг, Улаанбаатар хотын дүүргүүд байхаар хийсэн. Энэ нь бодлого боловсруулагчдад хөдөлмөрийн статистикийн түлхүүр үзүүлэлтүүд тухайлбал, ажилгүйдлийг аймаг, дүүргээр гаргаж өгөх боломжийг бүрдүүлэх юм. Улаанбаатар хотын хэмжээнд дүүргүүд түүврийн бүлэг болох бөгөөд хамгийн цөөн өрхтэй 2 дүүргийг нэг бүлэгт хамруулж нийт 8 бүлэг, аймаг тус бүрийг түүврийн нэг бүлэг болгож /21 аймаг/ нийт 29 түүврийн бүлэг үүсгэсэн. Энд Улаанбаатар хотын дүүрэг, хорооны бүх хэсгүүд, аймгийн түвшинд сумын нийт багууд нь ТАШН болж байгаа юм. Ажиллах хүчний түүвэр судалгаанд 12816 өрх хамрагдсан бөгөөд улирал тутам 3204 өрх шинээр түүвэрлэгдсэн болно. Судалгааны түүвэрлэлтийн хүрээ нь Монгол Улсын нийт өрх бөгөөд үүнд Хүн ам, өрхийн 2013 оны жилийн тайлан, мэдээний үр дүнг ашигласан.

Түүвэрт хэдий хэмжээний нэгж /өрх/ хамрагдах нь судалгааны санхүүжилт болон түүвэр судалгааны үр дүнгийн нарийвчлалаас ихээхэн хамаарна. Судалгаанд хамрагдсан 12816 өрхөөс авсан мэдээлэл нь Монгол Улсын нийт өрхийг төлөөлөхдөө судалгааны асуулгаар цуглуулсан мэдээллийн бодит байдлын алдааны магадлал нь үндэсний хэмжээнд 5 хувиас хэтрэхгүй ба түүвэрлэлтийн загварын нөлөөний утга нь 1.5-аас хэтрэхгүй байхаар түүвэрлэлт хийсэн.

Бүлэглэлт:

Улаанбаатар хотын хэмжээнд дүүрэг тус бүр түүврийн бүлэг болох бөгөөд хамгийн цөөн өрх, хүн амтай 2 дүүргийг нэгтгэн нэг бүлэг болгон нийт 8 бүлэг үүсгэсэн. Аймаг тус бүрийг нэг бүлэг хэмээн тооцож (21 аймаг) 21 бүлэг үүсгэсэн юм. Нийтдээ $21+8=29$ бүлэг 2 шаттай түүвэр хийсэн.

Бүлэг 1: УБ хотын Хан-Уул дүүргийн бүх хэсгүүд

Бүлэг 2: УБ хотын Багахангай болон Багануур дүүргийн бүх хэсгүүд

.....

Бүлэг 7: УБ хотын Чингэлтэй дүүргийн бүх хэсгүүд

Бүлэг 8: УБ хотын Сонгинохайрхан дүүргийн бүх хэсгүүд

Бүлэг 9: Архангай аймгийн бүх багууд

Бүлэг 10: Баян-Өлгий аймгийн бүх багууд

.....

Бүлэг 29: Говьсүмбэр аймгийн бүх багууд

Түүвэрлэлтийг хийхдээ 2 шатат түүврийн аргыг хэрэглэсэн. Эхний шатанд ТАШН, хоёр дахь шатанд түүвэрлэгдсэн анхан шатны нэгж дэх өрхийг сонгосон. Түүвэрлэлтийн эхний шатанд судалгааны нэгж (баг, хорооны хэсэг) буюу түүврийн анхан шатны нэгжийг (ТАШН) түүвэрлэлтийн пропорциональ магадлалт системчилсэн түүврийн аргаар бүлэг тус бүрт түүвэрлэлт хийсэн. Ийнхүү түүвэрлэлт хийхдээ албан бус хөдөлмөр эрхлэлтийн сонгогдох магадлалыг нэмэгдүүлэх зорилгоор дэд бүлэглэлтийг хийж өглөө. Хөдөө аж ахуйн бус чиглэлээр хувиараа хөдөлмөр эрхэлдэг гишүүнтэй өрхийн хувийн жинг тодорхойлогч үзүүлэлт болгон сонгож авсан.

Бүлэг доторх судалгааны бүх нэгжийг аймаг, сум, баг, хорооны хэсгийн нэрийн дагуу жагсааж, судалгааны нэгж бүрт тоологдсон өрхийн тоог тавьж түүврийн хүрээг бэлтгэсэн.

Хэмжээнд нь пропорциональ магадлалт түүврийн аргаар анхан шатны нэгжийг сонгоход ТАШН дэхь хүн амын тоо M_h -г хэмжээний тодорхойлогч болгон ашигласан. Бүлэглэлт тус бүрээс хэмжээнд нь пропорциональ магадлалт системчилсэн түүврийн арга (ХПМСТА)-ыг хэрэглэсэн болно.

Түүвэрлэлтийн үйл ажиллагааг дараах байдлаар үзүүлэв.

“ h ” бүлэг доторх “ i ” ТАШН-ийн түүвэрлэгдэх магадлал дараах томъёогоор илэрхийлэгдэнэ.

$$P_h^{(i)} = \frac{a_h M_h}{M_h}$$

Үүнд:

a_h = бүлэг тус бүрээс авсан ТАШН-ийн тоо

$M_h = i$ ТАШН-д түүврийн хүрээнд тодорхойлогдсон хүн амын тоо

$M_h = \sum M_h$ бүлэг бүр дэх түүврийн хүрээгээр тогтоогдсон нийт хүн амын тоо

“ h ” бүлэг дэх ТАШН-үүдийг аймаг, сумын нэрийн дагуу жагсааж ТАШН-ийн түүвэрлэлтийг хийсэн ба тогтоогдсон хүн амын тоог хэмжээний үзүүлэлт болгож авсан юм. “ M_h ” өсөн нэмэгдэх утгуудыг тооцоолж уг утгуудыг ТАШН тус бүрийн харалдаа тавьсан болно. Түүврийн интервал I_h -ийг дараах байдлаар тооцоолсон.

$$I_h = \frac{M_h}{a_h} - \text{хамгийн ойр бүхэл тоонд шилжүүлнэ.}$$

“ R_h ” санамсаргүй тоо нь 0-с I_h хүртэлх дурын тоо байх ба үүнийг Excel программын санамсаргүй тооны функцийг тусламжтайгаар тодорхойлов.

“ a_h ” тодорхойлогч тоонуудын дарааллыг өмнөх сонгогдсон тоон дээр I_{h1} -г нэмж олсон болно.

$$R_h, (R_h + I_{h1}), (R_h + 2I_{h1}), (R_h + 3I_{h1}), \dots, (R_h + (j-1)I_{h1}), (R_h + (a_h - 1)I_{h1})$$

Хоёр дахь шатанд сонгогдсон ТАШН бүрээс түүвэр олонлогийг бүрдүүлэх өрхүүдийг энгийн санамсаргүй түүврийн аргаар сонгосон. ТАШН-үүдээс ирүүлсэн өрхийн жагсаалтанд үндэслэн санамсаргүйгээр 12 өрхийг сонгож, судалгаанд хамруулсан.

Түүврийн жин

Судалгааны түүврийн жин доорх томъёоны дагуу тодорхойлогдоно.

1. Дэд түүвэрлэлт тус бүр дэх түүврийн анхан шатны жин тооцох томъёо

$$M_{srij} = \frac{P_s \times H_{srij}}{n_{sr} \times p_{sri} \times h_{srij}}$$

2. Дэд түүвэрлэлтийг нэгтгэсэн түүврийн анхан шатны нэгжийн жин тооцох томъёо

$$M_{sij} = \frac{1}{2} \times \frac{P_s \times H_{srij}}{n_{sr} \times p_{sri} \times h_{srij}}$$

3. t-р улирлын жин тооцох томъёо

$$M_{tsij} = \frac{1}{2} \times \frac{P_s \times H_{srij}}{n_{tsr} \times p_{sri} \times h_{srij}}$$

Энд P, p, n, H & h -ийн утгууд

- P – тухайн бүлгийн хэмжээ буюу бүлгийн нийт хүн амын тоо.
- p – тухайн анхан шатны нэгж дэх нийт хүн амын тоо

- n – тухайн дэд түүвэрлэлтээр тоологдох түүврийн анхан шатны нэгжийн тоо
- H – тухайн бүлгийн анхан шатны нэгжийн дэд түүвэрлэлт дэх өрхийн нийт тоо.
- h – тухайн бүлгийн анхан шатны нэгжийн дэд түүвэрлэлт дэх түүвэрлэгдэх өрхийн тоо.

Варианс болон стандарт алдааны тооцоо

Судалгааны үр дүнгийн нарийвчлал, төлөөлөх чадварыг гаргах нь тооцооны зайлшгүй хэсэг юм.

Тухайн сонгож авсан “ y ” үзүүлэлтийн вариацийг тооцох томъёо:

$$var(y) = e \left[(1 - f_h) \left(\frac{a_h}{a_h - 1} \right) e \left(y_{hi}^2 - \frac{y_h^2}{a_h} \right) \right]$$

Энд:

- f_h – “ h ” бүлгийн түүврийн хувь
- a_h – “ h ” бүлгээс түүвэрлэсэн ТАШН-ийн тоо
- y_{hi} – “ h ” бүлгийн “ i ” тооллогын нэгжийн “ y ” үзүүлэлтийн утга

Судалгааны үр дүнгийн стандарт алдааны утга нь түүвэр хийснээс шалтгаалан ерөнхий олонлогийн бодит утга буюу параметрээс түүврийн утга хэр зэрэг хэлбэлзэж байгааг үзүүлнэ. Стандарт алдаа($se(y)$)-г түүврийн үндсэн дээр $se(y) = var(y)^{1/2}$ гэсэн томъёогоор тооцно

Харьцангуй стандарт алдаа буюу вариацийн коэффициент нь cv , түүврийн тооцооны утгын харьцангуй вариацийн утгыг илэрхийлэх ба өөрөөр хэлбэл түүврийн алдаа нь тооцооны утгатайгаа харьцуулахад ямархуу далайцтай байна гэдгийг үзүүлнэ. Вариацийн коэффициентийг дараах аргаар тооцно.

$$cv(y) = se(y)/y.$$

Дундаж харьцаа гэх мэт үзүүлэлтийн тооцооны утгын далайц, хэмжих нэгж нь өөр өөр байдлаас хамааран тухайн судлагдаж байгаа үзүүлэлтийн талаар хийгдсэн янз бүрийн судалгааны үр дүнгийн стандарт алдаануудыг шууд харьцуулах боломж олгодог. Түүврийн хэмжээ болон түүврийн арга нь түүврийн алдаа хэр зэрэг их, бага байхыг тодорхойлох бөгөөд зарим үзүүлэлтийн хувьд түүврийн алдаа өндөр байх боломжтой бөгөөд эдгээр тоог ашиглахдаа анхааралтай байх хэрэгтэй.

9.3. ТҮҮВРИЙН АЛДАА

Түүвэр судалгаа хийгдэж байгаатай уялдан дараах 2 төрлийн алдаа гарч байдаг.

Үүнд:

- 1) Түүврийн алдаа;
- 2) Түүвэрлэлтийн бус алдаа;

Түүвэрлэлтийн бус алдаа нь тоон мэдээллийг цуглуулах, боловсруулах, тархаах үйл явцын үед гардаг. Энэхүү алдаанд судалгааны бэлтгэл үе шат, мэдээлэл цуглуулах үед хийсэн судлаач, мэдээлэгчийн санамсаргүй болон санаатай хийсэн алдаа, боловсруулалтын шатанд гарсан алдааг хамруулан авч үздэг. Түүвэрлэлтийн бус алдаа нь гарсаар байдаг бөгөөд судалгааг явуулах бүхий л үе шатанд багасгах арга хэмжээг авдаг. Нөгөөтэйгүүр түүвэрлэлтийн бус алдааг статистикийн аргаар тооцоолох боломж хомс байдаг. Харин түүврийн алдааг статистикийн аргаар тооцоолдог.

Нийт олонлогоос түүвэрлэн авсан ажиглалт дээр тулгуурлан үр дүнг тооцдогтоос улбаалан түүврийн алдаа гардаг. Түүврийн алдаа тухайн судалгааг хийхэд ашигласан түүврийн төрөл болон түүврийн хэмжээнээс хамаарна. Энэхүү алдааг боломжит түвшинд байлгах үүднээс түүврийн загвар болон түүврийн хэмжээг сонгосон.

Улсын хэмжээнд тодорхойлогдсон түүврийн анхан шатны нэгжээс судалгаа авч үр дүнг тооцсонтой холбоотойгоор судалгааны үр дүн бодит утгаас ямар хэмжээний хэлбэлзэлтэй байгааг түүвэрлэлтийн алдаа илэрхийлнэ. Түүврийн загвар болон түүврийн хэмжээнд тулгуурлан алдааг тооцсон бөгөөд зарим нэг үзүүлэлтийн алдааны хязгаар өндөр байх нь түүврийн загварыг сонгох үе шатанд харагдаж байсан.

Судалгааны түүвэрлэлтийн алдааг дараах үзүүлэлтийн тусламжтайгаар тооцоолсон бөгөөд түүврийн алдааг илэрхийлэх гол үзүүлэлт нь вариацийн коэффициент болно.

- Ерөнхийн олонлогийн үзүүлэлтийн тооцооны утга
- Стандарт алдаа
- Вариацийн коэффициент
- 95 хувийн итгэмжлэгдэх интервал
- Тооцоо хийхэд ашиглагдсан ажиглалтын тоо

Түүвэрлэлтийн алдааг судалгааны үндсэн үзүүлэлтүүдийн хувьд улсын түвшин, хот, хөдөө, хүйс, бүс нутаг, аймгийн хэмжээнд гэсэн ангиллаар тооцсон.

Ажиллах хүч

	Тооцооны утга	Ажиглал- -тын тоо	Дунджаас хазайх хазайлт	95% итгэмжлэгдэх интервал		Вариацийн коэффициент (стандарт алдаа)
				Доод	Дээд	
НИЙТ ХОТ, ХӨДӨӨ	1 206 554	19 663	149.8	1 206 254	1 206 854	0.8
Хот	717 204	9 796	162.9	716 878	717 530	1.7
Хөдөө	489 350	9 867	177.4	488 995	489 705	1.8
ХҮЙС						
Эрэгтэй	638 714	10 375	88.0	638 538	638 890	0.8
Эмэгтэй	567 840	9 288	85.8	567 668	568 012	0.9
БҮС						
Баруун	178 190	4 076	59.0	178 072	178 308	1.4
Хангай	260 873	4 275	64.0	260 745	261 001	1.5
Төв	202 836	4 344	67.6	202 701	202 971	1.6
Зүүн	88 517	1 921	46.8	88 423	88 611	2.4
Улаанбаатар	476 138	5 047	68.7	476 001	476 275	1.4
АЙМАГ						
Архангай	45 335	821	28.3	45 278	45 392	3.5
Баян-Өлгий	46 380	1 039	21.3	46 338	46 423	2.1
Баянхонгор	40 020	721	28.1	39 963	40 076	3.9
Булган	28 083	683	22.8	28 038	28 129	3.3
Говь-Алтай	26 657	729	20.9	26 616	26 699	2.9
Дорноговь	28 712	661	16.9	28 678	28 746	2.6
Дорнод	28 679	567	24.4	28 630	28 728	4.3
Дундговь	22 102	805	26.0	22 050	22 154	3.2
Завхан	37 310	792	23.2	37 264	37 357	2.9
Өвөрхангай	54 445	732	24.3	54 396	54 494	3.3
Өмнөговь	30 315	697	21.1	30 272	30 357	3.0
Сүхбаатар	27 708	723	27.0	27 654	27 761	3.7
Сэлэнгэ	35 925	604	26.1	35 873	35 977	4.3
Төв	43 947	762	17.0	43 913	43 981	2.2
Увс	34 238	818	26.5	34 185	34 291	3.2
Ховд	33 605	698	18.7	33 567	33 642	2.7
Хөвсгөл	52 680	637	29.6	52 620	52 739	4.7
Хэнтий	32 130	631	23.7	32 083	32 177	3.8
Дархан-Уул	36 749	557	25.9	36 697	36 801	4.6
Улаанбаатар	476 138	5 047	68.7	476 001	476 275	1.4
Орхон	40 311	681	19.7	40 272	40 350	2.9
Говьсүмбэр	5 086	258	17.0	5 052	5 120	6.6

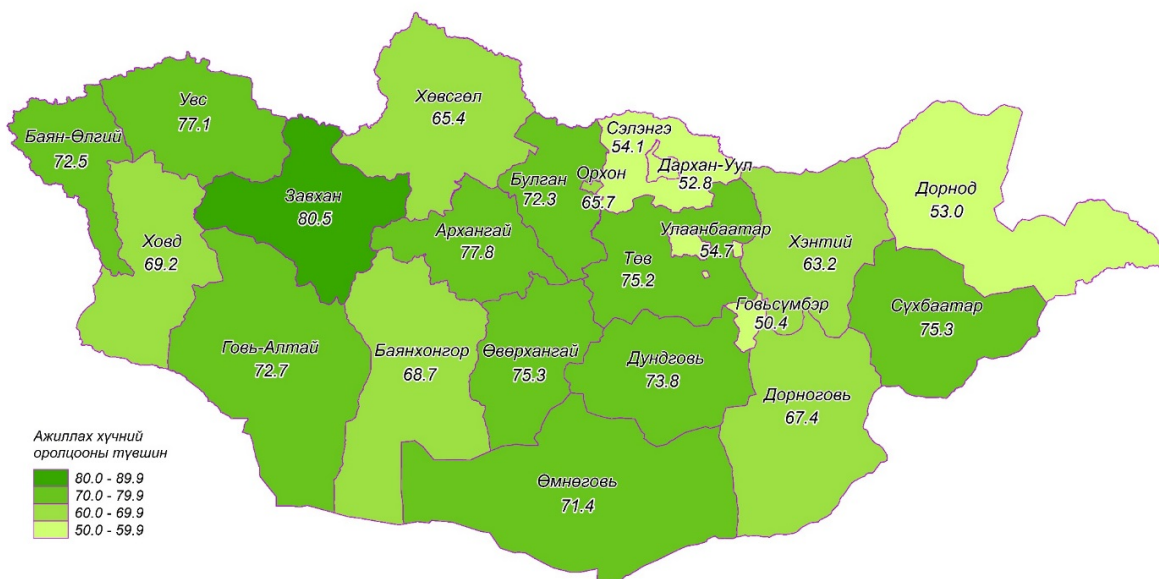
Ажиллагчид

	Тооцооны утга	Ажиглал- тын тоо	Дунджаас хазайх хазайлт	95% итгэмжлэгдэх интервал		Вариацийн коэффициент (стандарт алдаа)
				Доод	Дээд	
НИЙТ ХОТ, ХӨДӨӨ	1 110 698	17 909	151.6	1 110 395	1 111 001	0.8
Хот	656 496	8 786	90.8	656 314	656 678	1.0
Хөдөө	454 202	9 123	109.2	453 984	454 420	1.2
ХҮЙС						
Эрэгтэй	584 371	9 381	90.1	584 191	584 551	1.0
Эмэгтэй	526 327	8 528	84.3	526 158	526 496	1.0
БҮС						
Баруун	154 545	3 535	64.5	154 416	154 674	1.8
Хангай	243 138	3 979	73.7	242 991	243 285	1.9
Төв	184 255	3 960	70.3	184 114	184 396	1.8
Зүүн	76 941	1 674	49.7	76 842	77 040	3.0
Улаанбаатар	451 819	4 761	64.7	451 689	451 948	1.4
АЙМАГ						
Архангай	43 582	789	31.1	43 520	43 644	3.9
Баян-Өлгий	35 955	807	27.5	35 900	36 010	3.4
Баянхонгор	37 776	681	33.9	37 708	37 844	5.0
Булган	25 354	618	26.7	25 301	25 408	4.3
Говь-Алтай	23 940	652	28.5	23 883	23 997	4.4
Дорноговь	24 816	570	19.8	24 776	24 855	3.5
Дорнод	25 575	504	21.0	25 533	25 617	4.2
Дундговь	20 958	763	26.4	20 905	21 010	3.5
Завхан	35 810	760	25.2	35 759	35 860	3.3
Өвөрхангай	52 538	707	26.2	52 486	52 591	3.7
Өмнөговь	26 904	619	22.8	26 858	26 949	3.7
Сүхбаатар	24 914	651	29.2	24 856	24 972	4.5
Сэлэнгэ	32 246	544	28.0	32 190	32 302	5.1
Төв	41 209	715	18.6	41 172	41 246	2.6
Увс	29 174	699	31.0	29 112	29 236	4.4
Ховд	29 667	617	25.0	29 617	29 717	4.1
Хөвсгөл	48 530	587	35.0	48 460	48 600	6.0
Хэнтий	26 452	519	29.2	26 394	26 510	5.6
Дархан-Уул	33 315	505	28.3	33 258	33 372	5.6
Улаанбаатар	451 819	4 761	64.7	451 689	451 948	1.4
Орхон	35 358	597	19.0	35 320	35 396	3.2
Говьсүмбэр	4 807	244	16.6	4 774	4 840	6.8

Ажилгүй иргэд

	Тооцооны утга	Ажиглалтын тоо	Дунджаас хазайх хазайлт	95% итгэмжлэгдэх интервал		Вариацийн коэффициент (стандарт алдаа)
				Доод	Дээд	
НИЙТ ХОТ, ХӨДӨӨ	95 856	1 754	56.0	95 744	95 968	3.2
Хот	60 708	1 010	40.8	60 626	60 790	4.0
Хөдөө	35 148	744	38.5	35 071	35 225	5.2
ХҮЙС						
Эрэгтэй	54 343	994	29.6	54 284	54 402	3.0
Эмэгтэй	41 513	760	26.5	41 460	41 566	3.5
БҮС						
Баруун	23 645	541	36.4	23 572	23 718	6.7
Хангай	17 735	296	20.6	17 694	17 776	6.9
Төв	18 581	384	20.9	18 539	18 623	5.5
Зүүн	11 576	247	19.9	11 536	11 616	8.1
Улаанбаатар	24 319	286	16.8	24 285	24 353	5.9
АЙМАГ						
Архангай	1 752	32	5.3	1 742	1 763	16.4
Баян-Өлгий	10 425	232	22.4	10 380	10 470	9.6
Баянхонгор	2 244	40	7.7	2 228	2 259	19.4
Булган	2 729	65	12.0	2 705	2 753	18.5
Говь-Алтай	2 717	77	13.4	2 690	2 744	17.4
Дорноговь	3 896	91	12.2	3 871	3 920	13.4
Дорнод	3 104	63	7.7	3 089	3 119	12.2
Дундговь	1 144	42	5.5	1 133	1 155	13.2
Завхан	1 501	32	5.0	1 491	1 511	15.7
Өвөрхангай	1 907	25	4.3	1 898	1 915	17.2
Өмнөговь	3 411	78	9.3	3 392	3 429	12.0
Сүхбаатар	2 794	72	12.4	2 769	2 819	17.2
Сэлэнгэ	3 679	60	6.8	3 666	3 693	11.3
Төв	2 738	47	4.9	2 729	2 748	10.4
Увс	5 064	119	14.7	5 035	5 094	12.4
Ховд	3 938	81	12.5	3 913	3 963	15.4
Хөвсгөл	4 150	50	6.3	4 138	4 163	12.7
Хэнтий	5 678	112	13.2	5 651	5 704	11.8
Дархан-Уул	3 434	52	7.9	3 419	3 450	15.1
Улаанбаатар	24 319	286	16.8	24 285	24 353	5.9
Орхон	4 953	84	11.2	4 931	4 976	13.3
Говьсүмбэр	279	14	1.6	276	282	11.6

Ажиллах хүчний оролцооны түвшин, аймгаар

Ажилгүйдлийн түвшин, аймгаар

